



CENTRUL
Parteneriat pentru
Dezvoltare

MOLDOVA INEGALĂ

Analiza celor mai relevante inegalități din
Republica Moldova 2023



Această notă este realizată de către Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, în cadrul programului “Cetățeni activi, comunități prospere – Faza II”, implementat din resursele acordate de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) și Suedia. Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al donatorilor.

CUPRINS

INTRODUCERE	2
SUMAR EXECUTIV.....	3
VENITURILE	7
SĂRĂCIA	7
VENITURILE	11
SERVICIILE PUBLICE DE GOSPODĂRIE COMUNALĂ	14
ACCESUL LA SERVICIILE PUBLICE DE GOSPODĂRIE COMUNALĂ	14
CALITATEA SERVICILOR PUBLICE DE GOSPODĂRIE COMUNALĂ	21
SĂNĂTATEA	23
ACCESUL LA SERVICII DE SĂNĂTATE	23
MODUL SĂNĂTOS DE VIAȚĂ.....	27
PARTICIPAREA.....	29
NIVELUL DE INFORMARE.....	29
PARTICIPAREA.....	33
DISPONIBILITATEA DE PARTICIPARE	35
SIGURANȚA ÎN COMUNITATE.....	37
NIVELUL PERCEPUT DE SIGURANȚĂ ÎN COMUNITATE.....	37
INCIDENȚA VIOLENȚEI.....	40
RECOMANDĂRI	47
METODOLOGIE.....	60
DESPRE CENTRUL PARTENERIAT PENTRU DEZVOLTARE	63

AUTORI:

ALEXANDRA ERMOLENCO
NATALIA COVRIG
ALINA ANDRONACHE
MARCEL MORARU
GHEORGHINA DRUMEA

INTRODUCERE

Prin intermediul prezentei analize autorii își propun revelarea tendințelor ce țin de inegalitățile de bază pentru grupurile vulnerabile din Moldova. Acesta este al patrulea raport de monitorizare. Primele trei au fost elaborate în [2017](#), [2019](#), [2021](#) și au permis dezvoltarea disparităților în materie de bunăstare pentru femeile și bărbații din categoriile marginalizate mai frecvent.

Inegalitățile au fost identificate și analizate, în mod prioritar, prin prisma a patru perspective: de gen (bărbați și femei), de vârstă (tineri și vârstnici), dizabilitate și etnia romă. Adicional, au fost abordate inegalitățile în profil teritorial – mediul urban, rural, regional, în funcție de bunăstarea financiară și nivelul educațional. Inegalitățile sunt constatate în baza unei simple analize distribuționale a efectelor pozitive asociate domeniului, cât și a celor negative. Analiza pornește de la premisa centrală că într-o societate în care nu există discriminare și excludere a unor grupuri, ponderea efectelor pozitive și negative asociate unui domeniu trebuie să fie egală pentru toate grupurile, iar diferența dintre acestea reflectă gradul de inegalitate dintre grupurile respective.

La fel ca în edițiile precedente, inegalitățile au fost examinate pentru cinci domenii relevante: (i) *Veniturile* – analiza nivelului de sărăcie, analiza deprivării relative și analiza veniturilor; (ii) *Serviciile publice de gospodărie comunală* – accesul, costul și calitatea serviciilor locale, precum apa și sanitația, iluminat stradal, gestionarea deșeurilor etc.; (iii) *Participarea* – nivelul și disponibilitatea de implicare în procesul decizional la nivel local; (iv) *Sănătatea* – accesul la asigurarea medicală și la serviciile medicale de bază; (v) *Securitatea* – percepțiile cu privire la securitatea personală și cea din comunitate, precum și prevalența formelor de violență în bază de gen.

Analiza a permis să fie conturate unele constatări de bază: (i) în ultimii ani sunt observate unele progrese în diminuarea anumitor inegalități la care sunt expuse grupurile vulnerabile (spre exemplu, în domeniul accesului la serviciile publice de gospodărie comunală, securității, participării etc.), (ii) cu toate acestea, din cauza persistenței unor inechități semnificative, efortul autorităților urmează să continue prin elaborarea unor documente de politici publice incluzive care abordează cele mai relevante și actuale disparități specifice femeilor și bărbaților din grupurile supuse mai frecvent excluziunii sociale.

Raportul este realizat în cadrul proiectului „Cetățeni activi, comunități prospere” implementat de Fundația Est-Europeană și Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare”, cu suportul Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare și Suedia. Inițiativa își propune să îmbunătățească situația grupurilor marginalizate și vulnerabile, prin promovarea principiului egalității și nediscriminării în elaborarea și implementarea politicilor publice.

SUMAR EXECUTIV

Analiza în cauză a permis să fie identificată tendința ce ține de inegalitățile de bază pentru grupurile vulnerabile din Moldova. În acest context, în continuare sunt prezentate unele constatări cu privire la aspectele ce țin de bunăstarea financiară, accesarea serviciilor comunitare, nivelul de sănătate, siguranța și participarea la procesul decizional, acestea fiind analizate din perspectiva femeilor și bărbaților, tinerilor și vârstnicilor, persoanelor cu dizabilități și a persoanelor de etnie romă.

CONSTATĂRILE CU PRIVIRE LA VENITURI:

În prezent, rata sărăciei absolute și a celei extreme înregistrează cele mai înalte valori din ultimii 5 ani. În Republica Moldova se evidențiază două cele mai sărace tipuri de gospodării: cele unde capul familiei este agricultor, indiferent dacă sunt salariați sau practică activitate individuală, și cele unde capul familiei este beneficiar de pensie. Cu referire la persoanele cu dizabilități constatăm că rata sărăciei extreme este tot mai accentuată, întrucât, comparativ cu anul 2017, în anul 2023, rata sărăciei extreme în rândul persoanelor cu dizabilități s-a dublat. Totodată, conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), familiile cu 3 și mai mulți copii sunt afectate de două ori mai mult de sărăcie față de familiile care au câte un copil sau doi.

Utilizând modelele alternative care măsoară sărăcia, concluzionăm că nivelul proxy de sărăcie este mai mare în cazul persoanelor cu dizabilități și a celor de etnie romă comparativ cu populația generală. Deși nivelul proxy de sărăcie pentru ambele grupuri este destul de înalt, populația romă înregistrează valori mult mai mari decât persoanele cu dizabilități, de exemplu: 33,1% dintre bărbații romi și 38,2% dintre femeile rome au afirmat că este o problemă foarte mare să-și procure medicamente în valoare de 230 de lei, pe când doar 17,15% dintre persoanele cu dizabilități au afirmat același lucru.

O treime din cea mai săracă pătură socială din Moldova supraviețuiește datorită prestațiilor sociale. Categoria de populație cea mai dependentă de prestațiile sociale sunt femeile din zonele rurale. În același timp, în țară se atestă o discrepanță foarte mare dintre păturile sociale cele mai sărace și cele mai bogate. Diferența dintre veniturile celei mai bogate populații este enormă comparativ cu veniturile celor mai săraci, înregistrând o diferență de peste 72%, sau de 6465,5 MDL în valoare monetară.

Pensia de dizabilitate reprezintă, de fapt, sursa principală de venit a persoanelor cu dizabilități, totuși aceasta nu este suficientă pentru a acoperi minimul de existență. Deși pensia medie de dizabilitate a constituit 2104,3 MDL în anul 2023, aceasta asigură doar 80,1% din minimul de existență. Cu cât gradul de dizabilitate este mai redus scade și valoarea pensiei pentru dizabilitate, prin urmare, pensia de care beneficiază persoanele încadrate într-un grad de dizabilitate mediu poate să acopere minimul de existență în proporție de doar 60%.

CONSTATĂRILE CU PRIVIRE LA SERVICIILE PUBLICE DE GOSPODĂRIE COMUNALĂ:

Accesul la serviciile publice de gospodărie comunală crește lent, dar constant. Potrivit datelor BNS, în perioada anilor 2019 - 2023, accesul populației la rețele publice de apeduct s-a majorat cu circa 7 p. p., ajungând la 75,5% în 2023. Accesul la serviciile publice de canalizare a avut o dinamică pozitivă mai rapidă, de circa 10 p. p.: la nivel național, 81% din populație dispunea de canalizare în 2023 comparativ cu 71% în 2019. Cu toate acestea, doar 36,5% din populație este conectată la un sistem public de canalizare, restul beneficiind de sisteme proprii care, cel mai des, nu corespund normelor sanitare.

Gospodăriile din zonele rurale și cele cu venituri mici sunt dezavantajate în ceea ce privește accesul la serviciile publice de gospodărie comunală. Accesul la rețeaua de alimentare cu gaze naturale și la apa din

rețeaua publică este de două ori mai mic în sate decât în orașe. Cea mai mare discrepanță de acces vizează serviciile publice de canalizare. Astfel, doar 3% din populația rurală este conectată la astfel de servicii (publice) comparativ cu 84% în mediul rural. Gospodăriile sărace (quintila I) se bucură de un nivel de acces la servicii de 2-4 ori mai redus decât cele cu venituri înalte (quintila V). Deși încă sunt persistente, inegalitățile legate de mediul de reședință și veniturile gospodăriei tind să scadă în ultimul deceniu. Treptat se reduc disparitățile între zonele urbane și cele rurale, precum și între gospodăriile cu venituri înalte și mici.

Gospodăriile persoanelor de etnie romă și cele unde sunt și membri cu grad de dizabilitate beneficiază mai puțin de utilități. Aproximativ 33% dintre persoanele de etnie romă consideră că accesul limitat la serviciile publice este cauzat anume de apartenența lor la această etnie. O tendință similară se atestă și în cazul persoanelor cu dizabilități care consideră condiția lor o barieră importantă în accesul la servicii. O asemenea pondere semnificativă a percepțiilor de excludere poate fi explicată doar prin existența reală a unor practici de discriminare și marginalizare.

Inegalitățile tind să se atenueze în ultimii doi ani, cu excepția celor legate de veniturile gospodăriei. Analiza datelor în dinamică arată că inegalitățile în ceea ce privește accesul la utilitățile publice scad treptat, această situație fiind valabilă pentru toate serviciile analizate (apeduct, canalizare, gaze naturale și evacuarea deșeurilor). Totuși, la nivel general, inegalitățile la capitolul venituri cresc considerabil în anul 2023 comparativ cu anul 2021.

CONSTATĂRILE CU PRIVIRE LA SĂNĂTATE:

Mai mult de jumătate din populația romă nu are statut de persoană asigurată în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală (AOAM). În anul 2023, ponderea persoanelor care au afirmat că dețin poliță de asigurări medicală a constituit 73,4%, iar printre persoanele de etnie romă a fost de doar 46,3%. Analizând datele dezagregate constatăm că există o inegalitate de gen în raport cu bărbații, astfel, doar 38,5% dintre bărbații romi sunt asigurați comparativ cu 52,4% de femei.

Jumătate din populație nu accesează serviciile medicale, chiar și în situația când au nevoie de asistență medicală. Rata de neadresabilitate în rândul populației generale este de 46,1%, fiind mai înaltă în rândul persoanelor de etnie romă – 54,3%. Fiind întrebați dacă consideră internarea în spital în situație de urgență drept o problemă foarte mare, 28% dintre respondenții romi au oferit un răspuns afirmativ, iar peste jumătate dintre respondenții romi au afirmat că și chiar dacă au avut nevoie de ajutor nu s-au adresat la medic. Din perspectivă financiară, sistemul de sănătate este cel mai neaccesibil pentru persoanele cu dizabilități, deoarece neadresabilitatea la medic este în mare parte explicată prin lipsa banilor, atât pentru transportare la medic, procurare de medicamente, cât și pentru achitarea serviciilor medicale.

Plățile informale sunt o determinantă în accesarea serviciilor medicale. Deși acestea sunt în scădere față de anul 2018, prezența plăților informale în anul 2023 este încă una semnificativă, întrucât, în medie, fiecare a 4-a persoană a afirmat că a oferit plăți informale în spital. Totodată, numărul bărbaților și persoanelor romi care au declarat că au oferit mită la unitățile de primiri urgente a crescut dublu în anul 2023 comparativ cu anul 2018. În spitale, populația de etnie romă, de asemenea, a fost nevoită să ofere mită mai frecvent în anul 2023 – o treime din totalul populației de etnie romă.

Populația romă și bărbații sunt cei mai predispuși să adopte un mod de viață nesănătos. Conform indicatorilor despre frecvența consumului de alcool și a tutunului, bărbații și populația de etnie romă sunt principalii consumatori. Rata populației generale care consumă țigări constituie 22,5% pentru anul 2023, iar în proporție de 81% recurg la tabagism zilnic. Analizând consumatorii de țigări din perspectivă de gen, constatăm că fiecare al doilea bărbat din Republica Moldova este fumător.

Practicarea sportului nu este o obișnuință pentru moldoveni. Doar o treime dintre respondenți au menționat că practică sportul zilnic sau de câteva ori pe săptămână, ceilalți însă o fac mai rar sau chiar deloc. Tinerii practică sportul cel mai frecvent, fie sport de performanță, fie activități sportive pentru menținerea condiției

fizice. Pe de altă parte, se atestă că sportul nu este foarte accesibil pentru grupurile vulnerabile. Populația romă și persoanele cu dizabilități, inclusiv familiile lor, sunt cele mai pasive în acest sens, ceea ce se explică, în primul rând, prin accesul redus la infrastructura de sport (sală de sport, teren de sport, bazin de înot etc.) care este limitat pentru persoanele de etnie romă, persoanele cu dizabilități, inclusiv și persoanele cu venituri modeste care nu au capacitatea de a achita pentru acestea.

CONSTATĂRILE CU PRIVIRE LA PARTICIPARE:

Nivelul de informare al cetățenilor cu privire la dreptul lor de a participa la procesul decizional a crescut în ultimii ani. Spre exemplu, ponderea persoanelor care cunosc despre faptul că au dreptul să solicite de la primărie informații cu privire la deciziile de interes public a sporit de la 45,4% în 2018 la 49,4% în 2023. O tendință similară se observă și în cazul persoanelor care cunosc despre obligația autorităților publice locale (APL) de a răspunde la solicitările de informații din partea cetățenilor (44,7% în 2018 și 56% în 2023). Datele arată că cel mai evident progres se înregistrează în rândul populației din mediul rural, a celei cu venituri înalte și a tinerilor.

În cazul persoanelor vulnerabile nivelul de informare se menține încă scăzut comparativ cu populația generală. Persoanele vârstnice (60+ ani) sunt cele mai izolate sub aspect informațional, fiind și cel mai puțin conștiente de drepturile lor de a solicita informații cu caracter public din partea autorităților (doar 43% din total). Persoanele cu dizabilități și cele de etnie romă, la fel, se disting printr-un nivel mai redus de informare la acest capitol (41,3% și 38,3%).

Participarea efectivă în procesul decizional continuă a fi foarte joasă, dar tinde să sporească în 2023. Ponderea persoanelor care în 2023 s-au implicat în consultarea bugetului localității a constituit 10,8% (comparativ cu 8,4% în 2018), iar în elaborarea planului strategic al comunității – 8,2% (cu 1.3 p.p. mai mult decât în 2018). În cazul adunărilor comunitare, nivelul de implicare este mai mare și progresul mai evident.

Nivelul de participare a grupurilor vulnerabile, la fel, crește. În ceea ce privește persoanele cu dizabilități, ponderea celor implicate s-a majorat în 2023, variind de la 10% în cazul consultării bugetului localității (comparativ cu 3,6% în 2018) la 14,1% în cazul adunărilor comunitare (comparativ cu 13,8% în 2018). Nivelul de participare a persoanelor de etnie romă la procesul decizional este mai jos, dar, la fel, prezintă anumite tendințe de creștere. Ponderea celor implicați în adunările comunitare a constituit 13% în 2023 (cu 3,7 p. p. mai înaltă față de 2018), în timp ce la consultarea bugetului au participat 7,4%, comparativ cu 6% în 2018. Persoanele cu vârsta de peste 60 ani sunt mai predispuse să se implice în consultările privind bugetul localității (11,6%).

CONSTATĂRILE CU PRIVIRE LA SIGURANȚA ÎN COMUNITATE:

Aproape o treime din populație, 30,7%, continuă să se simtă nesigură în locurile publice pe timp de noapte. Percepția de nesiguranță s-a îmbunătățit în ultimii cinci ani, dar progresul rămâne insuficient pentru a genera un sentiment generalizat de siguranță. Grupurile cele mai vulnerabile care se simt nesigure în locurile publice pe timp de noapte includ persoanele din mediul urban (39,2%), persoanele cu studii superioare (39,7%) și femeile (33,4%). De asemenea, persoanele cu dizabilități resimt cel mai mare grad de nesiguranță, 34,5% dintre acestea simțindu-se nesigure pe timp de noapte, iar nesiguranța lor rămâne ridicată și pe timp de zi, comparativ cu alte grupuri. Din grupurile care nu se simt în siguranță la domiciliu pe timp de noapte fac parte persoanele cu dizabilități (22,8%), persoanele de etnie romă (21,3%), persoanele cu vârsta de peste 60 de ani (20,2%) și femeile (17,7%). Pe timp de zi nivelul de nesiguranță este semnificativ mai scăzut, dar persoanele cu dizabilități (9,7%) și vârstnicii (9,2%) continuă să resimtă o nesiguranță mai mare decât alte grupuri.

O treime din populație nu are deloc încredere în poliție, iar această cotă a rămas stabilă în ultimii cinci ani atingând 35,1% în 2023. Deși indicatorul privind încrederea totală a crescut modest, cu doar 9,6% dintre respondenți declarând că au foarte multă încredere în poliție, majoritatea rămâne cu o încredere moderată sau scăzută. Doar 6,8% dintre respondenți au apelat la serviciile poliției în ultimele șase luni, ceea ce sugerează o lipsă de încredere în eficiența sau necesitatea acestor servicii.

Tendința generală arată schimbări minore în reducerea toleranței față de violență. Ponderea celor care cred că o femeie ar trebui să tolereze violența pentru a-și păstra familia s-a redus de la 16% în 2018 la 13,4% în 2023, iar a celor care sunt de părere că există momente în care o femeie merită să fie bătută s-a diminuat de la 10,7% la 5,7%. Deși aceste schimbări sunt pozitive, ele sunt încă insuficiente pentru a elimina astfel de concepții. Aproximativ jumătate din populație nu știe despre măsurile de protecție disponibile pentru victimele violenței în familie.

Aproximativ o persoană din patru crede că victima unui viol este ea însăși responsabilă pentru agresiunea suferită, cu 24,6% dintre respondenți împărtășind această opinie, o creștere față de 20,5% în 2018. O astfel de mentalitate perpetuează stereotipurile toxice și descurajează victimele să denunțe violența. Grupurile care manifestă cele mai înrădăcinate stereotipuri și prejudecăți sunt persoanele de etnie romă și cele cu dizabilități.

2/3 din populație sunt dispuse să raporteze cazurile de violență în familie. Analiza datelor reflectă tendința în creștere a disponibilității populației de a reclama cazurile de violență în familie între 2018 și 2023. **Cu toate acestea, aproximativ 1 din 3 persoane, adică 34% din populație, nu ar semnala cazurile de violență în familie.**

Majoritatea victimelor violenței nu caută ajutor, iar cele care o fac se adresează în principal poliției și familiei subutilizând serviciile specializate. Datele arată că doar 30% dintre victimele violenței comise de parteneri au cerut sprijin, în timp ce 70% nu au solicitat ajutor. Dintre cele care au apelat la sprijin, cele mai frecvente au căutat susținerea membrilor familiei sau a rudelor (36,1%) și prietenilor (12,3%). De asemenea, 49,7% dintre victime s-au adresat poliției, ceea ce sugerează o conștientizare mai mare a posibilității de a implica autoritățile. Când privește ajutorul oferit, doar 71,8% dintre victimele care au cerut sprijin au afirmat că au beneficiat de ajutorul pe care-l așteptau.

VENITURILE

SĂRĂCIA

În prezent, ratele sărăciei absolute și a celei extreme înregistrează cele mai înalte valori din ultimii 5 ani. În anul 2023, rata sărăciei absolute a fost de 31,6%, iar rata sărăciei extreme a constituit 13,8%. Analizând datele dezagregate pe mediul de reședință elucidăm că există discrepanțe colosale cu privire la acești indicatori în rândul populației din zonele rurale și urbane. Rata sărăciei extreme în anul 2023 în zona rurală a înregistrat o valoare de 19,2%, fiind de 3 ori mai mare decât în cea urbană, pe când rata sărăciei absolute în zonele rurale este cu 24,3% mai mare ca în cele urbane. Astfel constatăm că populația rurală este cu mult mai predispusă la sărăcie decât cea urbană. Situația este cauzată, pe de o parte, de infrastructura mult mai dezvoltată în orașe care oferă mai multe oportunități generatoare de venit, cât și de fenomenul de îmbătrânire severă persistent în mediul rural, pe de altă parte.

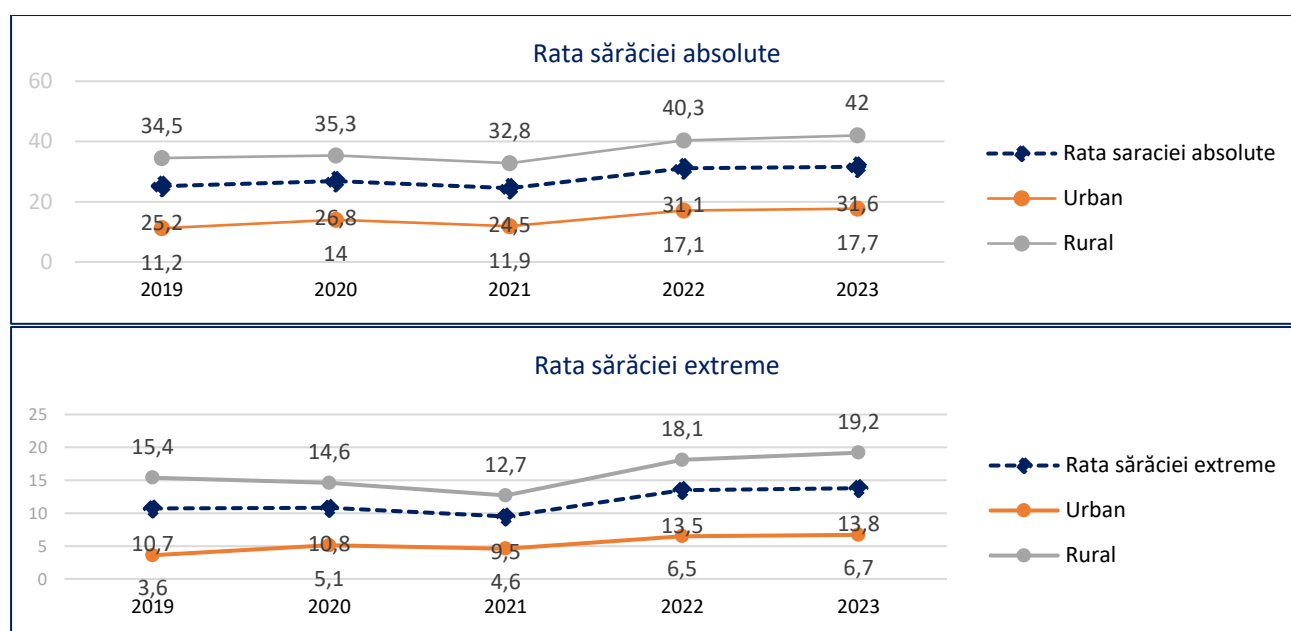


Figura 1. Rata sărăciei absolute și extreme după mediul de reședință, 2019-2023, %
Sursa: Biroul Național de Statistică

Comparativ cu țările Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD), Moldova a avut cea mai înaltă rată de sărăcie în anul 2021. În comparație cu Costa Rica care este pe al doilea loc, indicatorul Moldovei are o valoare mai mare cu 3,2% – de 24,5%. Totuși, comparativ cu Cehia, care ocupă ultimul loc în clasamentul respectiv, Moldova are o rată de sărăcie de 4 ori mai înaltă.

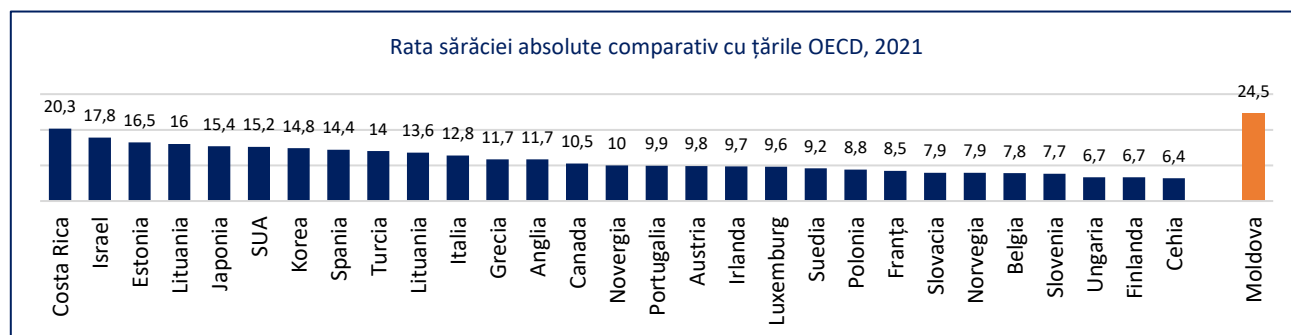


Figura 2. Rata sărăciei în Moldova comparativ cu țările OECD, 2021, % Sursa: OECD

Odată cu nașterea copiilor, familiile sunt mai predispuse la sărăcie. Conform datelor BNS, familiile cu 3 și mai mulți copii sunt afectate de două ori mai mult de sărăcie față de familiile care au câte un copil sau doi. De asemenea, observăm o tendință negativă care devine tot mai pronunțată în familiile cu un copil sau doi comparativ cu ultimii 5 ani. Analizând tendințele ratei sărăciei din perspectivă de vârstă remarcăm că odată cu înaintarea în vârstă, sărăcia afectează tot mai mult persoanele. Astfel, în anul 2023, datele arată că aproximativ jumătate din populația vârstnică (65+) este săracă, acest indicator crescând cu peste 7% față de anul 2017.

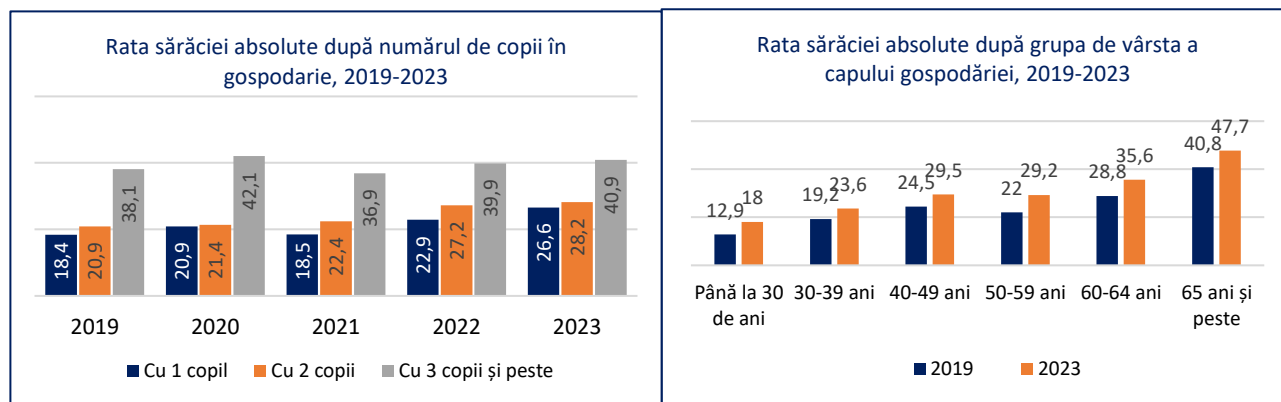


Figura 3. Rata sărăciei absolute după numărul de copii în gospodărie și după vârsta capului gospodăriei, 2019-2023, %
Sursa: Biroul Național de Statistică

Agricultorii și pensionarii sunt cei mai vulnerabili în fața sărăciei. În urma analizei gospodăriilor sărace în funcție de sursa principală de venit a capului gospodăriei, se evidențiază două cele mai sărace tipuri de gospodărie: cele unde capul familiei este agricultor, indiferent dacă sunt salariați sau practică activitate individuală, și cele unde capul familiei este beneficiar de pensie. Dacă rata medie a sărăciei absolute în 2023 a constituit 31,6%, totuși aceste grupuri înregistrează o rată mult mai mare. Este alarmant că aceeași tendință se menține pe parcursul ultimilor ani, ba chiar indicatorii în cauză s-au înrăutățit începând cu anul 2022, în urma multiplelor crize economice cu care s-a confruntat Republica Moldova în această perioadă.

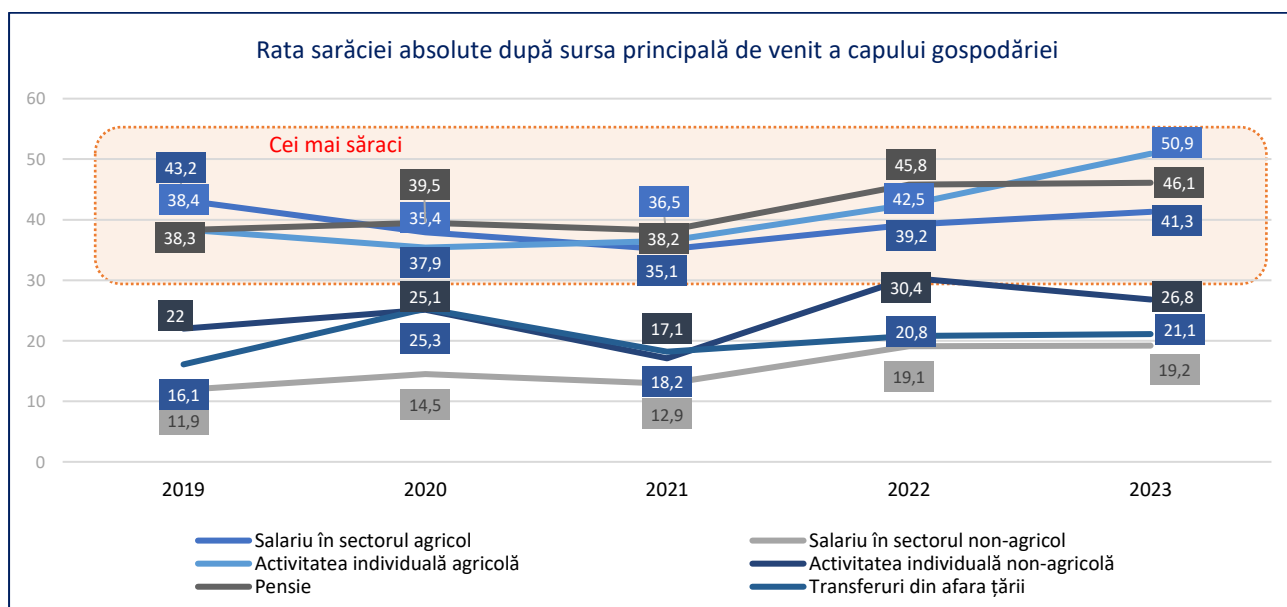


Figura 4. Rata sărăciei absolute după sursa principală de venit a capului gospodăriei, 2019-2023, %
Sursa: Biroul Național de Statistică

Rata sărăciei extreme este tot mai accentuată în rândul persoanelor cu dizabilități. Comparativ cu anul 2017, în anul 2023, rata sărăciei extreme în rândul persoanelor cu dizabilități s-a majorat dublu, pe când în rândul persoanelor fără dizabilități creșterea a fost cu până la 4 p. p. Acest fapt se explică inclusiv prin rate de activitate foarte reduse în rândul persoanelor cu dizabilități care au fost și mai afectate în perioada crizelor economice care au avut loc în Republica Moldova, în anul 2023 această rată a ajungând la 17%, iar în anii 2020-2022 fiind înregistrat o rată medie de 14,6%.

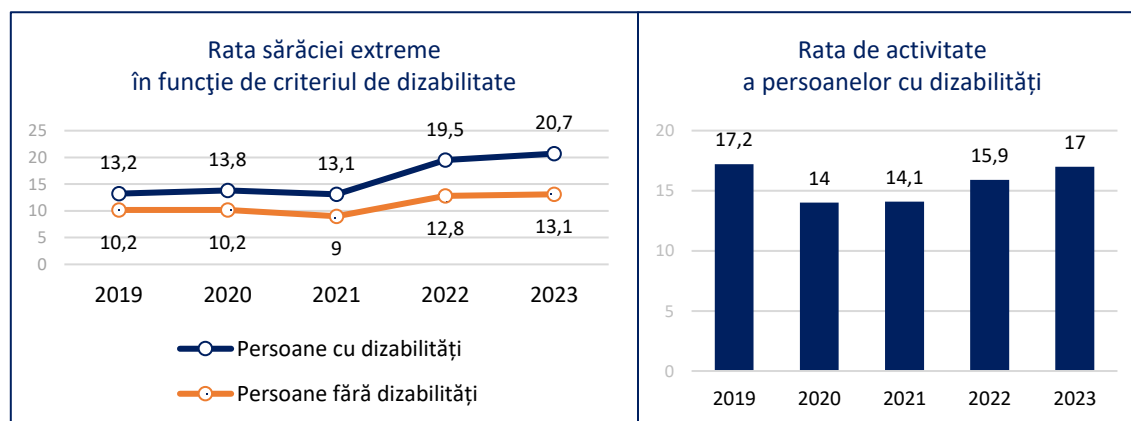


Figura 5. Rata sărăciei extreme și rata de activitate în rândul persoanelor cu dizabilități, %, 2019-2023

Sursa: Biroul Național de Statistică

Modele alternative care măsoară sărăcia indică inegalități profunde între grupuri. Pentru a avea o înțelegere mai complexă cu privire la nivelul de sărăcie și de deprivare financiară a femeilor și bărbaților care aparțin unor grupuri vulnerabile, am încercat să măsurăm capacitatea (auto-declarată) de a procura la necesitate medicamente în valoare de 230 MDL. Putem observa (din figura de mai jos) că nivelul proxy de sărăcie este mai mare în cazul persoanelor cu dizabilități și a celor de etnie romă comparativ cu populația generală.

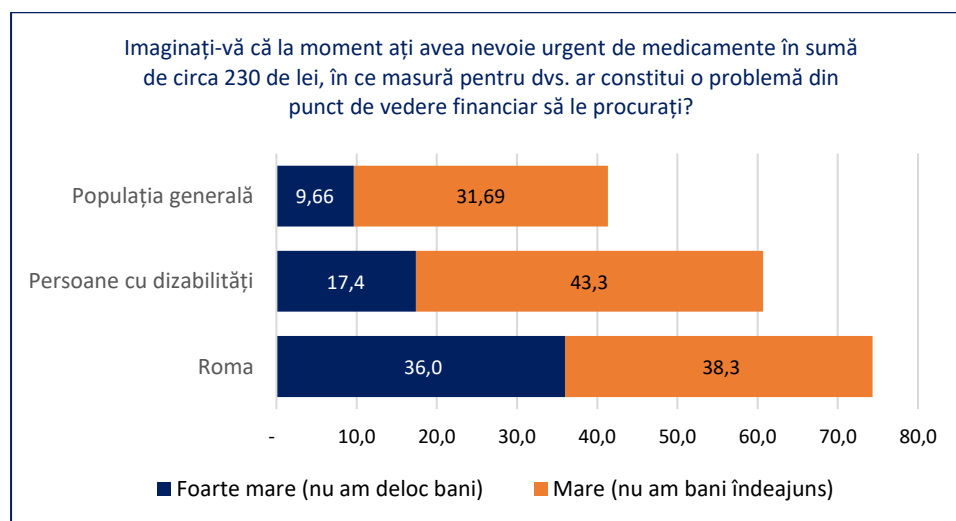


Figura 6. Inegalitățile de deprivare monetară din perspectiva populației generale în raport cu persoanele cu dizabilități și cele de etnie romă, %

Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Femeile cu dizabilități și cele de etnie romă sunt mai sărace comparativ cu bărbații cu dizabilități și bărbații de etnie romă. Deși nivelul proxy de sărăcie pentru ambele grupuri este destul de înalt, populația romă înregistrează valori mult mai mari decât persoanele cu dizabilități, de exemplu: 33,1% dintre bărbații romi și 38,2% din femeile rome au afirmat că este o problemă foarte mare să-și procure medicamente în valoare de 230 de lei, pe când doar 17,15% dintre persoanele cu dizabilități au declarat același lucru. Din perspectivă de

gen, se înregistrează discrepanțe în cadrul ambelor grupuri de populație, femeile confruntându-se cu o dificultate mai mare din perspectivă financiară.

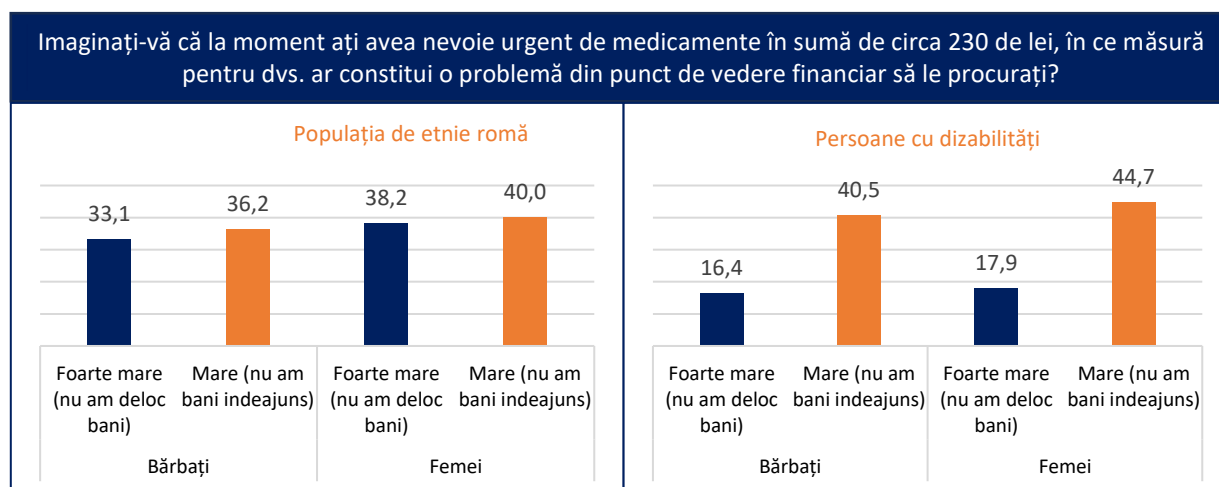


Figura 7. Inegalitățile de deprivare monetară în viziunea persoanelor cu dizabilități și a celor de etnie romă, din perspectivă de sex, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

În cazul celor mai vulnerabili sărăcia se aprofundează și mai mult. În cazul celor mai vulnerabili sărăcia se aprofundează și mai mult. Conform datelor Sondajului privind calitatea vieții în Moldova¹, cea mai săracă pătură socială se autodetermină ca fiind și mai săracă comparativ cu anul precedent. 62% dintre persoanele care s-au autodeclarat a fi foarte sărace (răspuns: cu foarte mare dificultate reușesc să facă față provocărilor financiare), au afirmat că situația lor financiară comparativ cu 12 luni în urmă a devenit și mai rea. Tendințele arată că cu cât sunt mai înstărite persoanele acestea au indicat o îmbunătățire mai mare a situației lor financiare comparativ un acum an. Această discrepanță semnificativă este condiționată de faptul că persoanele cele mai sărace nu pot face față cheltuielilor neplanificate, iar odată cu ratele crescute ale inflației în Moldova care au avut un impact semnificativ asupra prețurilor de piață la produsele alimentare, servicii, imobile etc., aceste categorii au ajuns să fie și mai afectate de sărăcie.

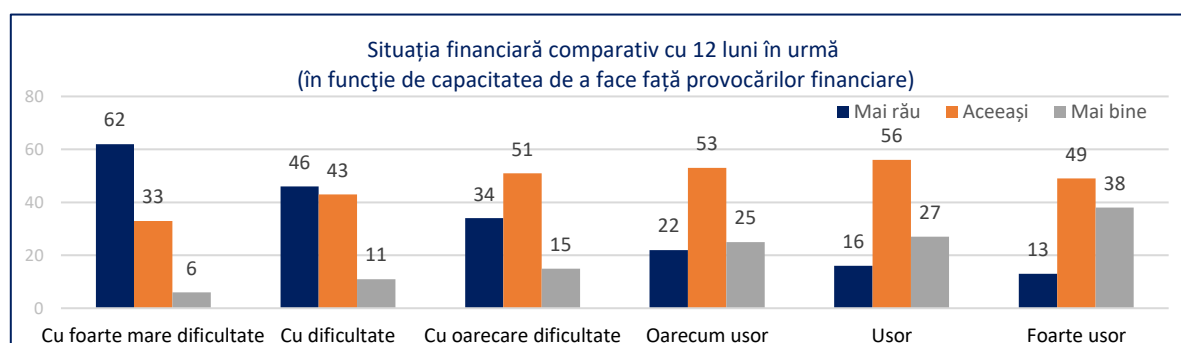


Figura 8. Capacitatea de a acoperi anumite cheltuieli, %
Sursa: Sondaj privind calitatea vieții în Moldova - 2024, Data for Impact, USAID

Este îmbucurător faptul că totuși mai puține persoane se autoidentifică ca fiind cei mai săraci. Comparativ cu anul 2001, rata persoanelor care consideră că venitul familiei nu le ajunge nici pentru strictul necesar a scăzut în jumătate. Astfel, 21% din totalul respondenților din cadrul Barometrului Opiniei Publice², se autoidentifică ca cea mai săracă pătură socială. În același timp, există o discrepanță de 10% între persoanele din zonele rurale și cele din urbe. Dintre cei ce locuiesc în orașe, 25,5% sunt foarte săraci comparativ cu 15,2%

¹ https://www.data4impactproject.org/wp-content/uploads/2024/06/Moldova-Quality-of-Life-Survey_SR-24-213-D4I_508c-1.pdf

² <http://bop.ipp.md/>

dintre cei ce locuiesc în zonele rurale. Acest decalaj este cauzat în mare parte tot de criza economică care a determinat creșterea considerabilă a prețurilor, iar în zonele urbane, unde costul vieții este mai mare, populația a fost și mai afectată de inflație.

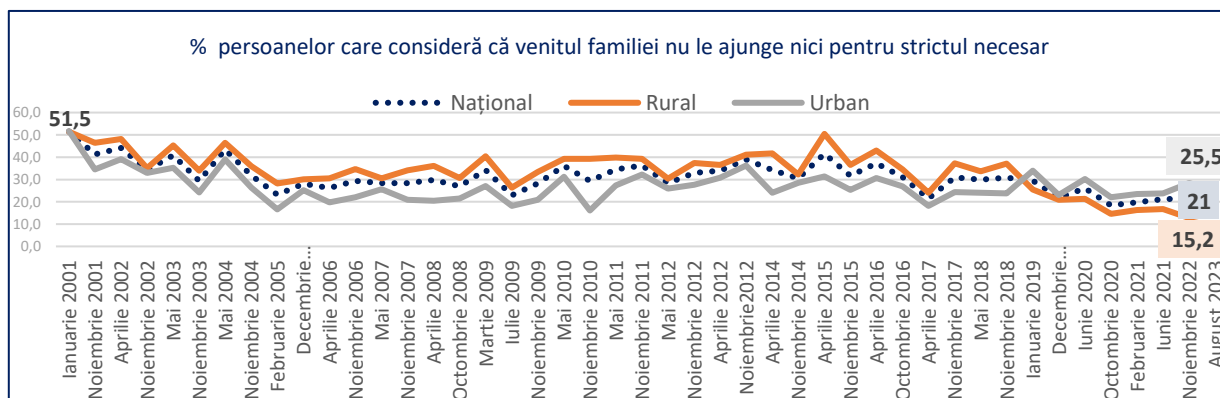


Figura 9. Ponderea celor care se identifică drept cei mai săraci (persoane care consideră că venitul familiei nu le ajunge nici pentru strictul necesar), %

Sursa: Barometrul Opiniei Publice, Institutul de Politici Publice

VENITURILE

O treime din cea mai săracă pătură socială din Moldova supraviețuiește datorită prestațiilor sociale. După cum se poate vedea în figura de mai jos, structura veniturilor disponibile ale populației din quintila I (cei mai săraci) și quintila V (cei mai bogați) este diferită. Peste 60% din veniturile celei mai înstărite populații sunt constituite din activitatea salarială, pe când ale celor mai săraci doar în proporție de 38,1% sunt formate de activitățile salariale. Pe de altă parte, o treime din pătura socială cea mai săracă supraviețuiește datorită prestațiilor sociale.

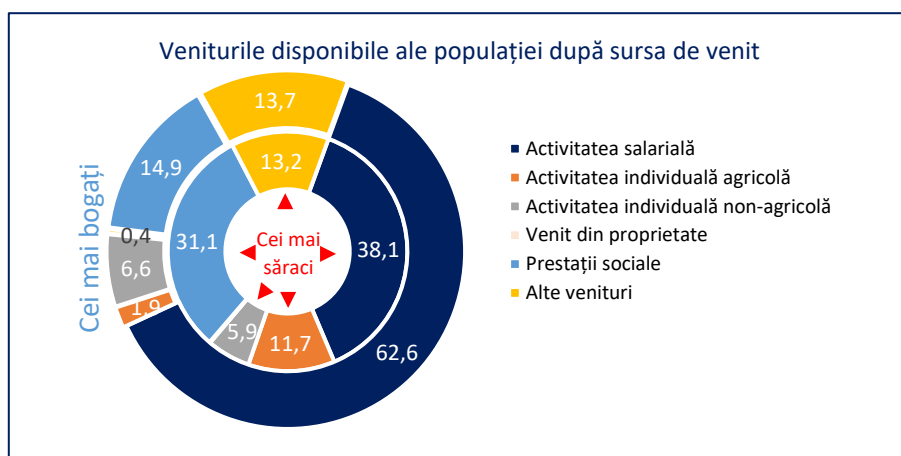


Figura 10. Structura veniturilor disponibile ale quintilei I (cei mai săraci) comparativ cu quintila V (cei mai bogați), după sursa de venit, %

Sursa: Biroul Național de Statistică, 2023

Sărăcia devine tot mai persistentă în rândul cetățenilor moldoveni, iar prestațiile sociale rămân o sursă importantă de venit. În Republica Moldova se atestă un decalaj foarte mare între păturile sociale cele mai sărace și cele mai bogate. Diferența dintre veniturile celei mai bogate populații comparativ cu veniturile celor mai săraci este enormă, înregistrând o diferență de peste 72%, sau 6465,5 MDL în valoare monetară. Pe lângă aceste diferențe mari, atestăm că, în comparație cu anul 2020, veniturile celor mai săraci au și scăzut în medie cu 170,7 MDL per lună, iar veniturile celor mai bogați au crescut cu 832,1 MDL/lună. Totodată, veniturile provenite din prestații sociale au crescut comparativ cu anul 2020, pensiile rămânând cea mai considerabilă parte a veniturilor celor săraci. Din perspectiva mediului de reședință, remarcăm diferențe ce țin de valoarea prestațiilor sociale, în mediul rural aceasta fiind de 724,9 MDL/lună, în timp ce în cel urban este de 951,5

MDL/lună. Aceste discrepanțe sunt direct proporționale și cu decalajul salarial pe tot parcursul vieții atestat între locuitorii din cele două medii de reședință și care determină mărimea prestațiilor sociale. Deși remitențele tot sunt o sursă importantă de venit, valoarea acestora scade practic în jumătate față de anul 2020.

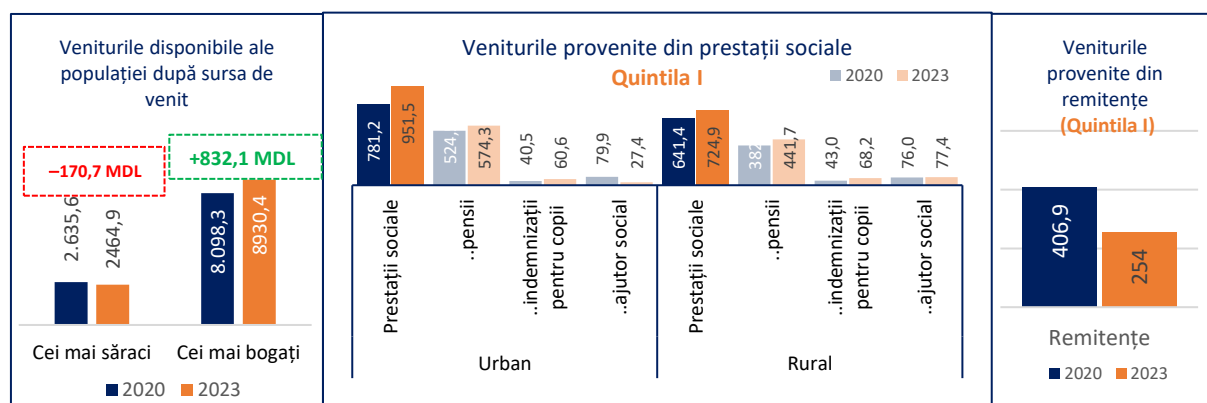


Figura 11. Tendința veniturilor disponibile ale quintilei I (cei mai săraci) comparativ cu quintila V (cei mai bogați) și tendința veniturilor celor mai săraci provenite din prestații sociale și remitențe, 2020-2023, MDL

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Biroului Național de Statistică, ajustate la IPC oferit de Banca Mondială

Femeile din zonele rurale se referă la una din cele mai dependente de prestațiile sociale categorii de populație. Ponderea prestațiilor sociale din totalul veniturilor femeilor devine tot mai semnificativă de la an la an, astfel, în 2023, prestațiile sociale au constituit mai mult de o treime din veniturile femeilor din zonele rurale, înregistrând o valoare cu aproximativ 10% mai mare decât în anul 2019. De asemenea, aceleași date statistice ne arată că și bărbații din mediu rural devin mai dependenți de prestațiile sociale. Pe de altă parte, salariul este sursa principală a veniturilor bărbaților din zonele urbane: 67,4% din veniturile totale. Totodată salariile femeilor din zonele rurale au o pondere de doar 31,1% în totalul veniturilor lor, fiind cu 20% mai mică decât în cazul femeilor din urbe. În mare parte, situația se explică prin fenomenul drastic de îmbătrânire, în special în zonele rurale, și oportunitățile reduse de ocupare în mediul rural.

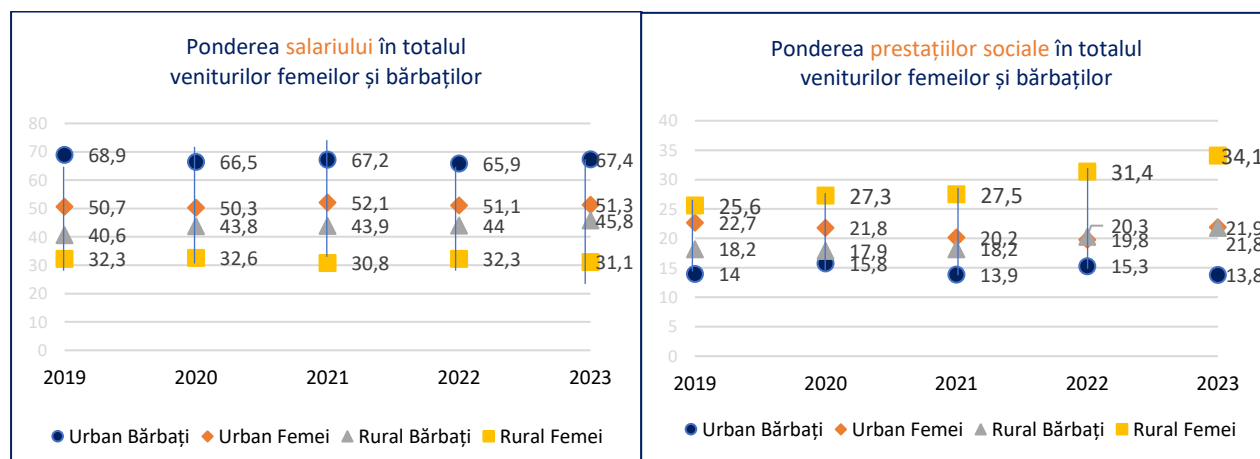


Figura 12. Pondere salariului și a prestațiilor sociale în totalul veniturilor femeilor și bărbaților, în funcție de mediul de reședință, %

Sursa: Biroul Național de Statistică, 2023

Pensia de dizabilitate nu acoperă nici minimul de existență. Pensia de dizabilitate, care, de fapt, reprezintă sursa principală de venit a persoanelor cu dizabilități, nu este suficientă pentru a acoperi minimul de existență. Deși pensia medie de dizabilitate a constituit 2104,3 MDL în anul 2023, aceasta asigură doar 80,1% din minimul de existență. Datele statistice arată că pensia pentru toate tipurile de dizabilitate a crescut în ultimii ani, oricum valoarea pensiei medii pentru dizabilitate rămâne a fi cu mult mai mică decât pensia medie a

pensionarilor, aceasta având valoarea de 3156,4 lei. Cu cât gradul de dizabilitate este mai redus și scade și valoarea pensiei pentru dizabilitate scade, prin urmare, pensia de care beneficiază persoanele încadrate într-un grad de dizabilitate mediu poate să acopere minimul de existență în proporție de doar 60%. Ținând cont ca rata de activitate a persoanelor cu dizabilități și valoarea pensiei pentru dizabilitate sunt extrem de scăzute (17%), persoanele cu dizabilități reprezintă categoria cea mai expusă la sărăcie.

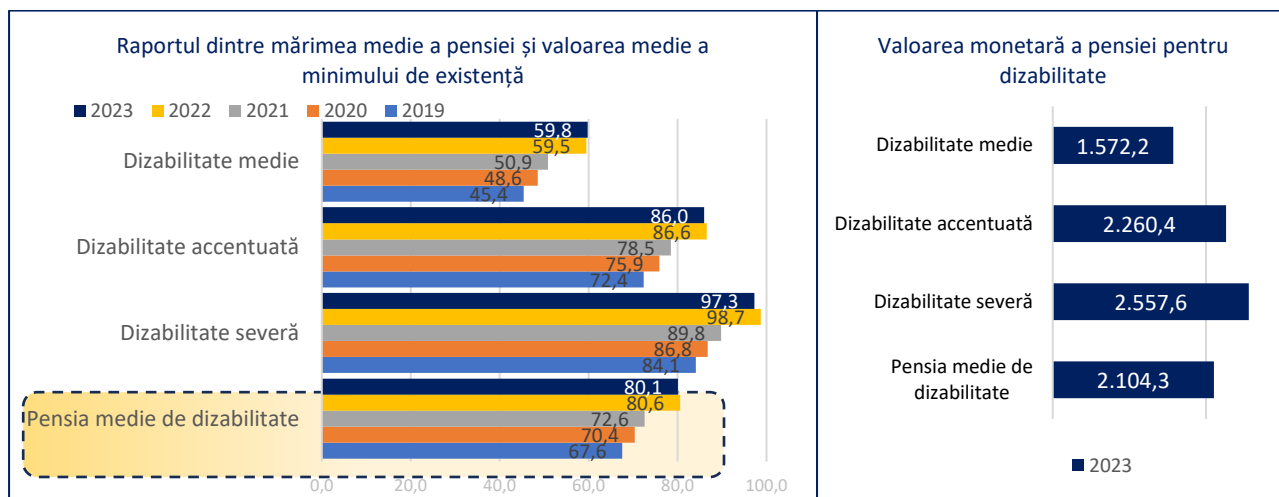


Figura 13. Valoarea monetară a pensiei pentru dizabilitate și raportul dintre mărimea acesteia și valoarea medie a minimului de existență, %

Sursa: Biroul Național de Statistică, 2023

Clasa persoanelor sărace și a celor predispuși la sărăcie are cea mai mare pondere în totalul populației. Cota celor care au venituri insuficiente pentru a acoperi barem strictul necesar este de aproximativ o pătrime din populație, iar împreună cu cei a căror venit le ajunge doar pentru strictul necesar reprezintă 65% din populația țării. Analizând graficul de mai jos vedem foarte clar cum crizele generate de pandemie, după care și criza inflaționistă au contribuit la sporirea ponderii celor care sunt vulnerabili sub aspect financiar sau a celor care sunt săraci. Este îmbucurător faptul că ponderea celor cu venituri insuficiente pentru a-și asigura strictul necesar totuși este în scădere comparativ cu anul 2018.

*În ce măsură veniturile disponibile din gospodărie vă ajung pentru strictul necesar? Răspunsurile: Nu ne ajung nici pentru strictul necesar - **Săracii**, Ne ajung numai pentru strictul necesar - **Vulnerabili**, Ne ajung pentru un trai decent, dar nu ne permitem cumpărarea unor bunuri mai scumpe - **Clasa de mijloc emergentă**, Reușim să cumpărăm și unele bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii - **Clasa de mijloc**, Reușim să avem tot ce ne trebuie, fără să ne limităm la ceva - **Bogații***

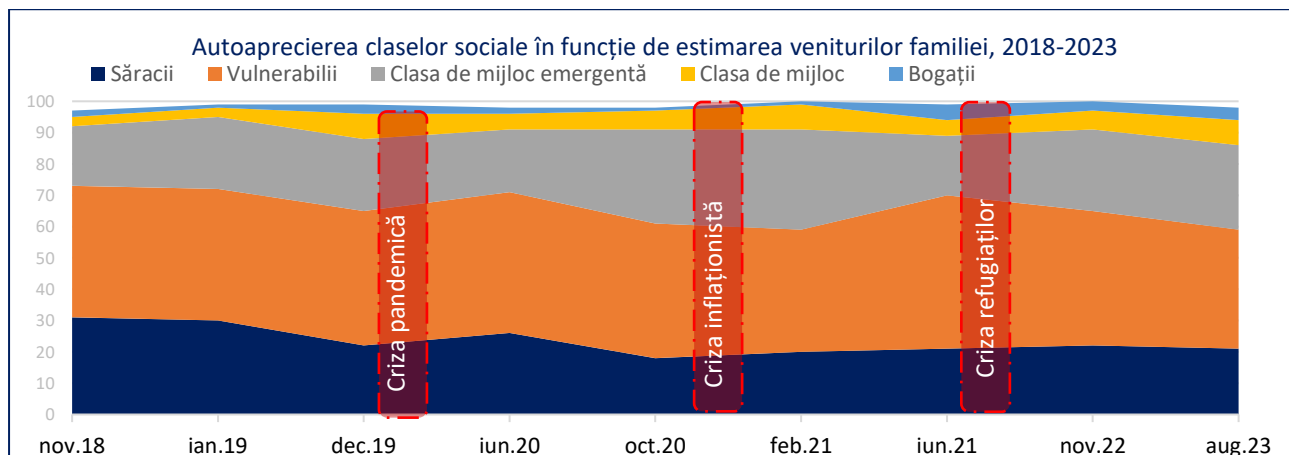


Figura 14. Ponderea celor care se identifică drept cei mai săraci (persoane care consideră că venitul familiei lor nu le ajunge nici pentru strictul necesar), % Sursa: Barometrul Opiniei Publice, Institutul de Politici Publice

SERVICIILE PUBLICE DE GOSPODĂRIE COMUNALĂ

ACCESUL LA SERVICIILE PUBLICE DE GOSPODĂRIE COMUNALĂ

La nivel internațional, Republica Moldova se desprinde de contextul majorității țărilor europene la capitolul accesul populației la serviciile publice de gospodărie comunală. În ultimii ani, accesul populației la sursele de apă a crescut treptat, ajungând la o acoperire de peste 70% (servicii oferite de rețelele publice de aprovizionare cu apă), însă accesul la salubritate/sanitație a sporit mai lent. Din acest motiv Republica Moldova se află pe poziții mai modeste în comparație cu alte țări europene, în termeni de asigurare a populației cu sisteme și servicii calitative și durabile de apă și canalizare. Astfel, ea se poziționează în cadranul țărilor cu acces relativ limitat la servicii publice de gospodărie comunală (stânga cadranelui), alături de state ca Albania, Serbia, Macedonia de Nord, comparativ cu țările mai dezvoltate și cu acces de aproape 95-100% la servicii de aprovizionare cu apă și canalizare (dreapta sus a cadranelui). Deși Republica Moldova a realizat unele progrese în reforma instituțiilor sale de apă și de mediu, și-a armonizat legislația și actele cu Directiva-cadru a Uniunii Europene privind apa, încă mai există lacune în gestionarea resurselor de apă și aprovizionarea cu apă a cetățenilor, dar și în asigurarea unor servicii adecvate de gestionare a deșeurilor (apelor uzate).

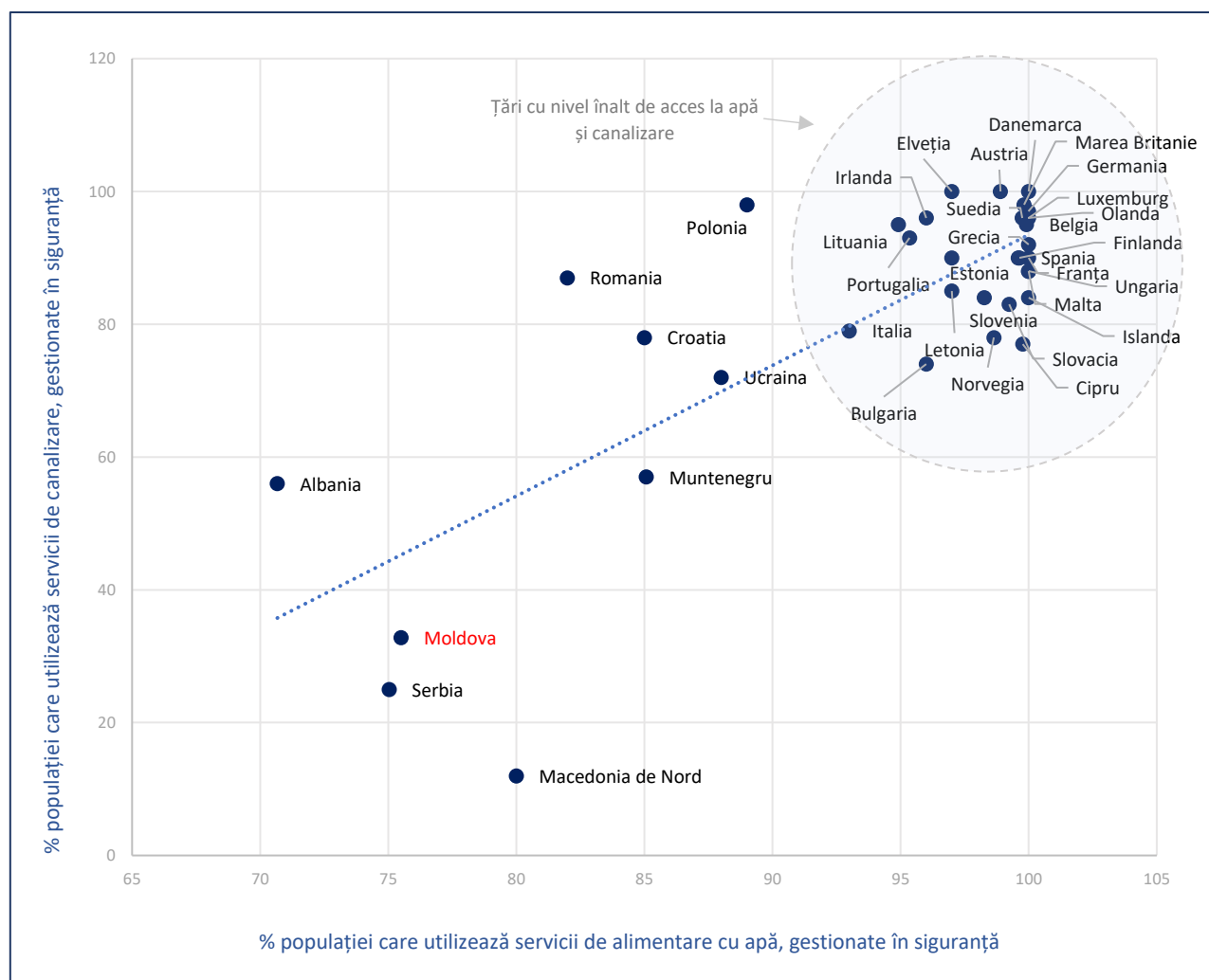


Figura 15. Poziționarea Republicii Moldova în ceea ce privește accesul la servicii publice de gospodărie comunală, în context regional, 2022, %

Sursa: [Baza de date UNECE](#), [baza de date OMS](#)

La nivel național, accesul la serviciile publice de gospodărie comunală crește lent, dar constant. Deși Republica Moldova se mai confruntă cu provocări în ceea ce privește asigurarea accesului la serviciile publice de gospodărie comunală, ultimii ani se caracterizează printr-o dinamică pozitivă. Accesul la sursele publice de apă s-a îmbunătățit constant în ultimul deceniu, acest lucru datorându-se, în mare parte, investițiilor făcute în comunitățile rurale. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în perioada anilor 2019 - 2023, accesul populației la rețele publice de apeduct s-a majorat cu circa 7 p. p., ajungând la 75,5% în 2023. Accesul la serviciile publice de canalizare a avut o dinamică pozitivă mai rapidă, creșterea fiind de circa 10 p. p.: la nivel național, 81% din populație dispunea de canalizare în 2023 comparativ cu 71% în 2019. Cu toate acestea, doar 36,5% din populație este conectată la un sistem public de canalizare, restul beneficiind de sisteme proprii care, cel mai des, nu corespund normelor sanitare. Mai mult, dinamica accesului la serviciile publice de canalizare este mult mai lentă – de circa 3 p. p. în 5 ani. Rata joasă de acces la serviciile publice de canalizare este cauzată de costurile înalte și volumul mai redus de investiții în acest domeniu. Chiar dacă în ultimii ani s-au făcut anumite investiții în sistemele de canalizare, ele s-au dovedit a fi ineficiente din cauza refuzului populației de a se conecta la rețelele publice. Această reticență este determinată de factorul economic (costurile de conectare), de lacunele legislative, dar și de neînțelegerea adecvată de către populație a necesității de a gestiona corespunzător apele uzate.

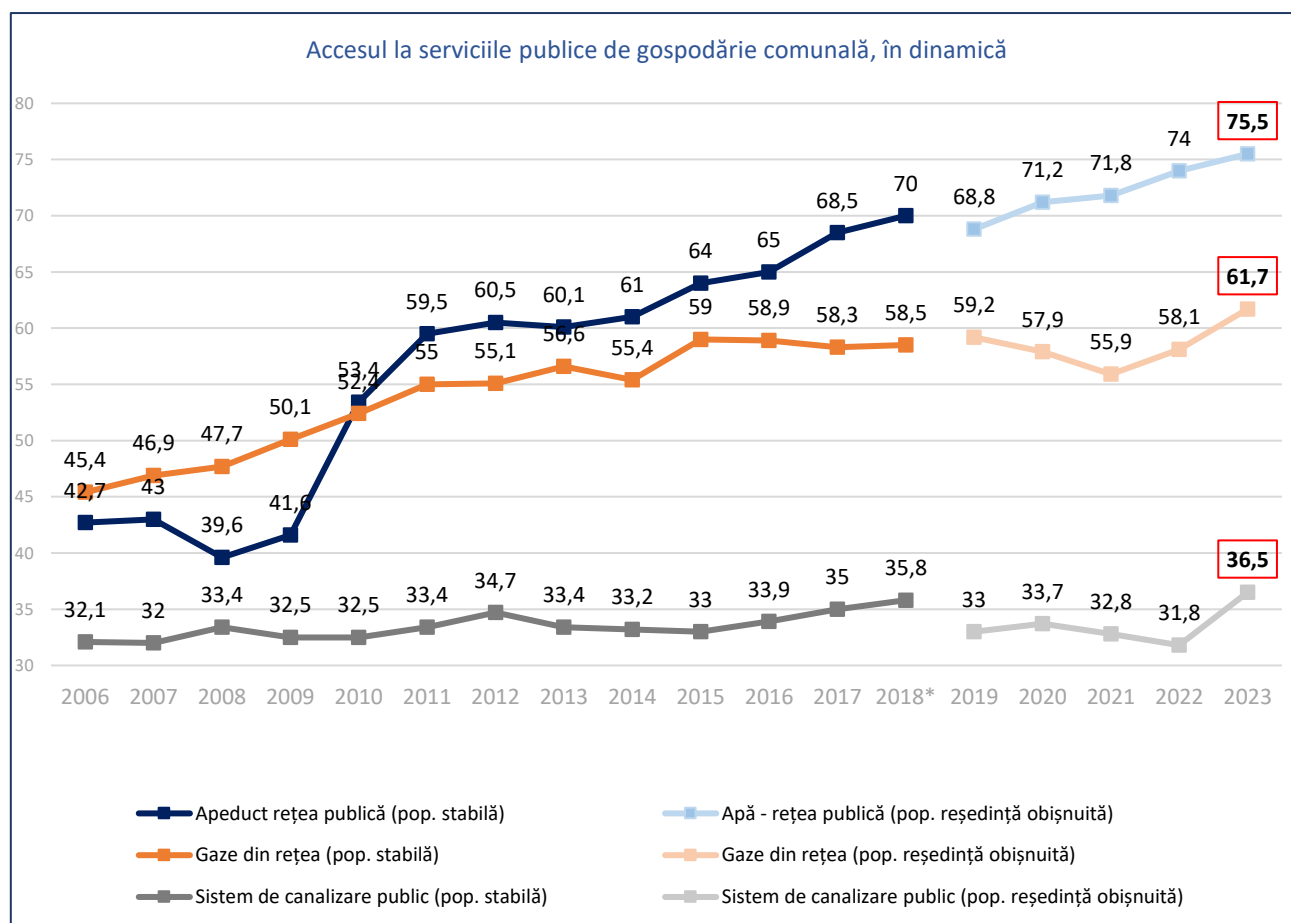


Figura 16. Accesul populației Republicii Moldova la serviciile publice de gospodărie comunală, la nivel național, %

Sursa: Biroul Național de Statistică

* Pentru perioada 2006-2018 la estimarea indicatorilor a fost utilizat ca bază numărul populației stabile, începând cu anul 2019 estimările sunt realizate în baza numărului populației cu reședință obișnuită.

La nivel regional, accesul populației la serviciile publice de gospodărie comunală variază semnificativ în funcție de zonă. Localitățile din regiunea de sud a țării sunt, într-o pondere mai mare, conectate la servicii publice, precum apeduct și gaze din rețea, diferența în ambele cazuri fiind de circa 20 p. p. comparativ cu regiunile Nord și Centru. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că zona de sud a beneficiat de multiple programe de finanțare țintite, inclusiv în contextul cooperării avansate cu Guvernul României. Pe de altă parte, accesul la serviciile publice de canalizare este redus pe întreg teritoriul țării.

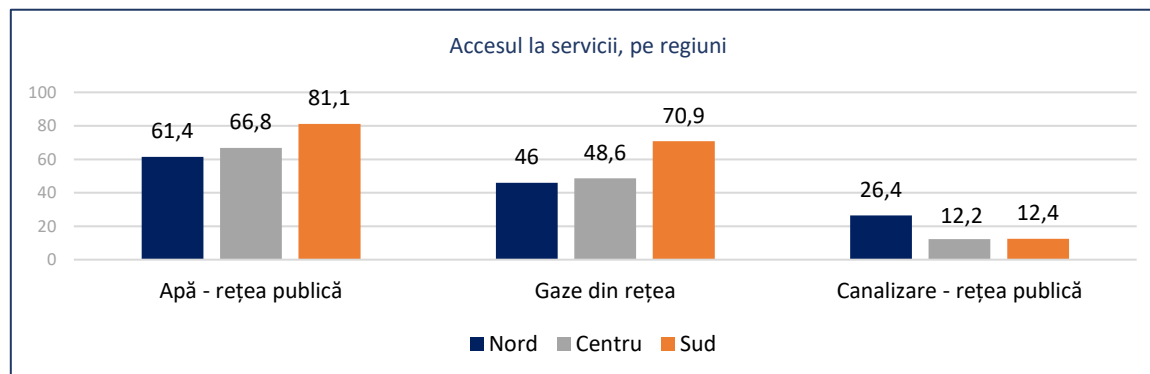


Figura 17. Accesul populației Republicii Moldova la servicii publice de gospodărie comunală, sub aspect regional, 2023, %
Sursa: Biroul Național de Statistică

Gospodăriile din zonele rurale și cele cu venituri mici continuă să fie dezavantajate în ceea ce privește accesul la serviciile publice de gospodărie comunală. Deși în ultimii ani au fost implementate o serie de inițiative și programe de suport destinate pentru localitățile rurale și axate pe dezvoltarea infrastructurii (finanțate atât de Guvern, cât și de partenerii de dezvoltare), satele mai continuă să se confrunte cu provocări majore în accesarea serviciilor publice de gospodărie comunală, cum ar fi apeduct, canalizare publică, gaze din rețea, servicii de salubritate, iluminare stradală etc. Diferențele între mediul urban și cel rural sunt impunătoare – accesul la gaze din rețea este de două ori mai mic în sate comparativ cu orașele. Accesul la apă din rețea publică, la fel, este de aproape două ori mai mic în zonele rurale. Cel mai mare decalaj de acces vizează serviciile publice de canalizare. Respectiv, doar 3% din populația rurală este conectată la așa servicii (publice) comparativ cu 84% în orașe. Accesul la serviciile publice de gospodărie comunală este determinat și de capacitatea financiară a gospodăriei. Astfel, în comunitate, gospodăriile sărace (quintila I) au un nivel de acces la servicii de 2-4 ori mai redus decât cele cu venituri înalte (quintila V).

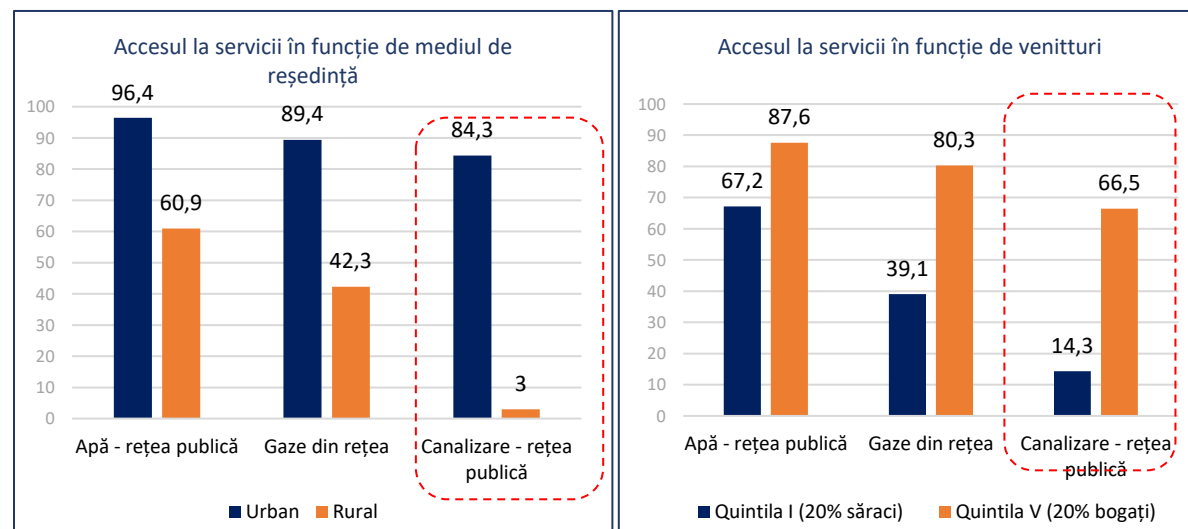


Figura 18. Accesul populației Republicii Moldova la serviciile publice de gospodărie comunală, după mediul de reședință și venituri, 2023, %

Sursa: Biroul Național de Statistică

Deși încă sunt persistente, inegalitățile legate de mediul de reședință și veniturile gospodăriei tind să se reducă în ultimul deceniu. Investițiile și proiectele finanțate cu suportul partenerilor de dezvoltare, dar și programele naționale de dezvoltare regională susținute de către autorități aduc roade evidente. Un exemplu elocvent este Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală care reprezintă principalul instrument guvernamental privind finanțarea proiectelor și programelor de dezvoltare regională orientată, în mod prioritar, spre zonele defavorizate ale țării. Datorită acestor proiecte și investiții, au fost dezvoltate/crete servicii locale în sate sporind astfel accesul populației rurale la serviciile publice de gospodărie comunală. Întrucât o bună parte din populația cu venituri mici este concentrată în zonele rurale, dezvoltarea infrastructurii locale determină implicit și sporirea accesului gospodăriilor sărace la aceste servicii. Astfel, treptat se reduc inegalitățile între zonele urbane și cele rurale, precum și între gospodăriile cu venituri înalte și mici. Datele sugerează că mediul de amplasare a gospodăriei influențează mai mult nivelul de acces la servicii decât criteriul financiar, ceea ce presupune că, dacă în comunitate a fi create astfel de servicii, o bună parte din locuitori s-ar conecta la acestea/ar beneficia de ele.

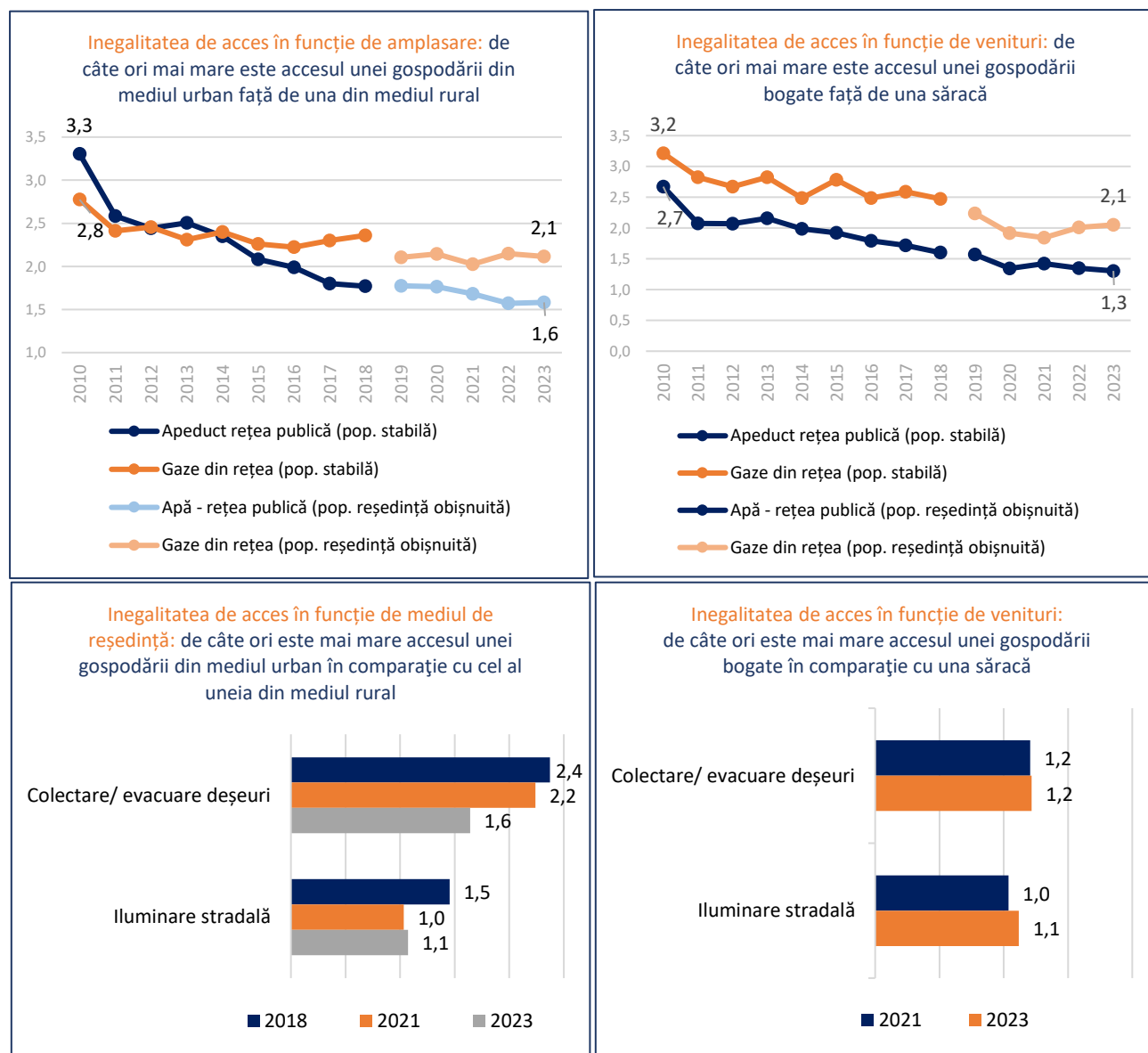


Figura 19. Dinamica inegalităților de acces la serviciile publice de gospodărie comunală, în funcție de mediul reședință și venituri, %
Sursa: Biroul Național de Statistică 2010-2023, Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

Întrucât zonele rurale sunt cele mai dezavantajate la capitolul acces la servicii, ne-am propus să identificăm grupurile din mediul rural cu cel mai mic acces. Graficul de mai jos prezintă inegalitățile în zonele rurale din următoarele perspective: gen, grup de vârstă, nivel de venit, dizabilitate și etnie romă. Prin inegalități presupunem diferența dintre ponderea gospodăriilor considerate mai împuternicite (cum ar fi gospodăriile bogate, cele în care nu sunt persoane cu dizabilități etc.) și ponderea gospodăriilor cu caracteristici ale grupurilor potențial vulnerabile (sărace, în care locuiește o persoană cu dizabilități) care au acces la un anumit serviciu public de gospodărie comunală. Datele sugerează că gospodăriile conduse de bărbați au un acces sporit la servicii publice de gospodărie comunală, o explicație fiind și capacitățile financiare diferite ale femeilor și bărbaților. La fel ca și media pe țară, în zonele rurale, gospodăriile tinere și cele cu venituri înalte se bucură de un nivel sporit de acces.

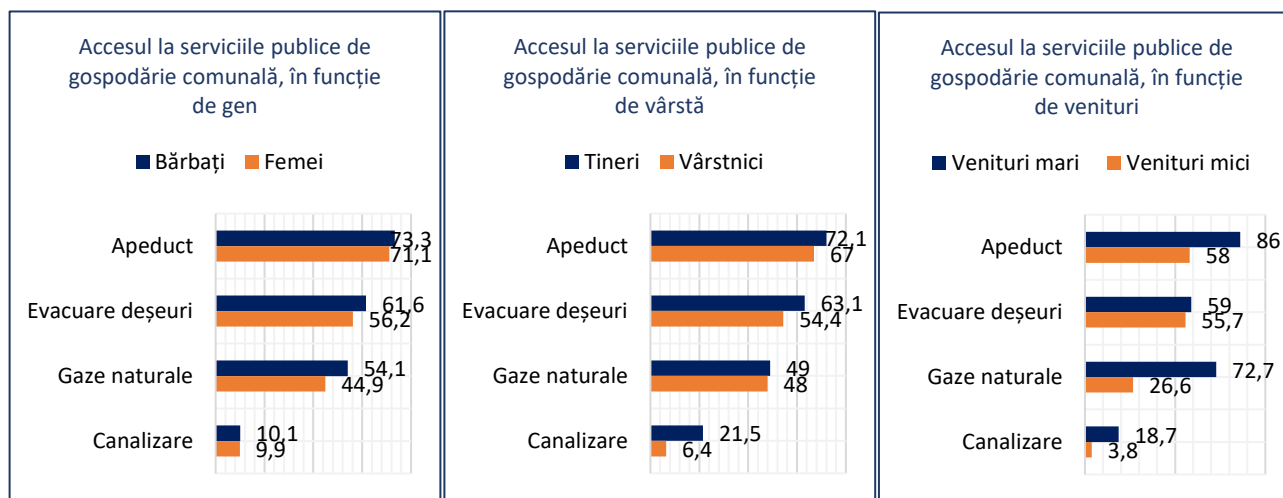


Figura 20. Inegalitățile de acces la serviciile publice de gospodărie comunală publice în zonele rurale, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Gospodăriile persoanelor de etnie romă beneficiază într-o măsură mai mică de servicii și utilități comparativ cu cele ale persoanelor de etnie non-romă. Datele cu privire la accesul la servicii pentru aceste gospodării au fost colectate din comunitățile în care există o populație semnificativă a romilor. Astfel, a fost comparat accesul la serviciile publice de gospodărie comunală între romi și non-romi în aceleași localități, pentru a exclude situații în care rata de acces a gospodăriilor rome este mai mică comparativ cu a celor non-rome, din simplul motiv că sunt concentrate în satele care, în general, oferă acces limitat la asemenea servicii. Gospodăriile unde sunt și persoane cu dizabilități, de asemenea, se bucură de un acces limitat la serviciile publice de gospodărie comunală. Accesul redus la servicii și utilități accentuează și mai mult vulnerabilitatea grupurilor respective.

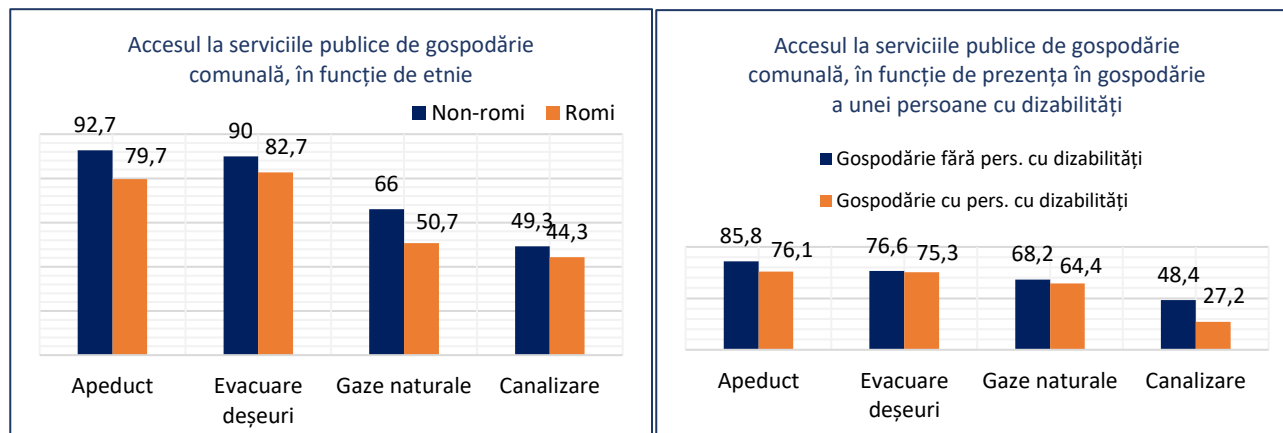


Figura 21. Inegalitățile de acces la serviciile publice de gospodărie comunală pentru grupurile vulnerabile, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Inegalitățile ce vizează persoanele cu dizabilități și cele de etnie romă au la origine atât excluziunea, cât și practicile discriminatorii. Aproximativ 33% dintre persoanele de etnie romă consideră că accesul limitat la serviciile publice este cauzat anume de apartenența la respectiva etnie. O tendință similară se atestă și în cazul persoanelor cu dizabilități, care consideră condiția lor o barieră importantă în accesul la servicii. O asemenea pondere semnificativă a percepțiilor de excludere poate fi explicată doar prin existența reală a practicilor de discriminare și marginalizare.

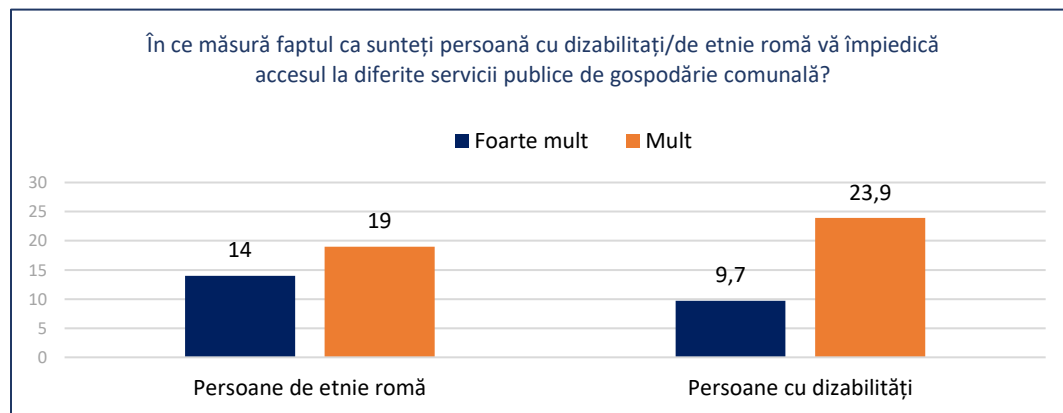


Figura 22. Percepțiile persoanelor cu dizabilități și a celor de etnie romă cu referire la discriminarea lor în accesul la serviciile publice de gospodărie comunală, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Analiza comparativă arată că cele mai semnificative inegalități sunt condiționate de veniturile gospodăriei. Acestea sunt urmate de inegalitățile dintre gospodăriile de etnie romă și non-romă și cele determinate de criteriul de dizabilitate, după care vin cele cauzate de criteriul de vârstă. Inegalitățile după criteriul de gen sunt mai puțin prezente. Analiza datelor sugerează că inegalitățile de acces sunt majore când vorbim despre conectarea gospodăriilor la rețeaua de gaze naturale, precum și la apeduct și canalizare. În cazul ultimelor două servicii publice de gospodărie comunală, disparitățile de acces sunt destul de semnificative pentru întreaga populație din zonele rurale, indiferent de gen, vârstă, venit etc. Inegalitatea de acces se măsoară prin diferența dintre gospodăria cu acces mai sporit (spre ex., gospodăriile conduse de bărbați, gospodăriile cu venituri mai înalte, gospodăriile tinere etc.) și gospodăriile cu acces mai redus (cele conduse de femei, cu venituri mai mici, gospodăriile unde locuiesc vârstnici etc.).

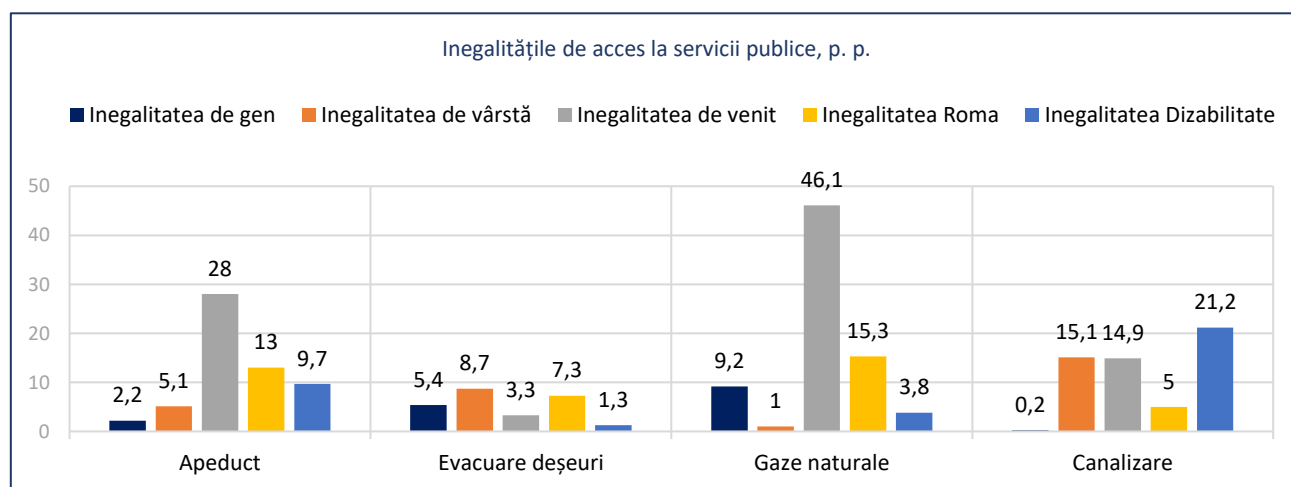


Figura 23. Percepțiile persoanelor cu dizabilități și a celor de etnie romă cu privire la discriminarea lor în accesul la serviciile publice de gospodărie comunală, %

Sursa: Sondaj național CPD, 2023

* Inegalitățile sunt calculate pentru populația din zonele rurale

Inegalitățile tind să se atenueze în ultimii doi ani, cu excepția celor legate de veniturile gospodăriei. Analiza datelor în dinamică arată că inegalitățile în ceea ce privește accesul la utilitățile publice scad treptat, această situație fiind valabilă pentru toate serviciile analizate (apeduct, canalizare, gaze naturale și evacuarea deșeurilor). Totuși, la nivel general, inegalitățile legate de venituri cresc considerabil în anul 2023, comparativ cu anul 2021, pentru toate serviciile analizate, cu excepția serviciului de evacuare a deșeurilor. Acest lucru sugerează că gospodăriile cu venituri mici se confruntă cu un număr și mai mare de dificultăți în accesarea serviciilor de utilitate publică, fiind și mai mult marginalizate în acest sens. O astfel de dinamică negativă din perspectiva veniturilor poate fi explicată prin câțiva factori care rezultă din situația economică și geopolitică din țară pe parcursul ultimilor doi ani: **(i)** efectul pe termen lung al crizei pandemice a determinat o deteriorare a bunăstării populației, în special a persoanelor cu venituri mici, care au fost cel mai mult afectate de criza economică ulterioară (ceea ce a generat un decalaj mai simțitor între grupurile de populație cu venituri mai înalte și cele cu venituri mai mici în ceea ce privește capacitatea de procurare a bunurilor și serviciilor); **(ii)** criza economică și de securitate din regiune a determinat o creștere bruscă a inflației, ceea ce a provocat și o creștere extrem de rapidă a prețurilor pentru bunuri și servicii, astfel o parte din populația cu venituri mici confruntându-se cu dificultăți de accesare a anumitor servicii, inclusiv a celor publice de gospodărie comunală.

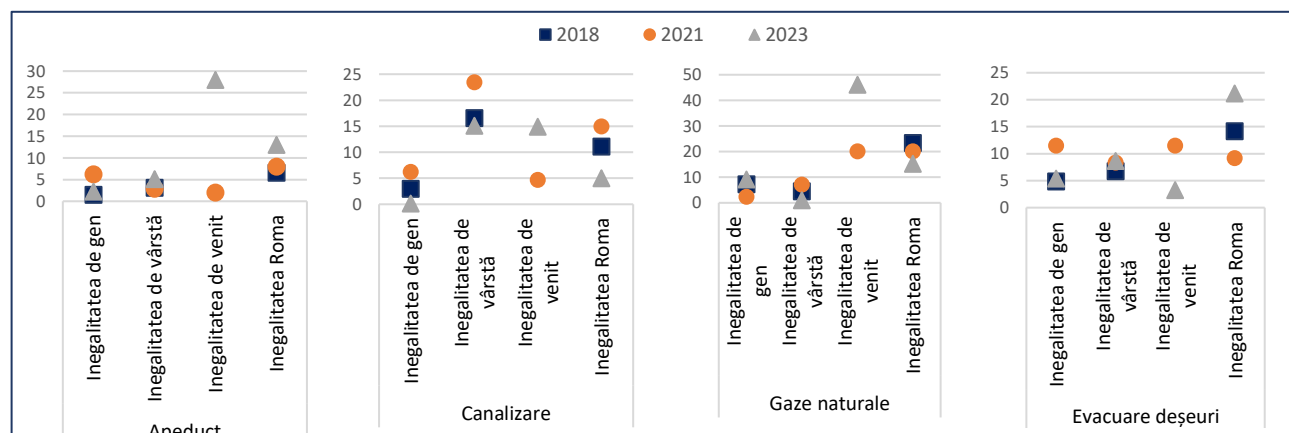


Figura 24. Dinamica inegalităților în accesul la serviciile publice de gospodărie comunală, puncte procentuale

Sursa: Sondaj național CPD, 2018 - 2023

O altă dimensiune a inegalităților privind accesul la serviciile publice de gospodărie comunală o constituie inegalitatea intracomunitară ilustrată în figura de mai jos. Aceasta reprezintă diferența dintre procentul gospodăriilor care menționează că în comunitatea lor există anumite servicii (de exemplu, sistemul centralizat de aprovizionare cu apa potabilă) și procentul gospodăriilor care dispun și se bucură de acest serviciu. Inegalitatea intracomunitară ne permite să înțelegem și mai bine nivelul inegalităților, deoarece prima condiție ca o gospodărie să beneficieze de un anumit serviciu este disponibilitatea serviciului respectiv în comunitatea în cauză.

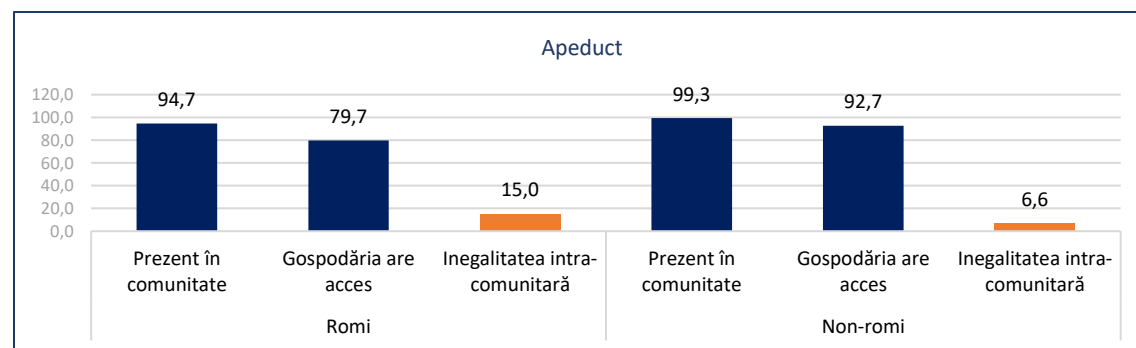


Figura 25. Inegalitățile intracomunitare dintre gospodăriile de etnie romă și non-romă

Sursa: Sondaj național CPD, 2023

În acest context, vom nota că inegalitatea intracomunitară se manifestă mai acut în cazul gospodăriilor de etnie romă. Analiza datelor arată că inegalitatea intracomunitară la capitolul serviciile de aprovizionare cu apă și colectare a deșeurilor este mai mică față de alte servicii, însă mai mare comparativ cu inegalitatea intracomunitară a gospodăriilor non-roma pentru aceleași servicii. Acest lucru sugerează că în localitățile în care sunt create anumite servicii, pentru gospodăriile non-roma există o probabilitate mai mare de a beneficia de acestea comparativ cu gospodăriile de etnie romă. Inegalitățile sunt condiționate într-o măsură mai mică de factorii structurali care depășesc capacitățile APL sau ale comunității și mai mult de aspectele de excludere și capacitatea redusă a gospodăriilor de etnie romă de a acoperi eventualele costuri de conectare. Inegalitățile intracomunitare sunt la fel de semnificative și pentru gospodăriile în care sunt persoane cu dizabilități. Cele mai mari inegalități intracomunitare se atestă pentru conectarea la serviciile de alimentare cu gaze și de canalizare.

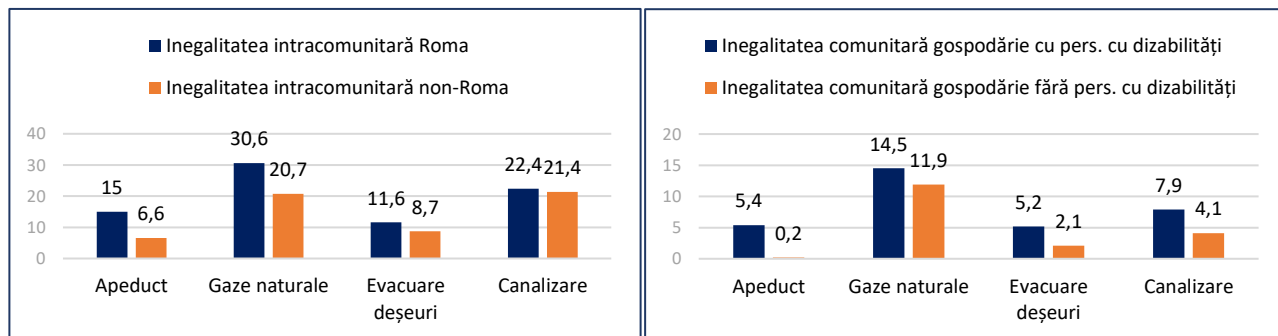


Figura 26. Inegalitățile intracomunitare din perspectiva etniei și a dizabilității; Sursa: Sondaj național CPD, 2023

CALITATEA SERVICIILOR PUBLICE DE GOSPODĂRIE COMUNALĂ

Se conturează o inegalitate pronunțată în ceea ce privește accesibilitatea financiară a serviciilor publice de gospodărie comunală. Prețul serviciilor disponibile reprezintă un aspect al calității acestora. Figura de mai jos ilustrează *distanța* (inegalitatea) dintre grupurile comunitare în ceea ce privește accesibilitatea financiară. Cele mai vulnerabile grupuri în acest sens sunt persoanele de etnie romă, cele cu dizabilități și persoanele de vârstă pre-pensionară (care, cel mai probabil, sunt ocupate în agricultura de subsistență). Pentru 60,9% dintre gospodăriile cu cel puțin o persoană cu dizabilități serviciile de aprovizionare cu apă sunt foarte scumpe și scumpe. Pentru gospodăriile persoanelor de etnie romă ponderea este de 69,9%, iar pentru gospodăriile persoanelor vârstnice de 58,9%.

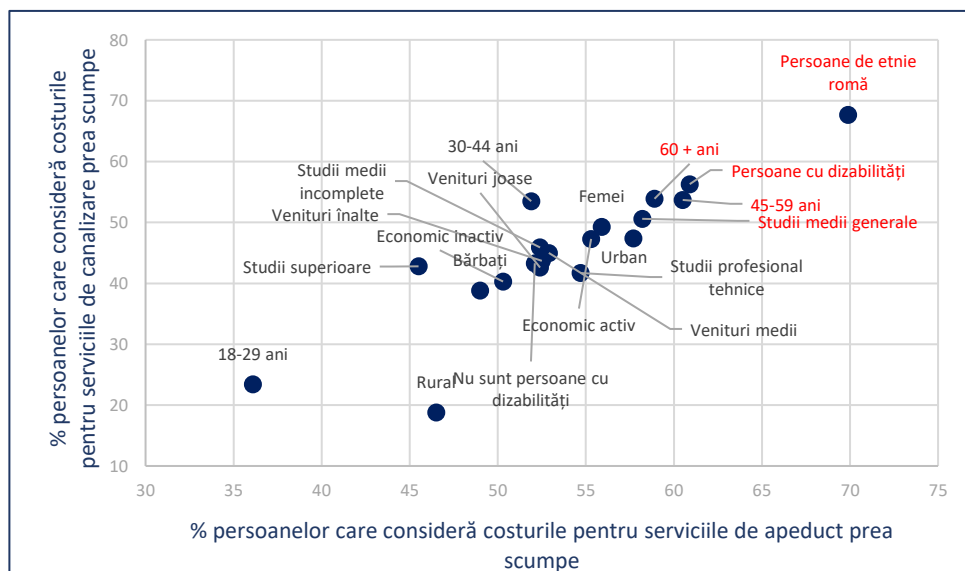


Figura 27. Accesibilitatea financiară a serviciilor publice de gospodărie comunală, pe grupuri de populație Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Cu excepția gospodăriilor de etnie romă, majoritatea grupurilor comunitare sunt satisfăcute de calitatea serviciilor publice de gospodărie comunală de care beneficiază. Cel mai satisfăcute sunt gospodăriile înstărite (cu venituri înalte), gospodăriile tinere și cele conduse de bărbați. Unicul grup comunitar care apreciază mai puțin pozitiv serviciile publice de gospodărie comunală sunt gospodăriile de etnie romă. Acest lucru poate fi explicat prin calitatea serviciului, prețul acestuia, dar și prin elementele de marginalizare și discriminare din partea presatorilor de serviciu.

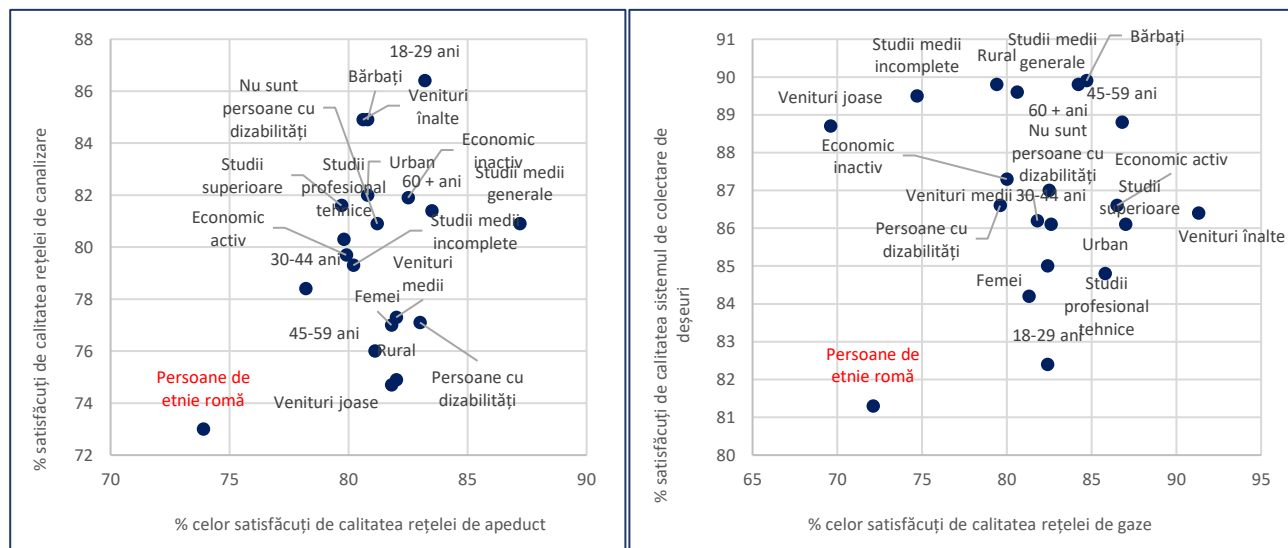


Figura 28. Nivelul de satisfacție privind serviciile publice de gospodărie comunală
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Cu referire la serviciile sociale, calitatea acestora se dovedește a fi joasă. Aprecierea calității serviciilor sociale este mai critică în ceea ce privește nivelul de satisfacție. Ponderea semnificativă a persoanelor nesatisfăcute de serviciile sociale demonstrează, de fapt, nivelul suficient de scăzut al modului în care serviciile sunt prestate în comunitate sau ar putea sugera că serviciile accesibile anumitor gospodării nu răspund întocmai nevoilor specifice ale acestora. Cel mai mic nivel de satisfacție se atestă în raport cu serviciile prestate de către primărie, sectorul de poliție și direcția protecție socială.

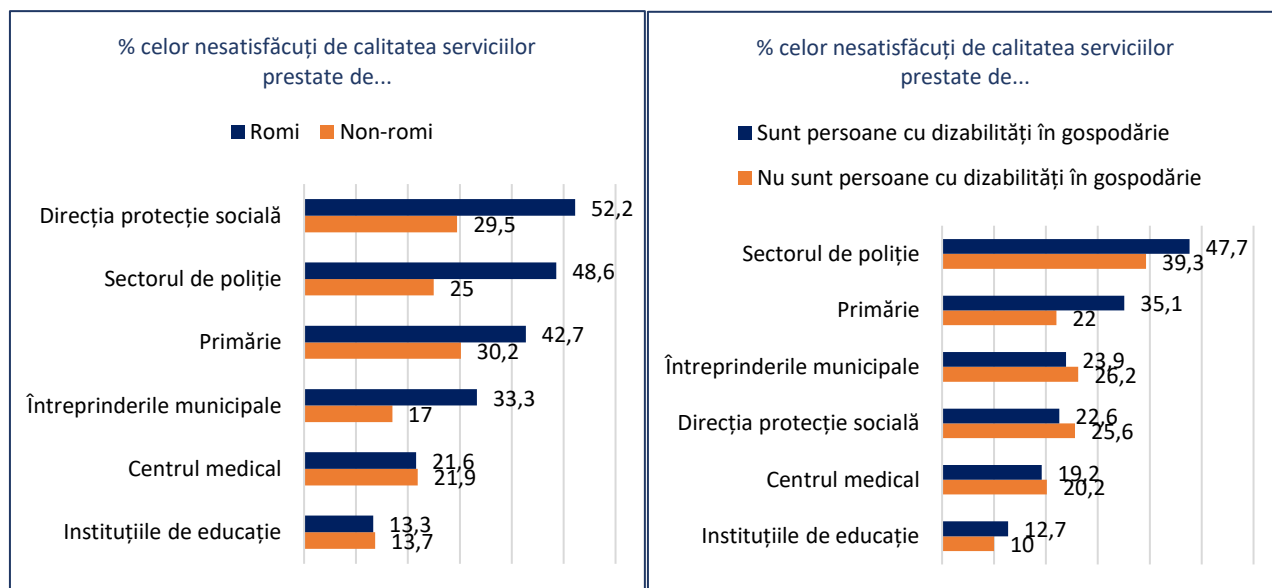


Figura 29. Nivelul de satisfacție privind serviciile sociale
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

SĂNĂTATEA

ACCESUL LA SERVICII DE SĂNĂTATE

Ponderea populației care beneficiază de poliță de asigurare medicală a scăzut ne semnificativ comparativ cu anul 2021. În anul 2023, ponderea persoanelor care au afirmat că dețin poliță de asigurări medicală a constituit 73,4%. Deși indicatorul respectiv este în creștere față de 2018 (71,5%), totuși față de 2021 se înregistrează o reducere de 5%. Analizând profilul celor care au statut de persoană asigurată în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, observăm că ponderea persoanelor tinere (18-29 ani) și tineri adulți (30-44 ani) a scăzut cu tocmai 10% față de anul 2021. Acest rezultat, de asemenea, este condiționat de impactul crizelor economice cu care s-a confruntat Republica Moldova și în urma cărora foarte multe persoane au pierdut locul de muncă și au ajuns să presteze munci precare care sunt și neoficiale.

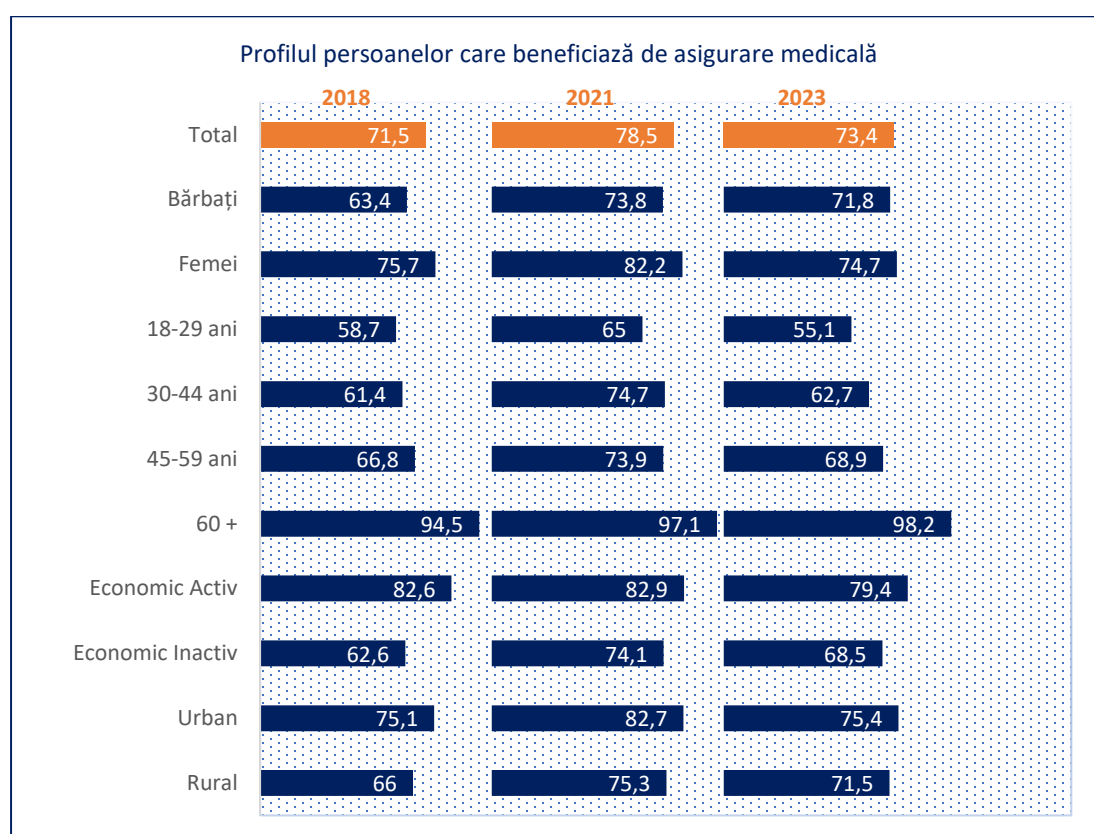


Figura 30. Ponderea și profilul persoanelor care au poliță de asigurare medicală, %
Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

Mai mult de jumătate din populația romă nu are statut de persoană asigurată în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală. Doar 46,3% dintre persoanele de etnie romă au confirmat că beneficiază de asigurare medicală. Analizând datele dezagregate constatăm că există o inegalitate de gen față de bărbați, astfel, doar 38,5% dintre bărbații romi sunt asigurați comparativ cu 52,4% dintre femei. Din perspectivă de vârstă există diferențe enorme între ponderea tinerilor asigurați și vârstnicii, cu o discrepanță de peste 50%. Reieșind din cultura și stereotipurile existente în rândul romilor, tinerii în mare parte sunt inactivi economic sau sunt angajați informal, prin urmare, nu sunt asigurați. Pe de altă parte, vârstnicii, pentru că au atins vârsta de pensionare, beneficiază de asigurare medicală garantată de stat și nu contribuie direct și personal la Bugetul Fondului de asigurări obligatorii de asistență medicală (FAOAM).

Majoritatea persoanelor cu dizabilități au asigurare medicală. Deși toate persoanele cu dizabilitate trebuie să fie încadrate în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, datele sondajului arată că 10% dintre acestea totuși nu sunt beneficiază de poliță de asigurare medicală, iar în rândul tinerilor cu dizabilități (18-39 ani) se înregistrează o pondere de peste 30%. Astfel de discrepante pot fi explicate prin faptul că aceste persoane nu și-au confirmat dizabilitatea la autoritățile competente, prin urmare, nu beneficiază de facilitățile acordate de către stat în acest sens.

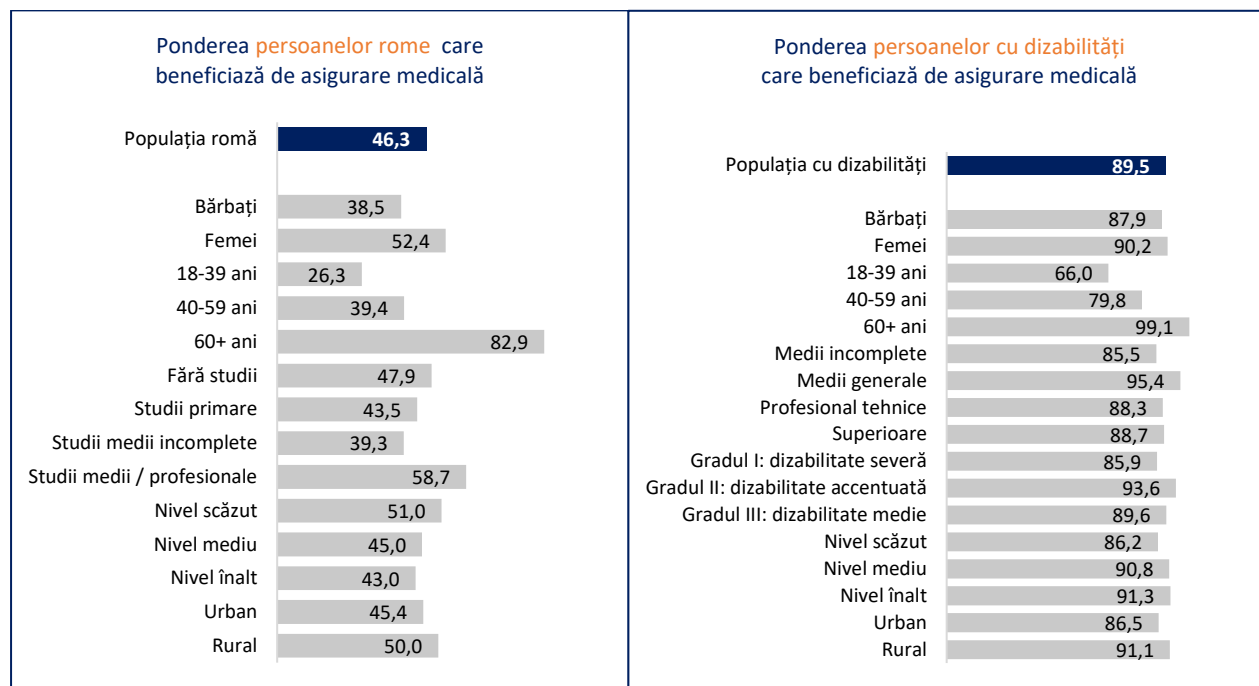


Figura 31. Ponderea și profilul populației rome și populației cu dizabilități care beneficiază de poliță de asigurare medicală, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Jumătate din populație nu accesează serviciile medicale, chiar și în situația când au nevoie de asistență medicală. Populației rome îi este cel mai dificil să acceseze serviciile medicale. Fiind întrebați dacă consideră internarea în spital în situație de urgență drept o problemă foarte mare, 28% au oferit un răspuns afirmativ, iar peste jumătate dintre respondenții rome au afirmat că și chiar dacă au avut nevoie de ajutor nu s-au adresat la medic. De asemenea, peste 50% dintre femei și populația din urbe nu s-au adresat la medic când au avut o problemă de sănătate care necesita un consult medical.

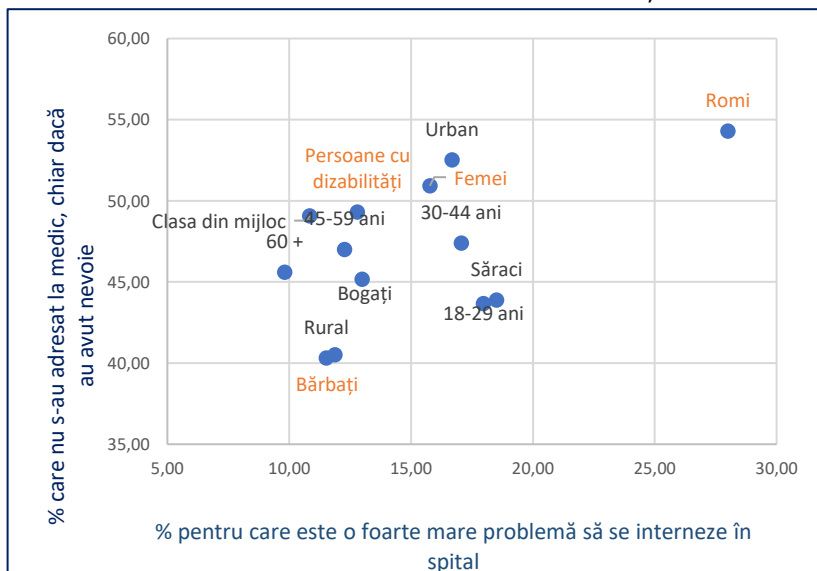


Figura 32. Cererea neacoperită de servicii medicale,
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Din perspectivă financiară, medicina este cea mai inaccesibilă pentru persoanele cu dizabilități. Rata de neadresabilitate în rândul populației generale este de 46,1%, fiind mai înaltă printre persoanele de etnie romă – 54,3%. Totodată, pentru persoanele cu dizabilități, neadresabilitatea la medic este mai înaltă din cauze, precum lipsa banilor, atât pentru transportare la medic, procurare de medicamente, cât și pentru achitarea serviciilor medicale. O altă concluzie făcută în baza datelor sondajului este că moldovenii sunt foarte predispuși la automedicație, o practică foarte periculoasă din perspectiva prevenției bolilor cronice.

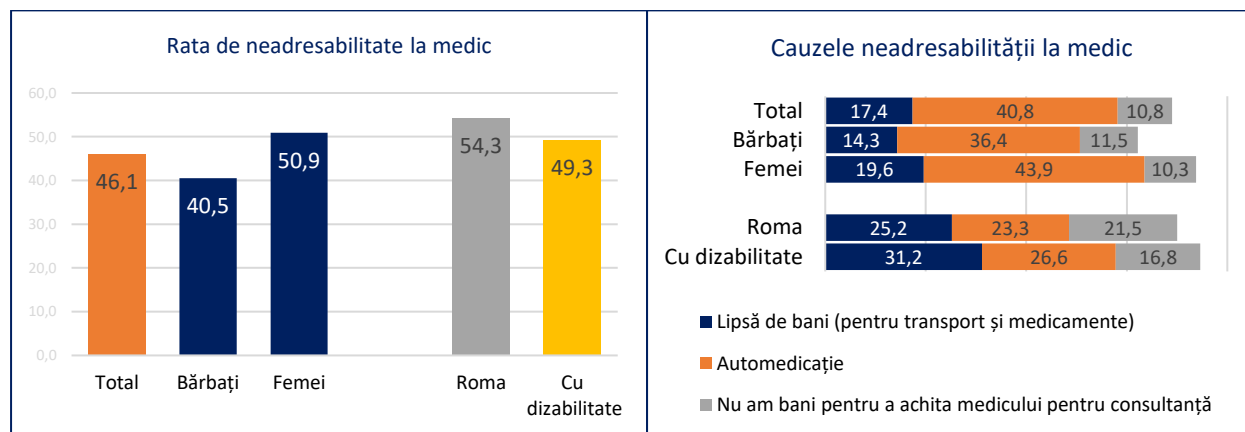


Figura 33. Rata de neadresabilitate la medic și principalele cauze, %
 Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Nivelul scăzut de satisfacție față de serviciile medicale este un alt factor care determină adresabilitatea redusă a populației. Categoriile care sunt cele mai nemulțumite de sistemul sănătate și care au cea mai înaltă neîncredere în personalul medical includ persoanele vârstnice, locuitorii din zonele rurale și cei ce au un nivel socioeconomic redus. De asemenea, fiecare al patrulea bărbat nu este satisfăcut de serviciile de care a beneficiat la Centrul de Sănătate sau la Centrul Medicilor de Familie. Acest grup este completat de populația romă și de populația cu studii superioare, încrederea acestor două categorii față de personalul medical fiind redusă.

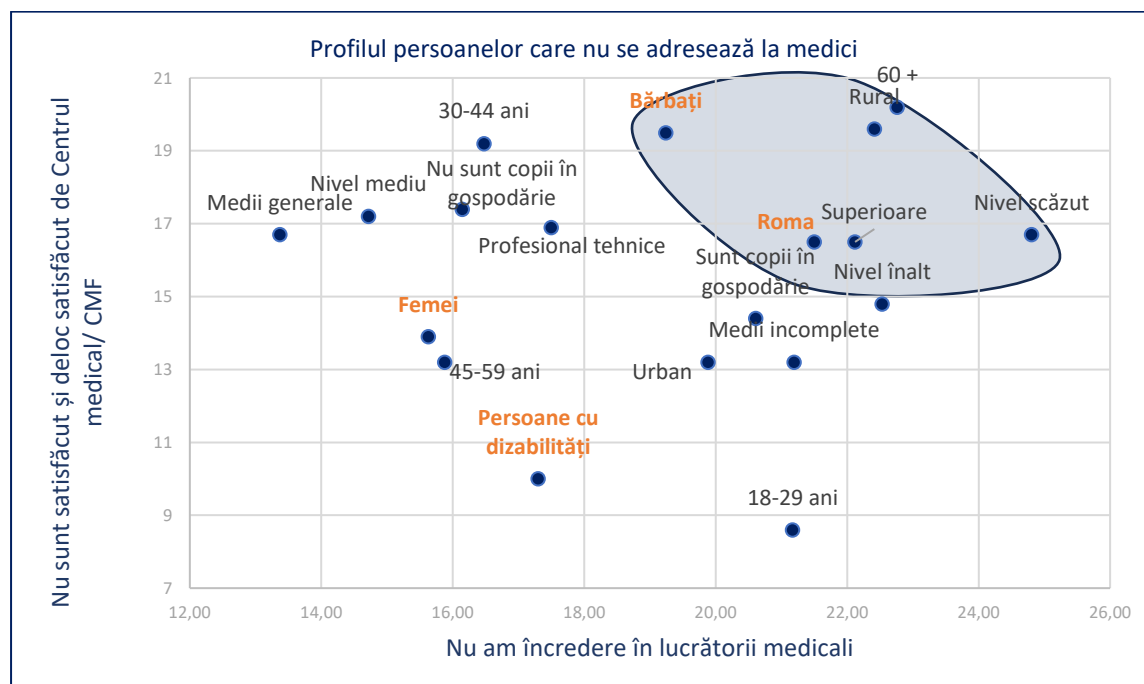


Figura 34. Profilul persoanelor care nu se adresează la medici din cauza că nu au încredere și nu sunt satisfăcuți de serviciile lor, %
 Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Plățile informale sunt o determinantă în accesarea serviciilor medicale. Comparativ cu anul 2018, frecvența plăților informale a scăzut pentru majoritatea grupurilor. Cu toate acestea, prezența lor în anul 2023 este încă una semnificativă, întrucât, în medie, fiecare a 4-a persoană a afirmat că a oferit plăți informale în spital. Totodată, printre anumite grupuri se înregistrează discrepante semnificative comparativ cu anul 2018. Astfel, numărul bărbaților și persoanelor rome care au declarat că au oferit mită la unitățile de primiri urgente a crescut dublu în anul 2023 comparativ cu anul 2018. În spitale, populația de etnie romă, de asemenea, a fost nevoită să ofere mită mai frecvent în anul 2023 – o treime din totalul populației rome. Pe de altă parte, se constată că cel mai frecvent mita a fost oferită în spitale, iar situația se explică și prin ratele de adresabilitate în raport cu amplasarea geografică a beneficiarilor.

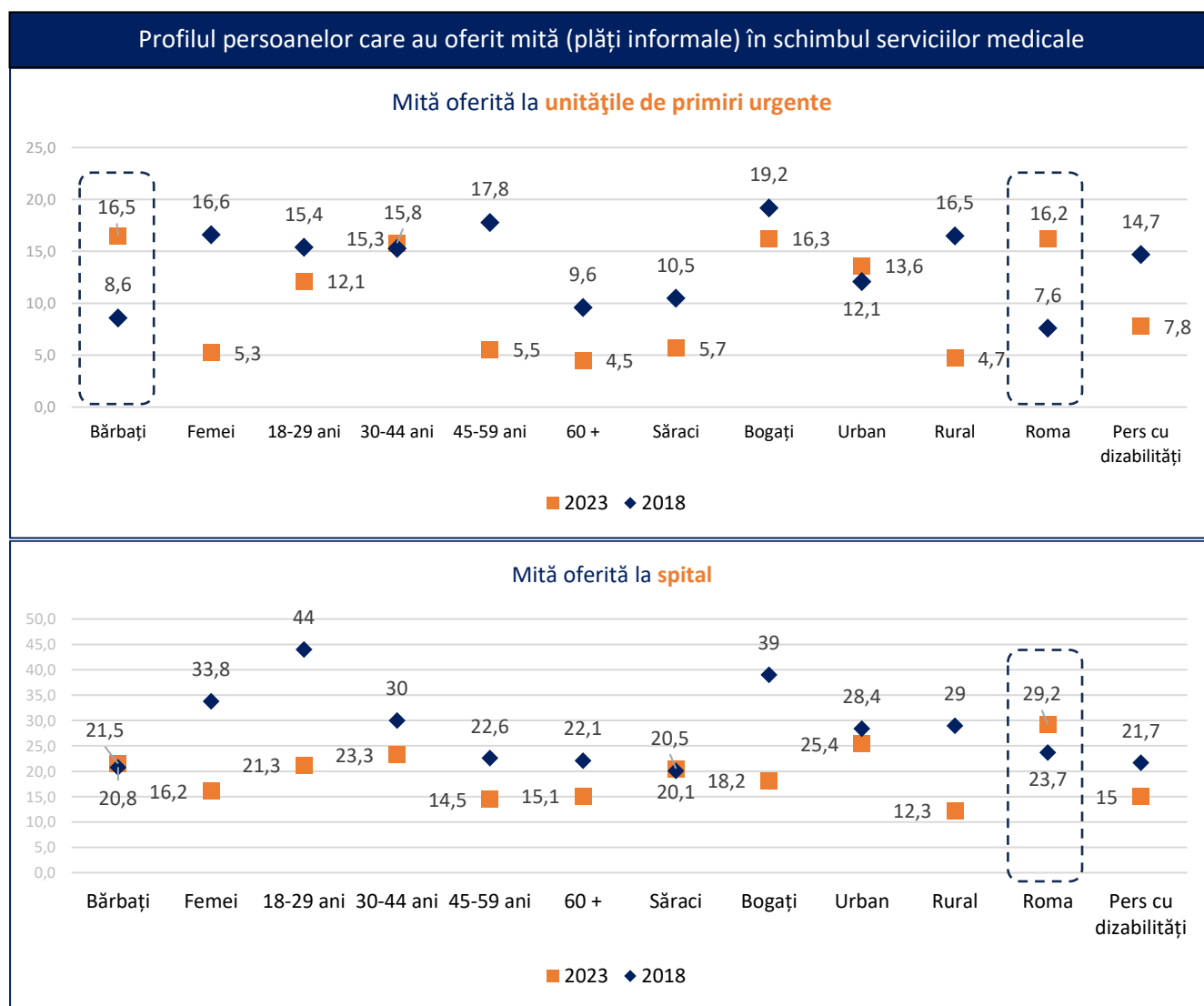


Figura 35. Profilul persoanelor care au oferit mită când s-au adresat la spital sau la unitățile de primiri urgente, %
Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

MODUL SĂNĂTOS DE VIAȚĂ

Fiecare al doilea bărbat moldovean este fumător. Conform sondajului realizat, rata populației generale care consumă produse de tutungerie constituie 22,5% pentru anul 2023, iar o proporție de 81% recurg la tabagism zilnic. Analizând consumatorii de țigări din perspectivă de gen, constatăm că majoritatea sunt bărbați, astfel, 41,6% dintre bărbați fumează, pe când ponderea femeilor constituie doar 5,9% din total. De asemenea, aceeași rată înaltă de consum se atestă și în rândul populației de etnie romă, aceasta fiind de tocmai 38,7%. Pe criteriu de vârstă, observăm că vârstnicii sunt cei mai reticenți în a consuma țigări.

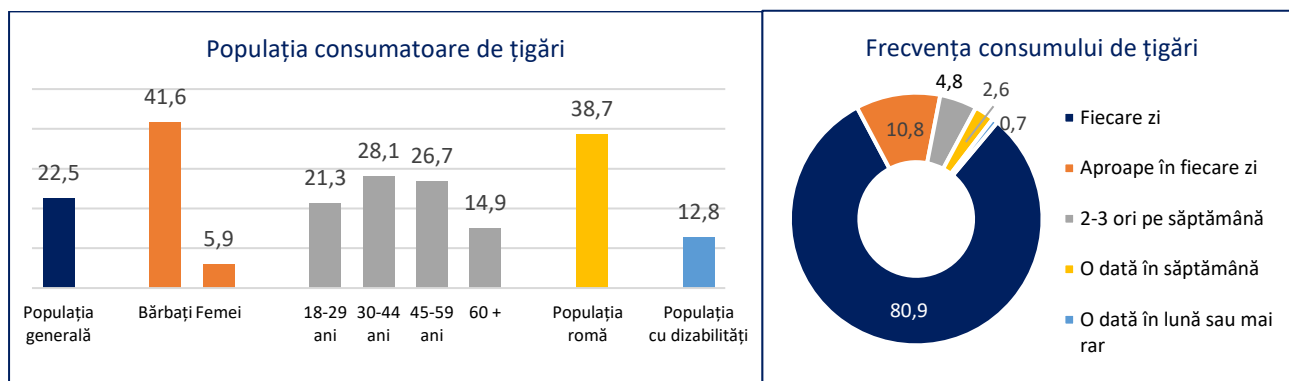


Figura 36. Profilul populației consumatoare de țigări, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Populația romă și bărbații sunt cei mai predispuși să adopte un mod de viață nesănătos. Conform frecvenței consumului de alcool și a tutunului, bărbații și populația romă sunt principalii consumatori. Pe segmentul opus se află femeile care reprezintă grupul cel mai puțin numeros al consumatorilor de tutun și alcool. O tendință îngrijorătoare este rata destul de înaltă a tabagismului printre tineri, fiecare al patrulea fiind fumător.

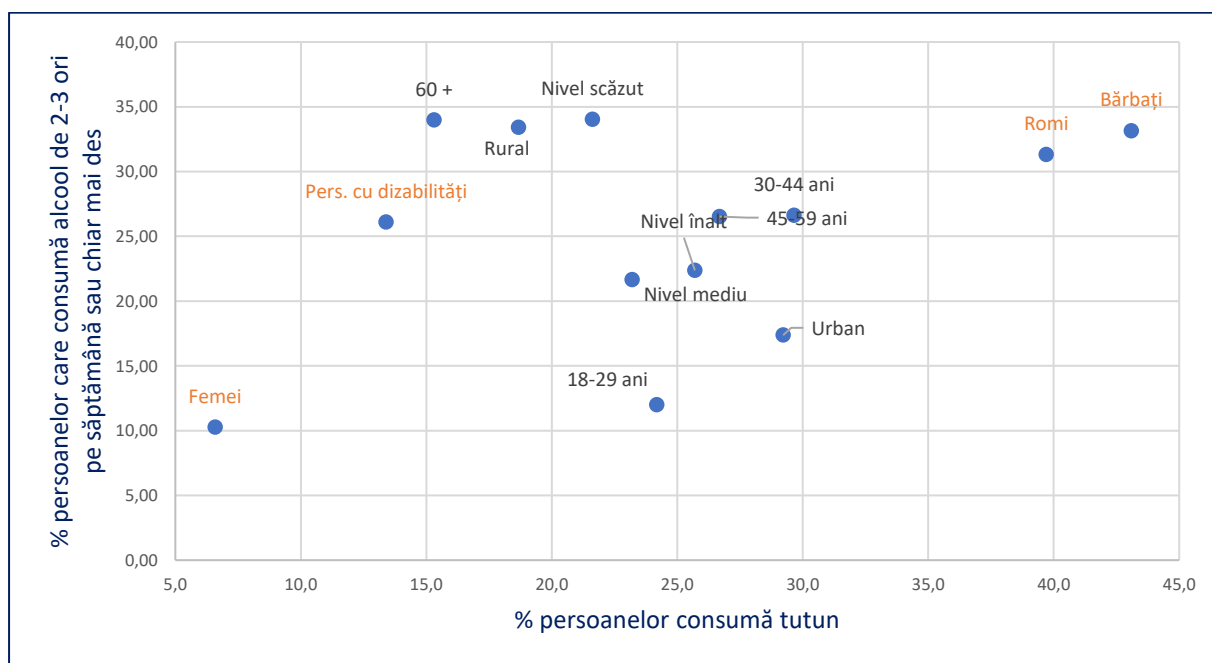


Figura 37. Profilul populației care a adoptat un mod nesănătos de viață, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Practicarea sportului nu este o obișnuință pentru moldoveni. Doar o treime dintre respondenți au menționat că practică sportul zilnic sau de câteva ori pe săptămână, ceilalți însă o fac mai rar sau chiar deloc. Tinerii practică sportul cel mai frecvent, fie sport de performanță, fie activități sportive pentru menținerea condiției fizice. Pe de altă parte, fiecare al treilea vârstnic practică sportul zilnic, ceea ce este foarte îmbucurător. Această tendință pozitivă se datorează mai multor programe pentru promovarea modului sănătos de viață, inclusiv și programelor pentru îmbătrânire activă. Populația romă însă este mai reticentă în a practica sportul sistematic, prin urmare doar 17,7% dintre aceste persoane fac sport zilnic și 8.3% practică activități sportive de câteva ori pe săptămână.

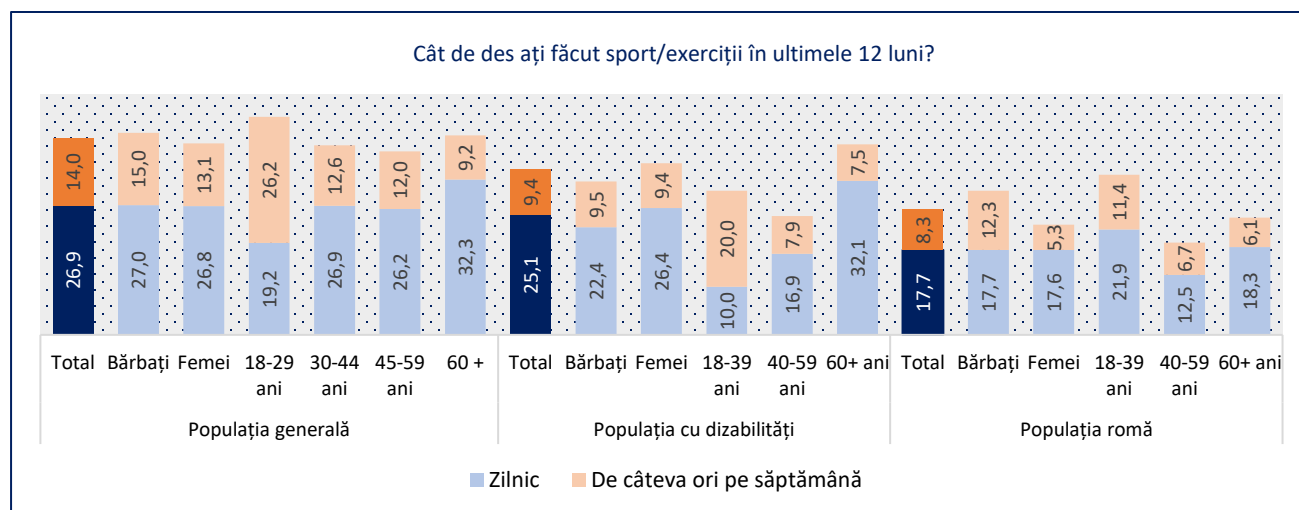


Figura 38. Frecvența practicării sportului în ultimele 12 luni, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Sportul nu este o foarte accesibil pentru grupurile vulnerabile. Populația romă și persoanele cu dizabilități, inclusiv familiile acestora, sunt cele mai pasive în acest sens, ceea ce se explică, în primul rând, prin accesul redus la infrastructura de sport (sală de sport, teren de sport, bazin de înot etc.) care este limitat pentru persoanele de etnie romă, persoanele cu dizabilități, inclusiv și persoanele cu venituri modeste care nu au capacitatea de a achita pentru acestea. Cu aceeași inegalitate se confruntă și populația vârstnică, dintre care jumătate nu practică sportul și nu face nici un fel de exerciții fizice.

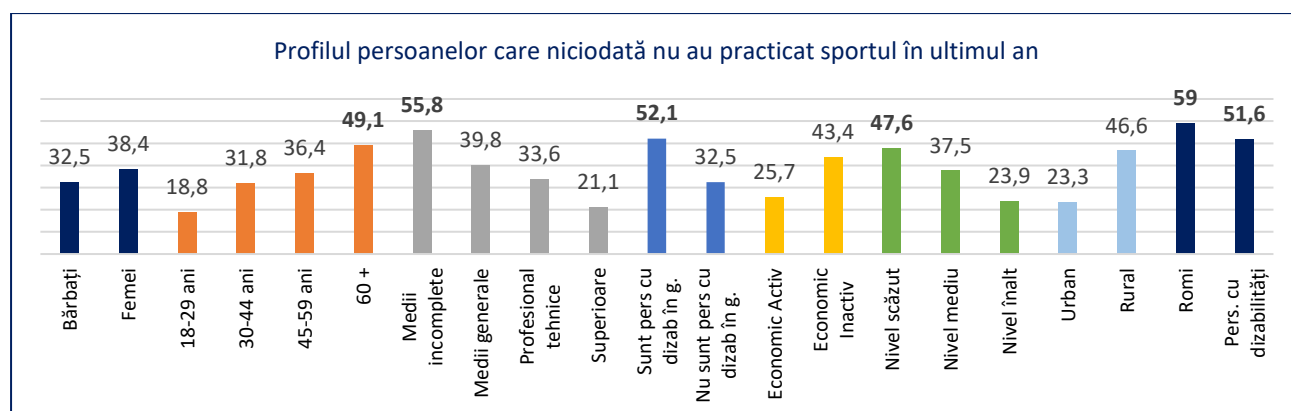


Figura 39. Profilul persoanelor care niciodată nu au practicat sportul în ultimele 12 luni, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

PARTICIPAREA

În cadrul acestui document **participarea** este definită drept implicarea populației în acțiuni ce contribuie la influențarea procesului decizional. Astfel, pe parcursul capitolului vor fi evidențiate tendințele din ultimii ani cu referire la (i) nivelul de informare a populației (femei, bărbați, tineri, persoane în etate, persoane cu dizabilități, persoane de etnie romă) privind procesul decizional, (ii) gradul de implicare propriu-zisă în diverse acțiuni de conturare a agendei decizionale și a celei de dezvoltare comunitară și (iii) nivelul de predispunere a populației de a participa la inițiativele de influențare a deciziilor.

NIVELUL DE INFORMARE

Majoritatea cetățenilor sunt conștienți de drepturile lor cu privire la accesul la informații de interes public. Accesul la informație este determinat de percepția cetățenilor cu privire la dreptul lor de a solicita informația și obligația Autorităților Publice Locale (APL) de a informa din oficiu cetățenii sau comunitatea. Figura de mai jos ilustrează percepția populației față de aceste două aspecte. Observăm că majoritatea respondenților (în medie, peste 70%) cunosc și conștientizează dreptul lor de a beneficia de acces la informații publice și obligația APL de a informa cetățenii cu privire la deciziile pe care le adoptă. Nivelul de conștientizare și cunoștințe este mai mic cu referire la dreptul cetățenilor de a participa/asista la ședințele consiliului local (64,9%).

Nivelul de informare în al cetățenilor cu privire la dreptul lor de a participa la procesul decizional a crescut în ultimii ani. Analiza în dinamică arată o tendință pozitivă cu privire la ponderea persoanelor care cunosc despre drepturile lor de a accesa informații cu caracter public și a se implica în procesul decizional, precum și despre obligația APL de a asigura un proces transparent de luare a deciziilor. Spre exemplu, ponderea persoanelor care cunosc despre faptul că au dreptul să solicite de la primărie informații cu privire la deciziile de interes public a sporit de la 45,4% în 2018 la 49,4% în 2023. O tendință similară se conturează și în cazul persoanelor care cunosc despre obligația APL de a răspunde la solicitările de informații din partea cetățenilor (44,7% în 2018 și 56% în 2023). Aceste tendințe sugerează că eforturile autorităților, dar și ale societății civile în ceea ce privește împuternicirea populației de a participa la procesul decizional, la acțiuni și inițiative comunitare, la dezvoltarea comunitară, asigură în timp anumite rezultate pozitive.

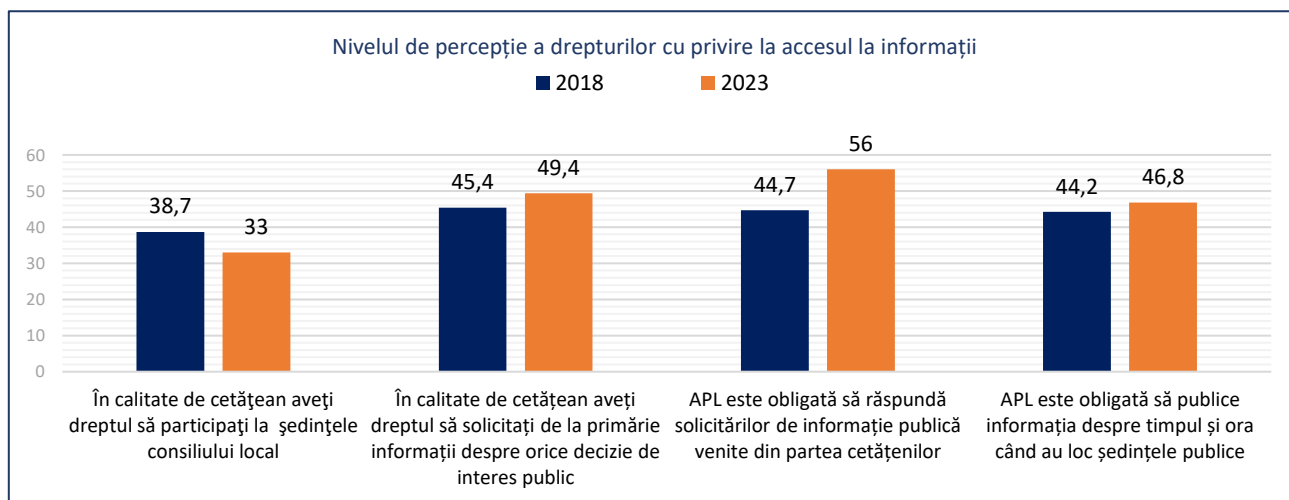


Figura 40. Nivelul de percepție a drepturilor cu privire la accesul la informații de interes public, %

Sursa: Sondaj național CPD, 2023

În 2023, bărbații au înregistrat un progres mai evident în ceea ce privește nivelul de informare cu privire la dreptul de a avea acces la informații cu caracter public. La nivel general, se atestă o tendință pozitivă atât în rândul bărbaților, cât și a femeilor privind cunoștințele acestora cu privire la drepturile lor de cetățeni activi în procesul de guvernare, dar și cu privire la obligațiile APL de a le pune la dispoziție toate informațiile necesare pentru implicarea activă a cetățenilor în procesul decizional. Figura de mai jos denotă că ponderea femeilor și bărbaților care conștientizează aceste elemente ale bune guvernări s-a majorat constant, tendința fiind mai pronunțată în rândul bărbaților (a căror pondere în rândul celor bine informați este mai mare). Spre exemplu, 44,5% dintre femei și 54,6% dintre bărbați cunosc despre dreptul lor de a solicita de la APL informații cu privire la deciziile de interes public, în timp ce despre obligația APL de a furniza aceste informații cunosc 50,2% dintre femei și 62,7% dintre bărbați. Un astfel de progres se datorează, nu în ultimul rând, inițiativelor de mobilizare comunitară și împuternicire a grupurilor excluse frecvent din procesul decizional (femei, tineri, vârstnici etc.), prin programe de granturi, programe de suport pentru grupurile de inițiativă locală etc.

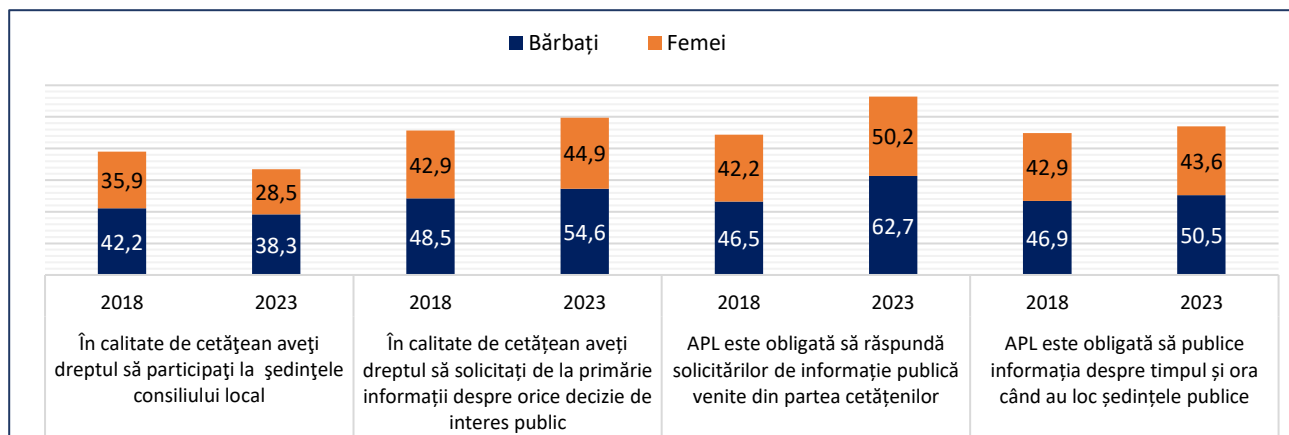


Figura 41. Nivelul de percepție a drepturilor cu privire la accesul la informații de interes public, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Persoanele tinere și cele din mediul rural sunt grupurile care au progresat mai mult la capitolul nivel de cunoștințe despre drepturile lor în procesul de bună guvernare. Figura 42 reflectă dinamica nivelului de informare a populației privind transparența procesului decizional. Datele arată că cel mai evident progres se observă în rândul populației din mediul rural (ponderea celor care cunosc că au dreptul de a solicita informații de la APL constituie 51,6%), a celei cu venituri înalte (57,2%) și a tinerilor (50,5%). Acest lucru poate fi explicat prin mai mulți factori: (i) desfășurarea programelor și inițiativelor de împuternicire a grupurilor marginalizate frecvent (prin granturi, instruiri privind transparența procesului decizional), cu un accent sporit pe mediul rural; (ii) implementarea programelor educaționale care vizează formarea cunoștințelor despre drepturile omului și bună guvernare, adaptate la nevoile și realitățile comunităților rurale, fiind astfel facilitat accesul tinerilor la informații relevante; (iii) sporirea accesului la internet și la resurse online, inclusiv prin platforme și pagini dedicate educației civice, ceea ce a permis tinerilor, în special celor din mediul rural, să se informeze despre drepturile lor și posibilitățile de implicare în procesul decizional; (iv) dezvoltarea unei culturi a responsabilității civice în rândul tinerilor, ceea ce-i încurajează să se implice nu doar în apărarea drepturilor lor, ci și în îmbunătățirea situației în comunitățile din care fac parte; (v) crearea unui mediu mai favorabil pentru participarea activă a tinerilor în viața comunității, prin implicarea acestora în întâlniri locale, consultări, dezbateri etc., ceea ce le dezvoltă abilitățile, inclusiv de advocacy.

Pe de altă parte, în cazul persoanelor vulnerabile nivelul de informare se menține încă scăzut comparativ cu populația generală. Persoanele vârstnice (60+ ani) sunt cele mai izolate sub aspect informațional, fiind și cel mai puțin conștiente de drepturile lor de a solicita informații cu caracter public din partea autorităților (doar 43% din total). Progresul înregistrat în rândul acestui grup, la fel, este modest, iar acest lucru sugerează insuficiența măsurilor de suport și integrare a principiului de îmbătrânire activă în politicile naționale și locale. Persoanele cu dizabilități și cele de etnie romă, la fel, se caracterizează printr-un nivel mai scăzut de informare

la acest capitol (41,3% și 38,3%). Însă în cazul acestor două grupuri se atestă totuși o anumită avansare la nivel de cunoștințe (o creștere de circa 10 p. p. în cazul persoanelor cu dizabilități și de circa 6 p. p. în cazul persoanelor de etnie romă, în raport cu anul 2018). Progresul modest observat ar putea fi condiționat de persistența prejudecăților, dar și de insuficiența programelor naționale orientate spre mobilizarea și împuternicirea femeilor și bărbaților de etnie romă.

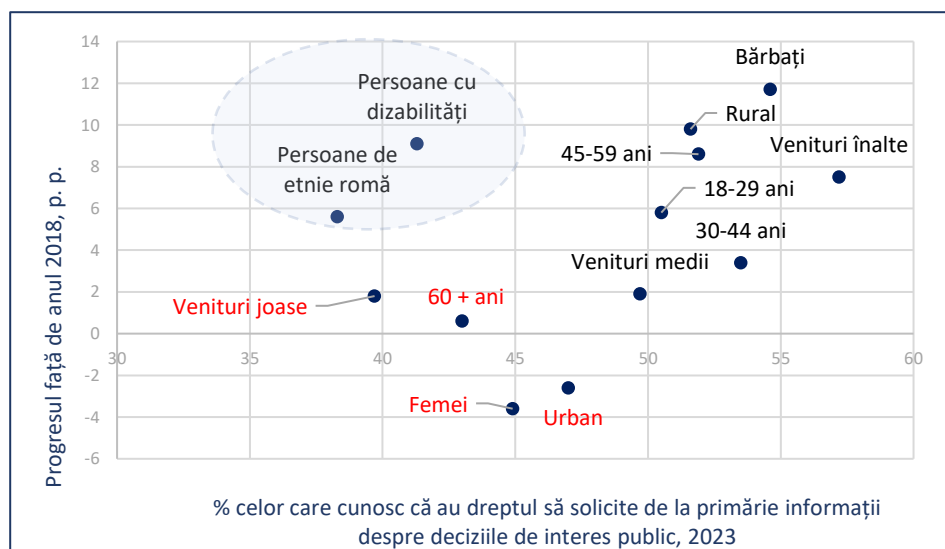


Figura 42. Nivelul de percepție a drepturilor privind accesul la informațiile de interes public, în dinamică, %
Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

Nivelul de informare a cetățenilor cu privire la activitatea APL este foarte redus, dar, la fel, tinde să crească. Deși majoritatea cetățenilor conștientizează că au dreptul de acces la informare, iar APL are obligația de a informa comunitatea, nivelul de documentare de facto cu privire la activitatea APL este destul de mic. Doar o treime din populația generală cunoaște despre modul cum sunt luate deciziile de către primăria localității și consiliul local, în timp ce 17,6% – despre deciziile consiliului raional. În cazul nivelului de informare cu privire la activitatea APL, la fel, se observă inegalități. Populația de etnie romă are cel mai mic nivel de cunoștințe cu privire la activitatea administrației publice locale (20,3% cunosc despre activitatea primăriei și doar 16,7% despre activitatea consiliului local). Persoanele cu dizabilități, la fel, sunt mai puțin informate despre activitatea APL, un factor care explică situația în cauză fiind nivelul redus de accesibilitate a instituțiilor publice, dar și a informației. Cu toate acestea, este remarcată o tendință pozitivă – ponderea persoanelor informate despre activitatea APL de nivelul I și II s-a majorat considerabil comparativ cu anul 2018, pentru toate categoriile de populație analizate.

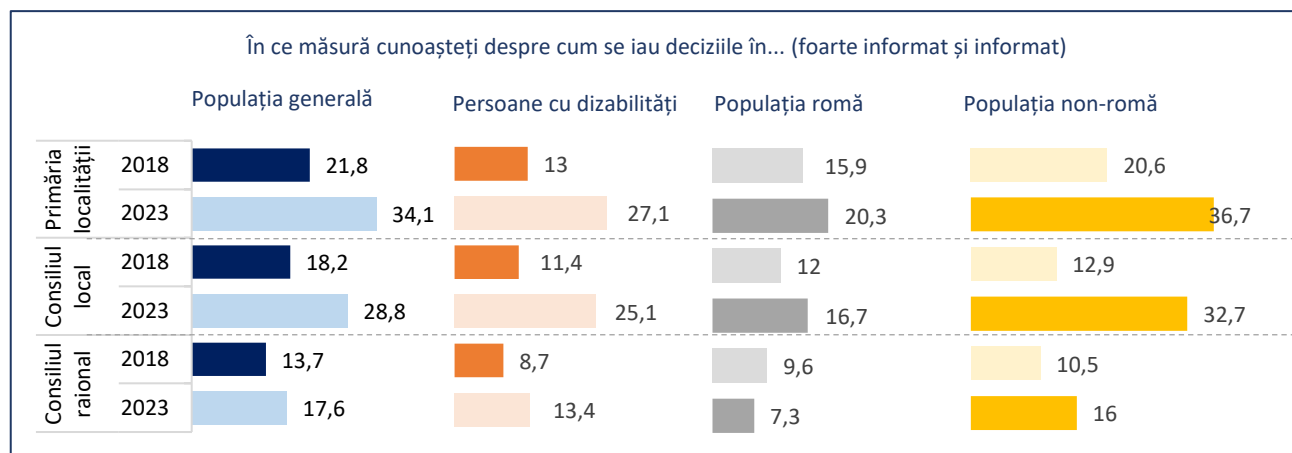


Figura 43. Percepția cu privire la nivelul de informare (% celor care sunt la curent cu activitatea APL)
Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

Nivelul de cunoștințe cu privire la activitatea APL ar putea fi parțial explicat și prin nivelul de educație și de proximitate a cetățenilor în raport cu APL. Cu cât nivelul de educație este mai înalt, cu atât gradul de informare cu privire la activitatea APL este mai mare (a se vedea figura de mai jos). Astfel, 45,1% dintre persoanele cu studii superioare cunosc despre activitatea primăriei comparativ cu 23,7% în cazul persoanelor cu studii medii incomplete. Un alt aspect destul de important ce influențează nivelul de informare a cetățenilor îl reprezintă reședința respondenților. În zonele rurale, nivelul de informare cu privire la activitatea APL este mai înalt comparativ cu mediul urban. Am putea presupune că reședința în proximitatea APL favorizează și determină nivelul de informare. Totodată, un nivel mai înalt de informare cu privire la activitatea APL este constatat și în cazul persoanelor cu venituri înalte, ceea ce presupune și un acces mai sporit la diferite resurse de informare.

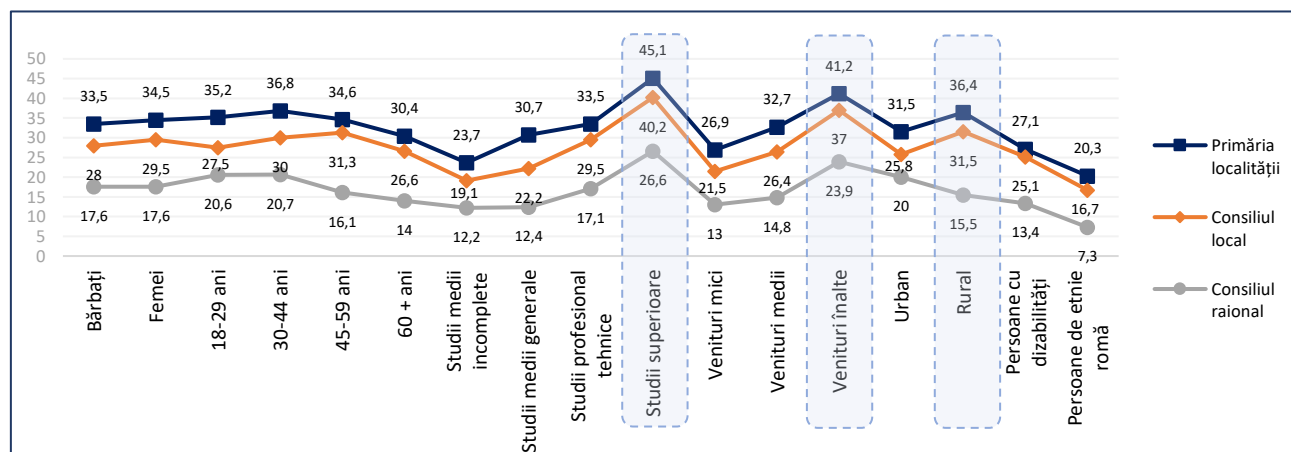


Figura 44. Nivelul de informare cu privire la activitatea APL, pe categorii sociodemografice, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Accesul la documente relevante ce vizează activitatea APL este relativ scăzut. Ponderea cetățenilor care au avut acces la bugetul sau planul strategic al comunității este de puțin peste 10%. Cota lor variază de la 26% în cazul persoanelor cu studii superioare, la 15,8% în cazul tinerilor și 5% în cazul persoanelor de etnie romă. Putem observa că în ceea ce privește accesul la informație, problema în mare parte rezidă în acțiunile și inacțiunile autorităților locale. Deși majoritatea cetățenilor sunt conștienți de drepturile lor de participare și informare, doar o mică parte a acestora au în mod real acces la informație. Totuși, analiza în dinamică identifică o tendință constant pozitivă comparativ cu anul 2018, ceea ce sugerează că cetățenii devin mai activi și mai interesați de activitatea APL, precum și că APL devine mai dispusă să informeze cetățenii despre activitatea sa.

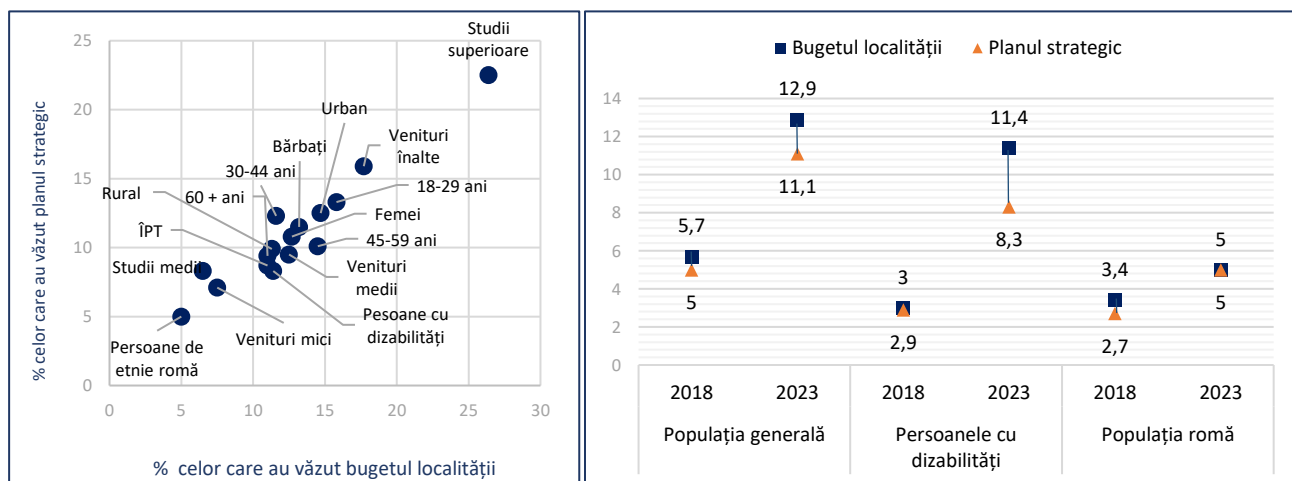


Figura 45. Accesul la bugetul și planul strategic al localității, %
Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

PARTICIPAREA

Participarea efectivă în procesul decizional continuă a fi foarte redusă, dar tinde să sporească în 2023. În figura de mai jos putem observa ponderea persoanelor care au participat vreodată la una din patru activități de implicare comunitară. Cu excepția participărilor la adunarea comunitară, ponderea implicării este sub 10%, ceea ce denotă un nivel foarte scăzut. Cu toate acestea, în ultimii ani, nivelul de implicare a populației în diferite activități comunitare crește lent. Astfel, ponderea persoanelor care în 2023 au participat la consultarea bugetului localității a constituit 10,8% (comparativ cu 8,4% în 2018), iar la elaborarea planului strategic al comunității – 8,2% (cu 1.3 p. p. mai mult decât în 2018). În cazul adunărilor comunitare, nivelul de implicare este mai mare și progresul mai evident. Deși în 2023 nu se atestă diferențe semnificative între bărbați și femei în ceea ce privește participarea lor la diferite activități comunitare (consultarea bugetului, elaborarea planului strategic, a proiectelor comunitare etc.), femeile au înregistrat un progres mai vădit față de anul 2018, ceea ce sugerează impactul programelor de împuternicire a femeilor desfășurate în ultimii ani, atât cu suportul autorităților publice, cât și a partenerilor de dezvoltare.

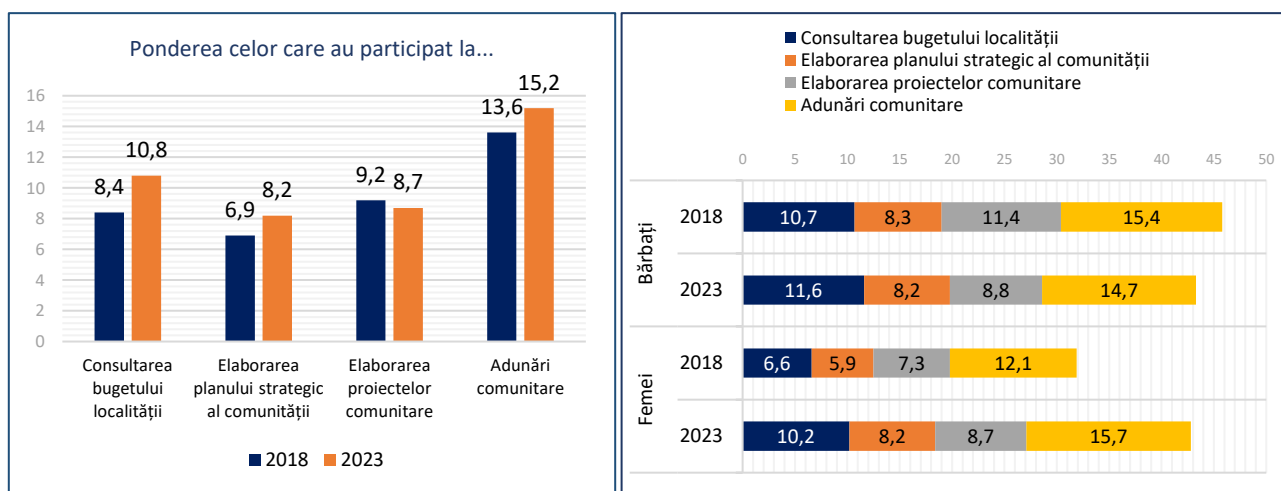


Figura 46. Nivelul de participare în diferite activități de implicare comunitară, %

Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

Nivelul de participare a grupurilor vulnerabile la fel crește. Figura 47 arată dinamica participării populației în activitățile comunitare și procesele decizionale, în funcție de vârstă, dizabilitate și apartenența la etnia romă. Atunci când procesul de consultare a cetățenilor a fost mai pro-activ și deschis (cazul adunărilor comunitare) nivelul de participare tinde să fie, cel puțin din punct de vedere cantitativ (nu putem cunoaște cum grupurile se expun în cadrul unei adunări comunitare), mai echitabil. În schimb, când procesul este mai formalizat și, cel mai probabil, desfășurat în cadrul Primăriei, nivelul de participare devine mai inechitabil. Analiza din perspectiva de vârstă arată anumite predilecții pentru unele tipuri de participare comunitară. Astfel, dincolo de adunările comunitare care sunt mai participative și tind să implice mai mulți locuitori (valabil pentru toate categoriile de vârstă), tinerii cu vârsta cuprinsă între 18-29 ani sunt mai activi în ceea ce privește elaborarea proiectelor comunitare (12,1%), în timp ce persoanele cu vârsta de peste 60 ani sunt mai predispuse să se implice în consultările privind bugetul localității (11,6%). Este important de menționat că ponderea vârstnicilor care au participat în anumite activități la nivel de comunitate a crescut, în medie, cu circa 2 p. p. (cu 3,7 p. p. în cazul consultărilor bugetului localității, cu 1 p. p. în cazul elaborării planului strategic și proiectelor comunitare, și cu 1,6 p. p. în cazul adunărilor comunitare). În ceea ce privește persoanele cu dizabilități, ponderea celor implicate a crescut în 2023, variind de la 10% în cazul consultării bugetului localității (comparativ cu 3,6% în 2018) la 14,1% în cazul adunărilor comunitare (comparativ cu 13,8% în 2018). Nivelul de participare a persoanelor de etnie romă în procesul decizional este mai redus, dar la fel prezintă anumite tendințe de creștere. Ponderea celor implicați în adunări comunitare a constituit 13% în 2023 (cu 3,7

p. p. mai înaltă față de 2018), în timp ce la consultarea bugetului au participat 7,4%, comparativ cu 6% în 2018. Această dinamică pozitivă poate fi rezultatul implementării măsurilor de suport ale persoanelor cu dizabilități și celor de etnie romă, prin programe și strategii naționale dezvoltate de către Guvern, dar și prin programele și proiectele implementate de către organizațiile societății civile.

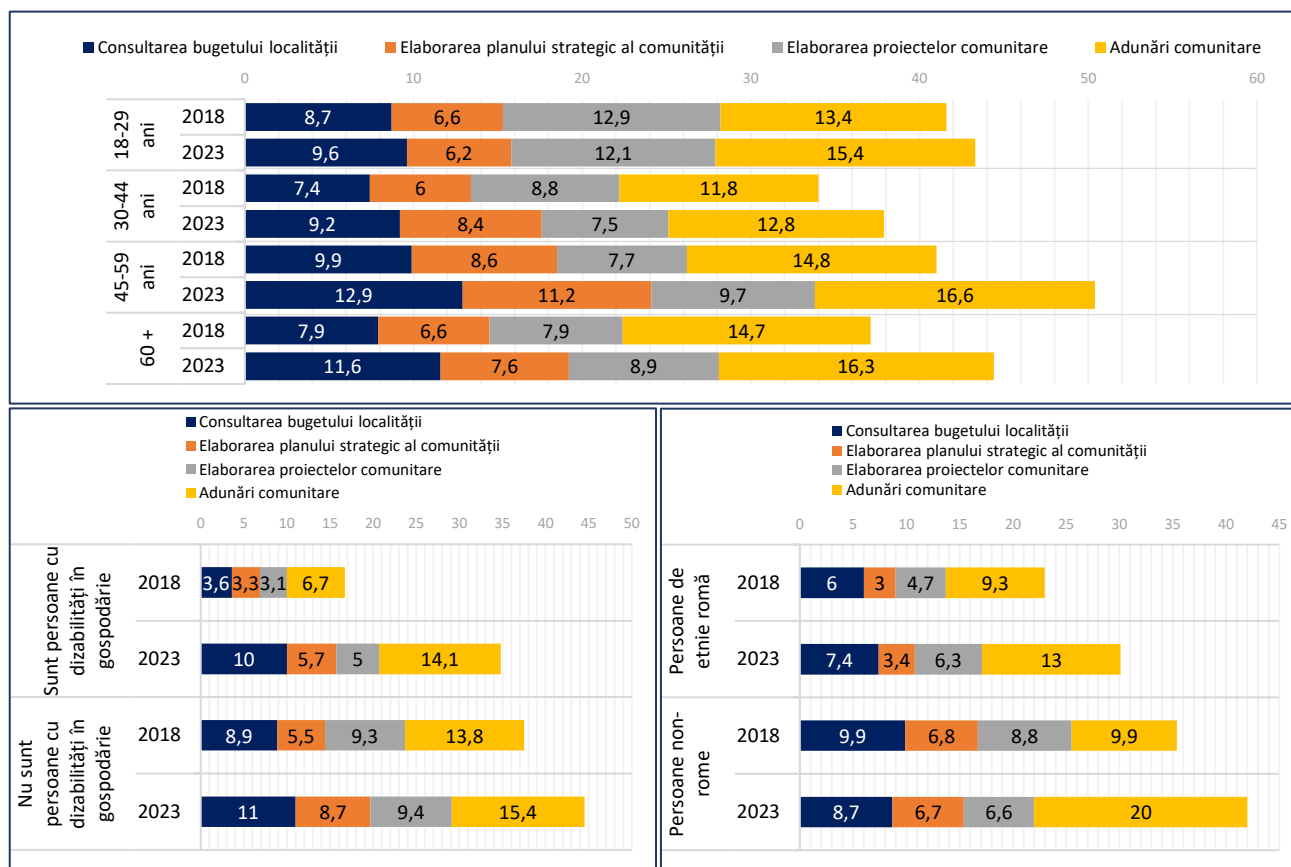


Figura 47. Nivelul de participare a grupurilor marginalizate în diferite activități de implicare comunitară, %
Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

Nivelul de participare la procesul decizional comunitar este adesea corelat cu gradul de încredere în autoritățile locale. Cu cât distanța dintre cetățean și decident este mai mică și cu cât cetățenii se adresează mai des pentru a beneficia de anumite facilități sau servicii cu atât crește nivelul de încredere și predispoziția de a participa în procesul decizional. În 2023, ponderea persoanelor care denotă încredere în primar/primară constituia 41,5%, cu 12,8 p. p. mai mult față de anul 2018.

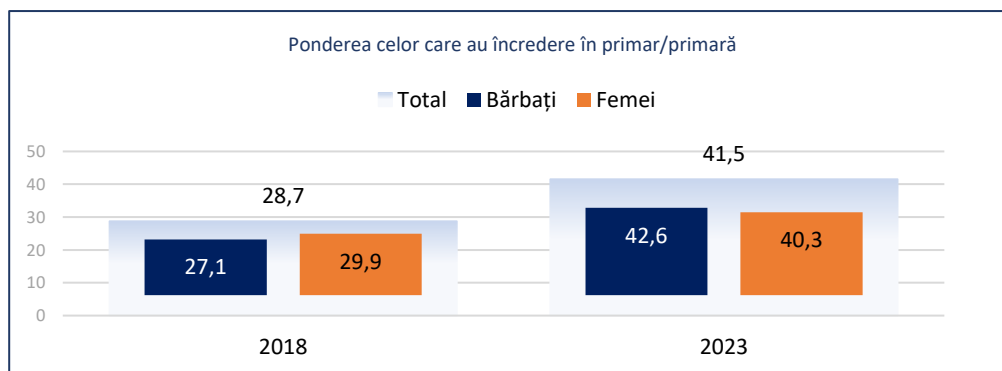


Figura 48. Nivelul de încredere în primar/primară, %
Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

DISPONIBILITATEA DE PARTICIPARE

Circa 30% din populația țării ar fi predispusă în viitor să se implice în acțiuni de influențare a procesului decizional. Aici ne referim la diferite modalități de participare, cum ar fi audiențe publice, petiții, acțiuni de presiune publică (miting, grevă), adunări publice etc. Populația este mai predispusă să se implice în acțiuni de cooperare comunitară, cum ar fi adunările publice (40,1%) sau elaborarea proiectelor comunitare (31,9%) și mai puțin în acțiuni de presiune publică asupra decidenților (20,8%) care presupune confruntare directă. Deși predispoziția de participare este încă destul de mică (în medie – 30,3%), aceasta a crescut semnificativ comparativ cu anul 2018, când ponderea celor dispuși spre participare civică era de 20,4%.

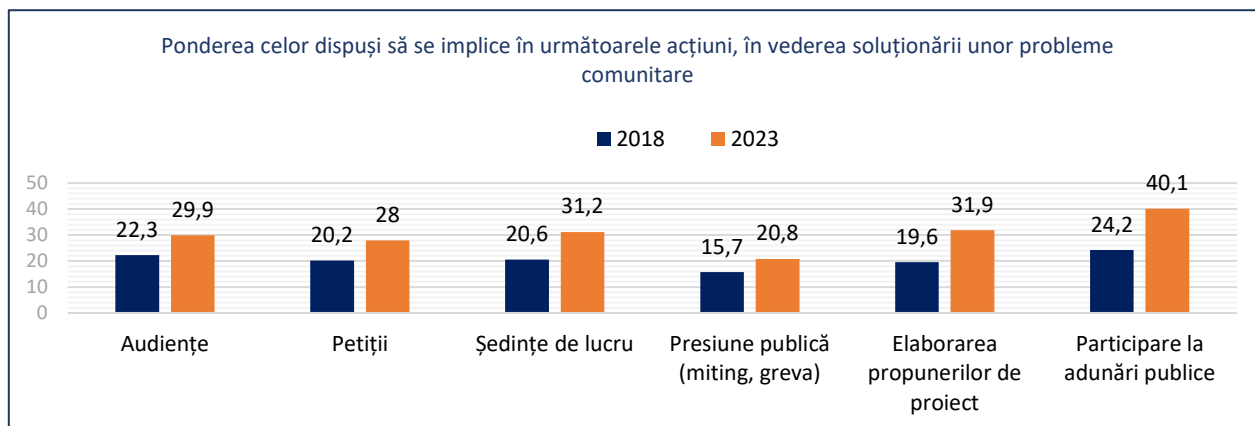


Figura 49. Predispoziția de a participa la diverse acțiuni de influențare a deciziilor, în dinamică, %
Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

Grupurile vulnerabile sunt descurajate și, respectiv, mai puțin dispuse să participe. Disponibilitatea de implicare a fost estimată în funcție de dorința de implicare în două tipuri de acțiuni: (i) acțiuni de cooperare comunitară, cum ar fi participarea la adunarea comunitară și (ii) evenimente de presiune publică, precum protestele, grevele, petiționarea. Deși rata de implicare este relativ scăzută (figura 47), observăm că există totuși o dorință destul de semnificativă de implicare, în special pentru persoanele de etnie romă (figura 50). Totodată, menționăm că, în mare parte, dorința de implicare este mai evidentă în rândul grupurilor împuternicite (bărbați, bogați, cu studii superioare). Această inegalitate de intenții cu privire la implicare este explicată în mare parte de barierele specifice pe care le întâmpină fiecare grup.

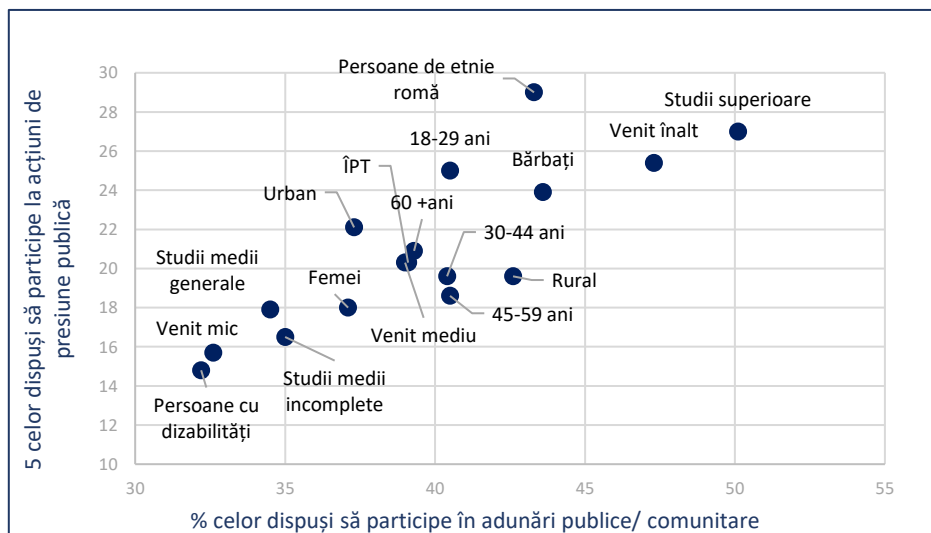


Figura 50. Predispoziția de a participa la diverse acțiuni de influențare a deciziilor, pe grupuri sociodemografice, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Nivelul redus de implicare al cetățenilor este cauzat, în mare parte, de autoritățile locale. În graficul de mai jos sunt prezentați trei factori principali din cauza cărora cetățenii nu se implică activ în viața comunitară: lipsa de timp, lipsa informației relevante și lipsa pregătirii insuficiente. Considerăm că toate aceste cauze sunt, de fapt, condiționate de inacțiunea autorităților publice locale. Am putea presupune că dacă autoritățile ar fi cu adevărat interesate să determine cât mai mulți membri ai comunității să se implice, să participe, acestea ar identifica cele mai eficiente metode de consultare/implicare din perspectiva timpului, s-ar îngriji ca informația relevantă să fie accesibilă, prezentată într-un mod frecvent și pro-activ tuturor locuitorilor din comunitate, ar organiza activități care ar dezvolta pe parcurs o mai mare încredere a oamenilor în proces, dar și în propriile capacități de implicare. Altfel spus, participarea cetățenilor este mai mult o problemă ce urmează a fi soluționată, în primul rând, de autorități și apoi de cetățeni.

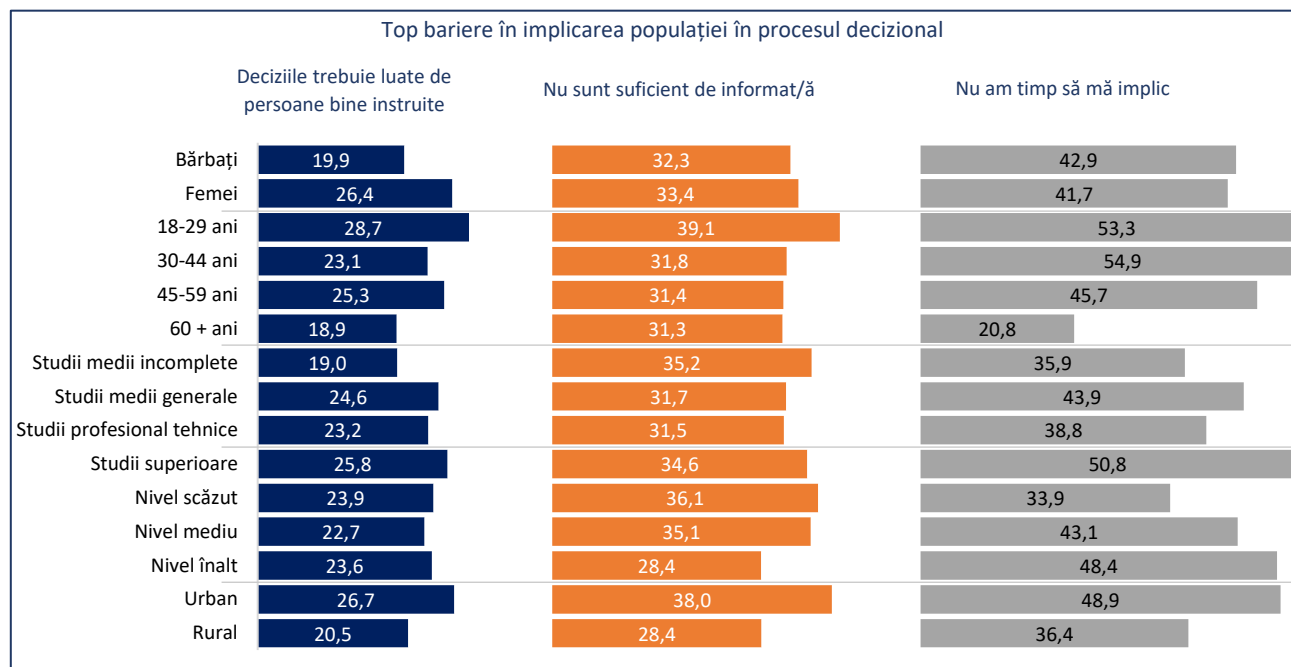


Figura 51. Cauzele ce determină membrii comunității să nu se implice, %

Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Totodată, există și motive specifice care influențează neparticiparea grupurilor vulnerabile. Acestea se referă la autoaprecierea capacității de implicare, caracteristice în special persoanelor cu dizabilități și celor de etnie romă. Peste 40% din populația romă și circa 30% dintre persoanele cu dizabilități consideră că etnia sau dizabilitatea constituie bariere importante în implicarea lor civică, iar acest lucru denotă existența unor factori suplimentari ce determină neimplicarea acestora, cum ar fi excluderea și marginalizarea.

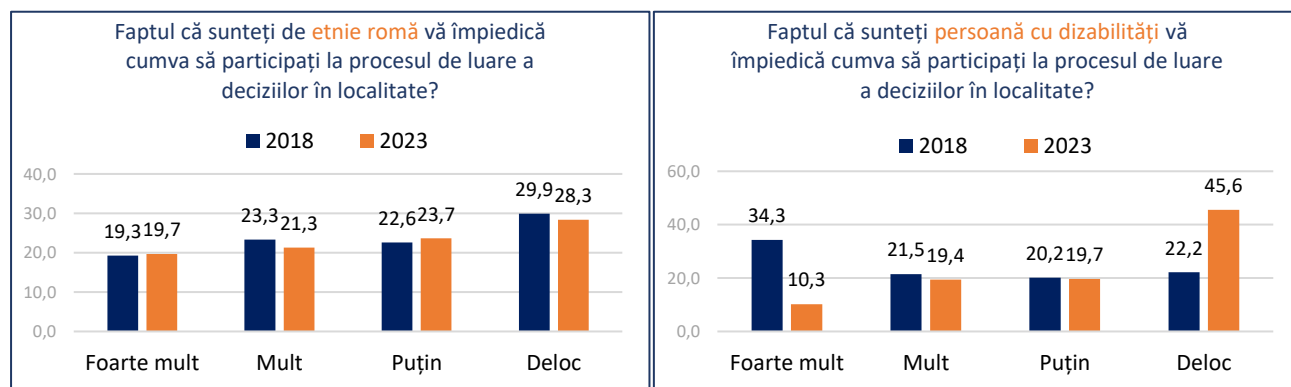


Figura 52. Cauzele ce determină membrii comunității să nu se implice, %

Sursa: Sondaj național CPD, 2023

SIGURANȚA ÎN COMUNITATE

NIVELUL PERCEPUT DE SIGURANȚĂ ÎN COMUNITATE

În ultimii cinci ani, percepția de siguranță a populației s-a îmbunătățit cu referire la toate locurile publice.

Deși graficul reflectă o tendință de ameliorare a percepției de siguranță în diverse contexte, progresul înregistrat în ultimii cinci ani rămâne unul modest. De exemplu, în ceea ce privește nesiguranța resimțită la domiciliu pe timp de noapte, aceasta a scăzut de la 19,2% în 2018 la 13,8% în 2023. Cea mai alarmantă constatare rămâne, însă, sentimentul de nesiguranță resimțit în locurile publice pe timp de noapte. Deși a existat o reducere de aproximativ 5 puncte procentuale, de la 35,1% în 2018 la 30,7% în 2023, această cotă continuă să fie îngrijorător de mare, sugerând că măsurile de siguranță și prevenție aplicate până acum nu au fost suficiente pentru a răspunde în totalitate preocupărilor cetățenilor. Această stagnare relativă a progresului accentuează necesitatea unor acțiuni suplimentare și mai eficiente pentru a diminua riscul perceput în locurile publice, în special pe timp de noapte. Deși se întrevade o tendință de îmbunătățire, viteza și amploarea acestor schimbări nu sunt destul de mari pentru a crea un sentiment generalizat de siguranță în rândul populației. Este evident că rămân provocări importante, în special pentru categoriile mai vulnerabile, care necesită o abordare mai specifică și mai intensificată din partea autorităților.

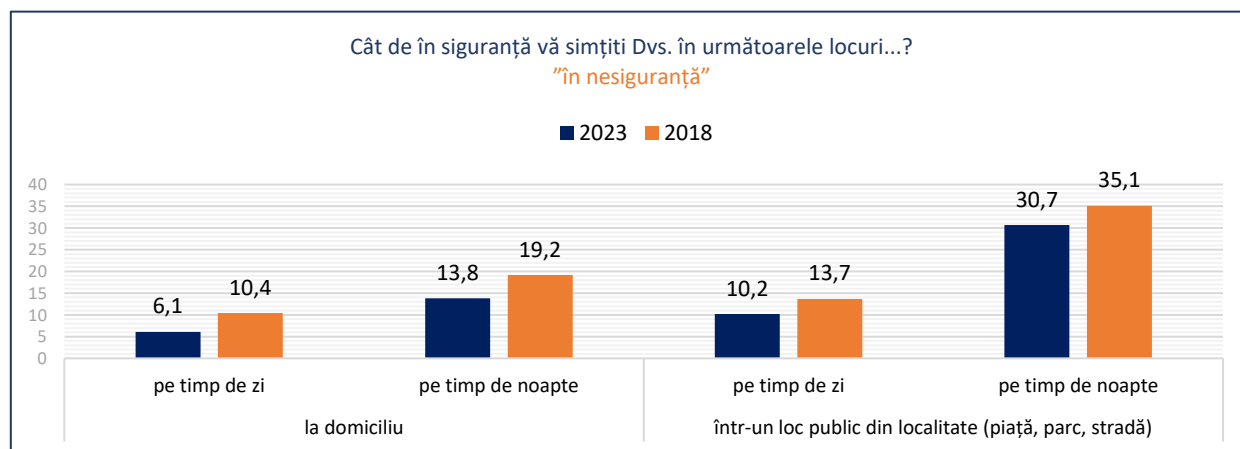


Figura 53. Tendința nivelului perceput de siguranță, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Aproximativ 30% din populație nu se simte în siguranță în locurile publice pe timp de noapte, iar anumite grupuri sunt semnificativ mai vulnerabile. Grupurile cele mai afectate includ persoanele din mediul urban (39,2%), persoanele cu studii superioare (39,7%), precum și femeile (33,4%). Acest lucru se explică prin riscurile mai mari de hărțuire și violență la care sunt expuse femeile, precum și prin frica de agresiuni sexuale sau fizice care contribuie la o percepție accentuată de nesiguranță în spațiile publice, mai ales după lăsarea întunericului. Persoanele cu dizabilități resimt cel mai mare grad de nesiguranță, atât pe timp de zi, cât și pe timp de noapte. Pe timp de noapte 34,5% dintre acestea se simt nesigure, iar pe timp de zi nesiguranța lor rămâne ridicată în comparație cu alte grupuri, posibil din cauza unor factori socioeconomiici și de infrastructură. Persoanele cu dizabilități se pot confrunta cu limitări fizice care le face mai dificil accesul la locuri publice sigure sau le fac mai vulnerabile în fața unor potențiale incidente ori agresiuni. Lipsa unor infrastructuri adecvate, cum ar fi rampe sau iluminat stradal corespunzător poate accentua această vulnerabilitate, amplificând sentimentul de insecuritate. Pe timp de zi nesiguranța resimțită este semnificativ mai mică, cu valori în jur de 10% - 15% pentru majoritatea grupurilor. Diferențele marcante între siguranța resimțită pe timp de zi și cea de noapte subliniază necesitatea unor măsuri suplimentare de protecție.

Focalizarea pe protejarea grupurilor vulnerabile în locurile publice este esențială pentru a reduce aceste disparități și pentru a asigura un climat de siguranță pentru toți cetățenii, indiferent de momentul zilei.

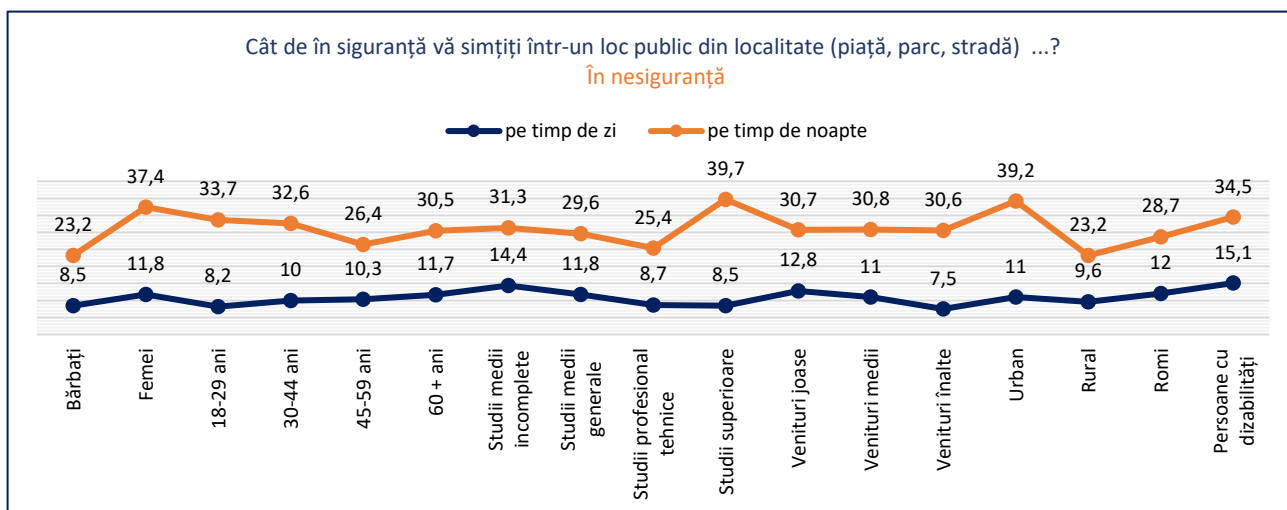


Figura 54. Nivelul perceput de siguranță în locuri publice, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

Percepția de siguranță la domiciliu variază în funcție de grupuri demografice și vulnerabilități. Pe timp de zi nivelurile de nesiguranță sunt în general scăzute, cu valori între 4% și 10% pentru majoritatea grupurilor, însă pe timp de noapte nesiguranța crește considerabil în rândul anumitor categorii. **Persoanele cu dizabilități** reprezintă grupul cu cel mai ridicat nivel de nesiguranță atât pe timp de zi (9,7%), cât și pe timp de noapte (22,8%). Această situație poate fi explicată prin vulnerabilitățile fizice care fac ca aceste persoane să fie mai expuse la posibile riscuri, chiar și în propriul lor cămin, și prin lipsa infrastructurilor adaptate pentru a le oferi un sentiment mai mare de securitate. **Romii** prezintă, de asemenea, un grad ridicat de nesiguranță pe timp de noapte (21,3%), probabil, din cauza stigmatizării și condițiilor socioeconomice mai precare care le afectează siguranța acasă. Pe timp de zi, însă, nesiguranța resimțită de acest grup este de doar 10%. **Persoanele de vârstă înaintată (60+)** manifestă o nesiguranță relativ ridicată pe timp de noapte (20,2%), ceea ce poate indica temeri legate de izolare sau de capacitatea lor redusă de a se apăra în fața unor posibile pericole. Pe timp de zi acest grup resimte o nesiguranță mult mai scăzută (9,2%). **Femeile** prezintă o nesiguranță semnificativă pe timp de noapte (15,1%), ceea ce poate fi asociat cu temerile lor legate de posibile acte de violență sau hărțuire. Datele prezentate subliniază că se impun niște măsuri specifice pentru protejarea grupurilor vulnerabile, în special pe timp de noapte, și pentru reducerea sentimentului de nesiguranță în rândul persoanelor cu dizabilități, romilor, vârstnicilor și femeilor.

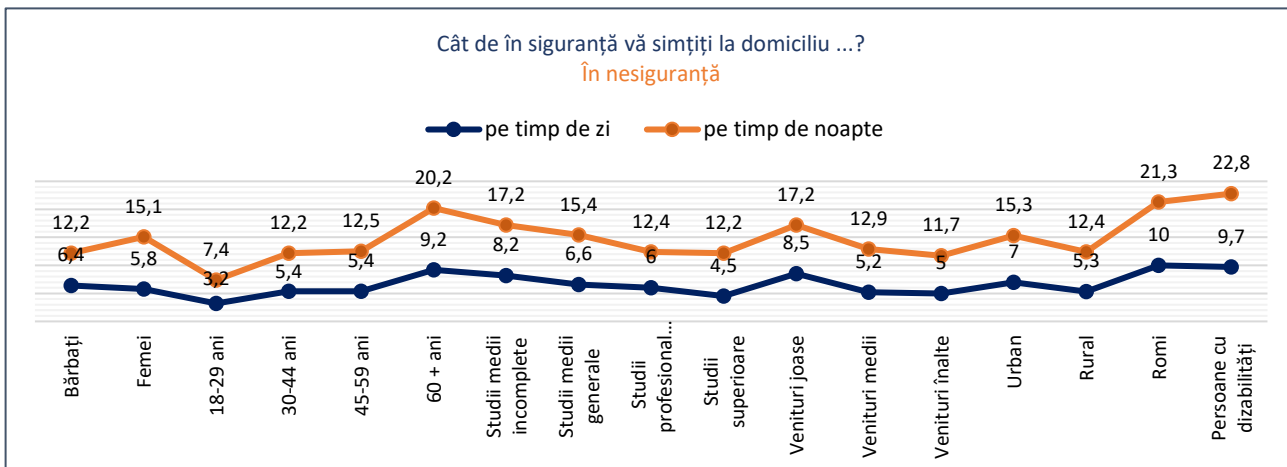


Figura 55. Nivelul perceput de siguranță la domiciliu, % Sursa: Sondaj național CPD, 2023

O treime din populație nu are deloc încredere în poliție, iar un număr mic de persoane a apelat la serviciile instituției. În anul 2023, doar 9,6% dintre populație declară că are foarte multă încredere în poliție comparativ cu 4,9% în 2018, indicând o creștere modestă, dar importantă totuși. Cu toate acestea, majoritatea populației rămâne în zona unei încrederi moderate sau scăzute. Ponderea celor care au o oarecare încredere a rămas practic constantă, la 32,1% în 2023 față de 31,2% în 2018. În același timp, 21,8% afirmă că nu prea au încredere în poliție, indicatorul fiind într-o ușoară scădere față de 24,2% în 2018. Un aspect crucial este faptul că o treime din populație nu are deloc încredere în poliție, iar această cotă s-a menținut practic neschimbată în ultimii cinci ani. În 2023, lipsa totală de încredere declarau 35,1% dintre populație comparativ cu 31,6% în 2018. O astfel de „stabilitate” în rândul celor care nu au deloc încredere în această instituție sugerează o eventuală problemă sistemică, care nu a fost abordată eficient, în ciuda eforturilor din perioada respectivă. Un atare procent ridicat reflectă o criză profundă de legitimitate și încredere publică în forțele de ordine, ceea ce afectează eficiența și percepția generală despre poliție în rândul cetățenilor. În ceea ce privește serviciile poliției, doar 6,8% au apelat la aceste servicii în ultimele șase luni, în timp ce 93,1% nu a avut niciun contact cu poliția. Situația dată subliniază, pe de o parte, o potențială lipsă de încredere în eficiența serviciilor instituției, iar pe de altă parte - o lipsă de accesibilitate sau percepția că intervenția poliției nu este necesară.

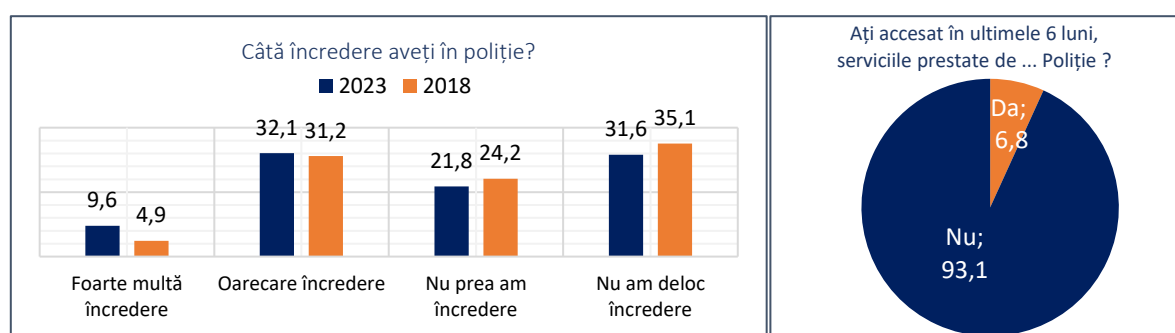


Figura 56. Nivelul încredere în poliție și adresabilitatea, %
Sursa: Sondaje naționale CPD, 2018 - 2023

Grupurile vulnerabile, precum tinerii, persoanele inactive economic și cele cu niveluri educaționale scăzute, manifestă o încredere redusă în instituțiile de securitate și o percepție crescută de nesiguranță. Tinerii se simt cei mai expuși pe timp de noapte în locurile publice, deși au o încredere moderată în poliție. Romii și persoanele din mediul rural, deși au încredere scăzută în poliție, resimt o nesiguranță relativ mică. Femeile și persoanele cu studii superioare, cu încredere ridicată în poliție, nu simt o siguranță sporită. Încrederea în poliție este importantă, dar totuși nu este singurul factor care influențează sentimentul de siguranță, ceea ce solicită politici adaptate nevoilor grupurilor vulnerabile.

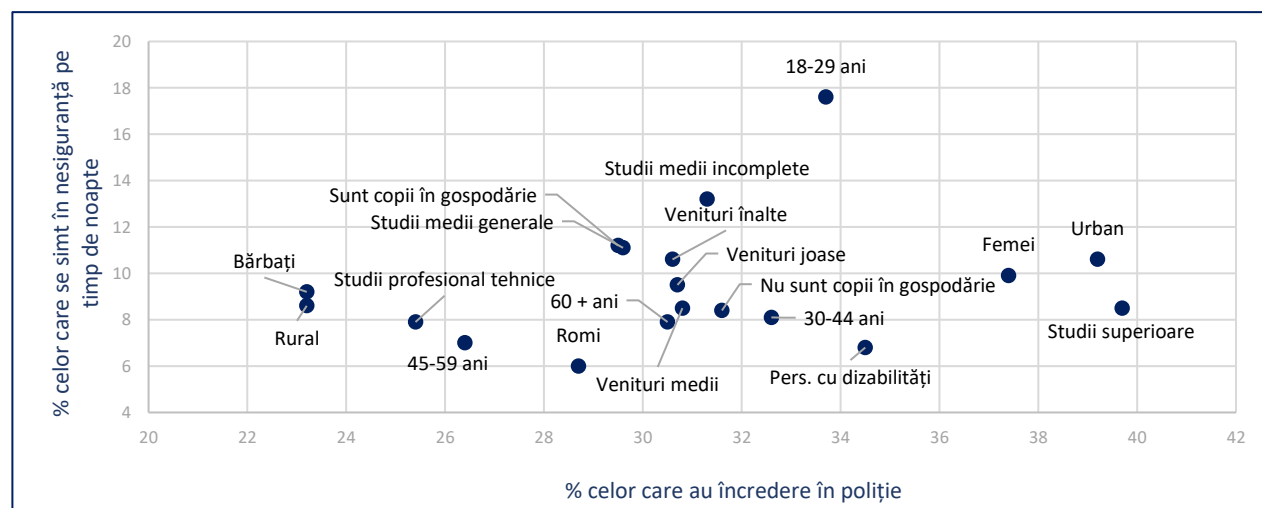


Figura 57. Nivelul perceput de siguranță în locuri publice vs încrederea în poliție, %
Sursa: Sondaj național CPD 2023

INCIDENȚA VIOLENȚEI

Tendința generală arată schimbări minore în reducerea toleranței față de violență.

Analiza datelor din ultimii cinci ani reflectă o schimbare modestă în percepțiile față de violența împotriva femeilor. Deși ponderea celor care cred că o femeie ar trebui să tolereze violența pentru a-și păstra familia a scăzut de la 16% în 2018 la 13,4% în 2023, această îmbunătățire este lentă și denotă că deocamdată mai există o parte semnificativă a societății care normalizează astfel de comportamente. În mod similar, cota celor care consideră că există momente în care o femeie merită să fie bătută s-a diminuat de la 10,7% la 5,7%, ceea ce sugerează o schimbare pozitivă, dar încă insuficientă pentru a eradica complet astfel de concepții.

Aproximativ o persoană din patru crede că victima unui viol este ea însăși responsabilă pentru agresiunea suferită. Conform datelor sondajului, 24,6% dintre respondenți opinează că atunci când o femeie este violată ea poartă, într-o anumită măsură, vina pentru ceea ce i s-a întâmplat. Acest indicator a crescut față de 2018 când 20,5% dintre respondenți împărtășeau părerea în cauză. O astfel de atitudine perpetuează stereotipurile toxice și contribuie la o cultură în care victimele sunt descurajate să denunțe violența din cauza stigmatizării asociate. O atare mentalitate este deosebit de alarmantă, deoarece nu doar că menține stereotipurile de gen, dar reprezintă și un obstacol major care nu permite victimelor să obțină câștig de cauză în justiție și să beneficieze de protecție. În contextul în care, în 2023, Inspectoratul General al Poliției (IGP) a înregistrat peste 500 de infracțiuni sexuale, dintre care 282 de cazuri de viol și 242 de cazuri de violență sexuală, nivelul ridicat de culpabilizare socială a victimelor rămâne o provocare extrem de mare. Mai mult, din 157 de dosare de viol trimise procurorilor, doar 73 au ajuns în instanță, iar 21 în general au fost clasate, ceea ce evidențiază obstacolele majore pe care le întâmpină victimele în accesarea justiției.

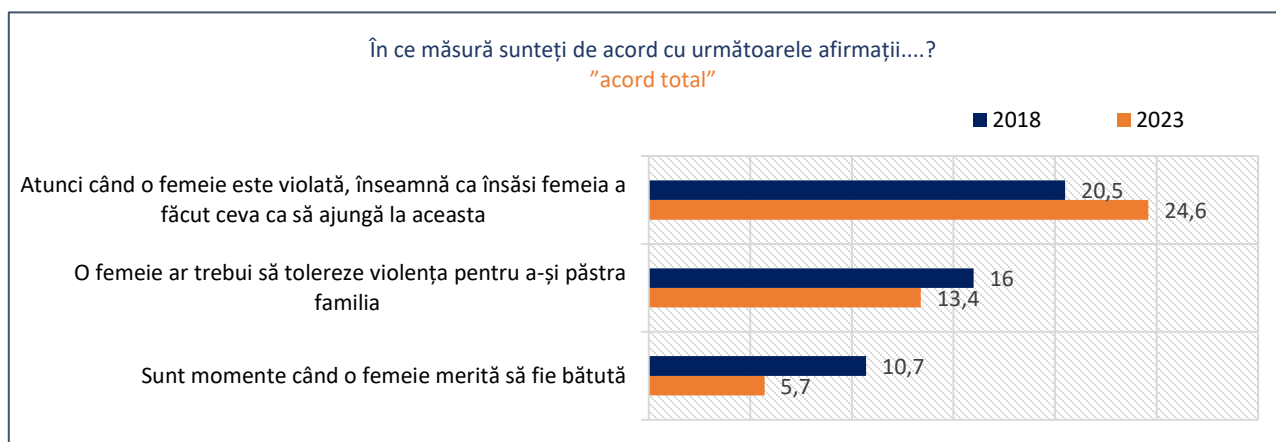


Figura 58. Percepțiile societății față de diferite forme de violență, în tendință, %
Sursa: Sondaj național CPD 2018-2023

În rândul grupurilor vulnerabile, precum persoanele de etnie romă și cele cu dizabilități, percepțiile care justifică violența împotriva femeilor rămân la cote alarmant de ridicate. Analiza graficului evidențiază diferențe semnificative în percepțiile față de violența împotriva femeilor între diverse grupuri vulnerabile și populația generală, făcând o paralelă importantă cu tendințele observate pe parcursul ultimilor cinci ani. Dacă anterior tendințele generale indicau o ușoară îmbunătățire în percepțiile față de responsabilitatea victimei și justificarea violenței, acest grafic arată că, la nivel de grupuri sociale, schimbările sunt mai puțin pronunțate, iar în unele cazuri, stereotipurile sunt chiar mai accentuate. Printre persoanele de etnie romă, 28,7% consideră că atunci când o femeie este violată, aceasta a făcut ceva pentru a provoca agresiunea, cota lor fiind semnificativ mai mare decât cea a populației generale (24,6%). De asemenea, persoanele cu dizabilități înregistrează o pondere îngrijorătoare de 26,5% în aceeași categorie, ceea ce reflectă o internalizare puternică a stereotipurilor de vinovăție a victimei, o problemă gravă în contextul eforturilor de eliminare a stigmatizării femeilor care au experimentat violența sexuală. Atunci când vine vorba despre violența în familie, datele sunt

și mai alarmante în cazul persoanelor de etnie romă, unde 31,7% consideră că o femeie ar trebui să tolereze violența pentru a-și păstra familia, aproape dublu față de populația generală (17,4%). Aceasta sugerează persistența unor norme culturale și tradiționale care legitimează violența în anumite contexte familiale, în special în rândul comunității romă. Când privește persoanele cu dizabilități, ponderea este mai redusă, de 13,4%, dar rămâne o preocupare importantă. Un alt indicator grav îl reprezintă justificarea violenței fizice: 18% dintre persoanele de etnie romă consideră că există momente când o femeie merită să fie bătută, ceea ce este de peste trei ori mai mult decât printre populația generală (5,7%). Acest lucru ilustrează o toleranță și chiar o acceptare a violenței fizice împotriva femeilor în cadrul acestui grup. Persoanele cu dizabilități înregistrează valori intermediare, de 6,8%, dar această cifră rămâne îngrijorătoare. Comparativ cu graficul precedent care arată o tendință lentă de scădere a acestor percepții în rândul populației generale, graficul de mai jos demonstrează că, în rândul grupurilor vulnerabile, aceste concepții rămân puternic înrădăcinate. Deși la nivelul populației generale se atestă înregistrarea o îmbunătățire modestă a percepțiilor legate de violență și învinovățire a victimei, comunitatea romă, în special, continuă să justifice și să tolereze violența împotriva femeilor într-o măsură alarmantă. Datele obținute în urma sondajului subliniază necesitatea unei abordări mai ținute în cadrul programelor de educație și conștientizare, în special pentru grupurile vulnerabile, cum ar fi persoanele de etnie romă și cele cu dizabilități. Fără măsuri adaptate acestor realități și specificități culturale, progresul în eliminarea violenței împotriva femeilor va fi limitat. Strategiile viitoare trebuie să includă inițiative educaționale și campanii de conștientizare care să abordeze direct stereotipurile în cauză și să promoveze egalitatea de gen în mod uniform în toate segmentele societății.

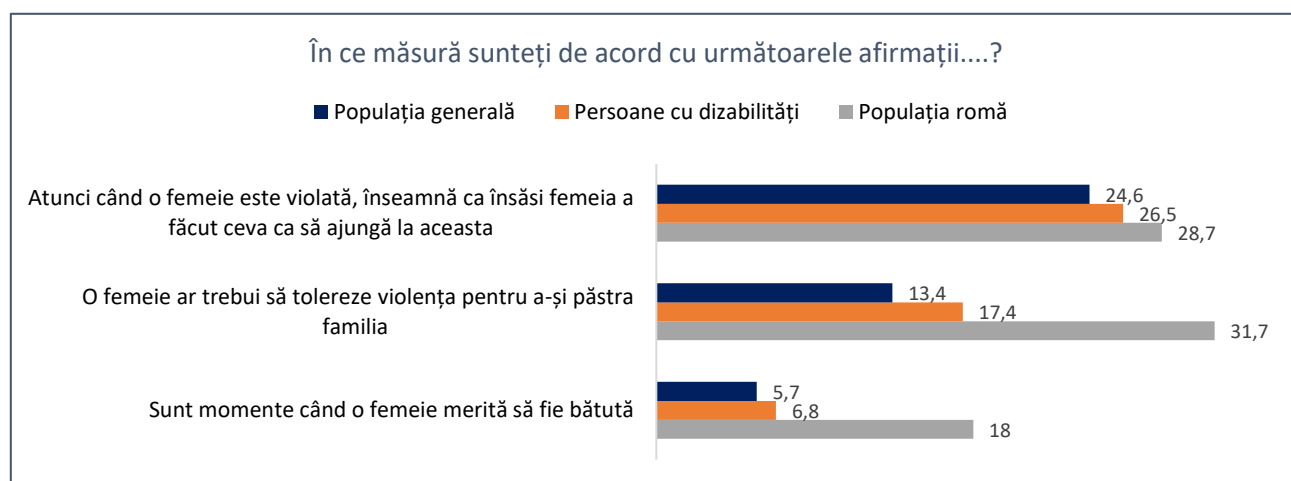


Figura 59. Percepțiile populației față de diferite forme de violență, din perspectiva grupurilor, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2018-2023

Deși percepția generală privind eficiența legislației în protejarea victimelor violenței în familie s-a ameliorat considerabil, grupurile vulnerabile, precum persoanele de etnie romă și persoanele cu dizabilități, încă resimt un grad de scepticism. Analiza comparativă a datelor din 2018 și 2023 conturează o îmbunătățire generală a percepțiilor privind eficiența legislației naționale în protejarea victimelor violenței în familie, în special în rândul populației generale. Încrederea în capacitatea legii de a oferi protecția necesară a crescut extrem de mult în ultimii cinci ani, reflectând atât schimbările legislative, cât și o mai bună conștientizare publică. Cu toate acestea, pentru grupurile vulnerabile, cum ar fi persoanele de etnie romă și cele cu dizabilități, îmbunătățirea este mai puțin pronunțată. Deși există un progres vizibil, grupurile în cauză continuă să fie mai sceptice în ceea ce privește eficiența legilor. Această diferență poate fi atribuită accesului limitat la resurse și informații sau experiențelor negative anterioare care le împiedică să resimtă pe deplin protecția oferită de legislație. Un alt aspect important este reducerea semnificativă a procentului celor care nu au oferit un răspuns sau nu sunt siguri de eficiența legii. Deși ponderea lor s-a diminuat considerabil față de 2018, acest număr rămâne în continuare destul de mare, mai ales printre persoanele de etnie romă și cele cu dizabilități. Realitatea observată sugerează că există încă o parte importantă a populației care fie nu are acces la informațiile necesare, fie nu are suficientă încredere în mecanismele de protecție disponibile.

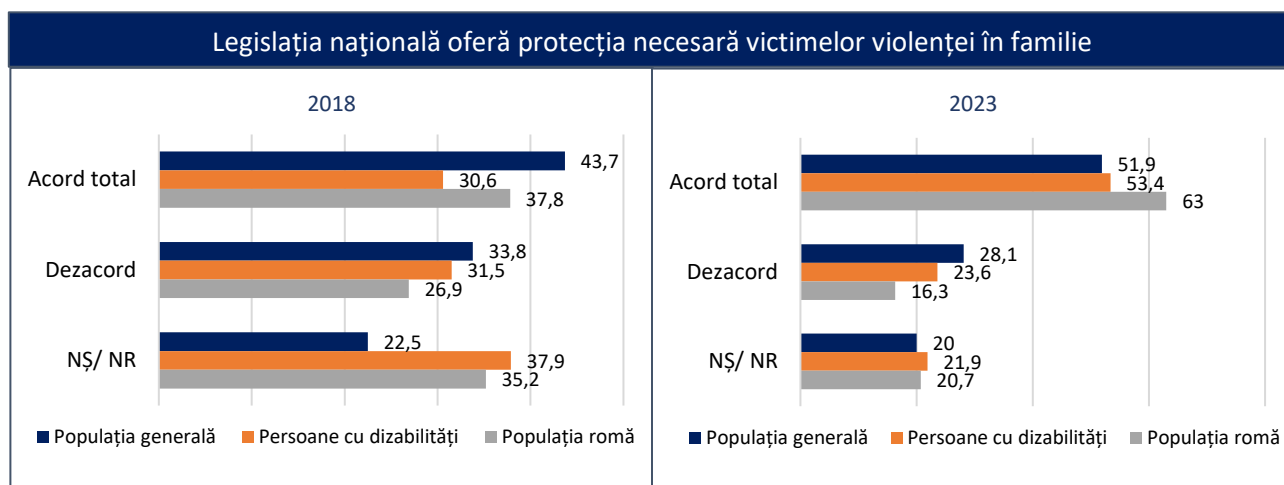


Figura 60. Percepțiile societății față legislația națională, %
Sursa: Sondaj național CPD, 2018 - 2023

Nivelul general de cunoaștere a măsurilor de protecție pentru femeile victime ale violenței în familie este alarmant de scăzut. Aproximativ jumătate din populație nu este la curent cu astfel de măsuri, ceea ce indică o lipsă majoră de informare și un grad limitat de conștientizare la nivel național. Această lipsă de cunoaștere poate reduce șansele victimelor de a beneficia de protecția necesară într-un moment critic.

Persoanele de etnie romă și cele cu dizabilități se confruntă cu cele mai mari lacune atât la capitolul cunoașterea măsurilor de protecție, cât și la capitolul încredere în legislația națională. Grupurile respective sunt adesea marginalizate și se confruntă cu bariere suplimentare în accesarea resurselor și a sprijinului necesar. În cazul persoanelor de etnie romă, factorii culturali și discriminarea sistemică pot contribui la izolarea lor de sistemele formale de sprijin, ceea ce face ca eforturile de informare a acestei categorii să fie o provocare suplimentară. În cazul persoanelor cu dizabilități, accesibilitatea informațiilor și serviciilor este o problemă critică, deoarece adesea infrastructura și resursele nu sunt adaptate nevoilor lor specifice. Totodată, persoanele cu niveluri scăzute de educație și cele din mediul rural se disting printr-un nivel considerabil mai mic de cunoaștere a măsurilor de protecție, ceea ce subliniază nevoia unor campanii educaționale direcționate. Accesul la resurse educaționale și la rețele de sprijin este esențial pentru a îmbunătăți gradul de conștientizare în aceste comunități. De asemenea, inactivitatea economică este un alt factor care influențează în mod negativ accesul la informații și încrederea în legislație. Oamenii inactivi economic tind să fie mai izolați de rețelele de informare și de mecanismele instituționale, ceea ce contribuie la percepția că sistemul juridic nu ar fi capabil să protejeze eficient victimele violenței domestice.

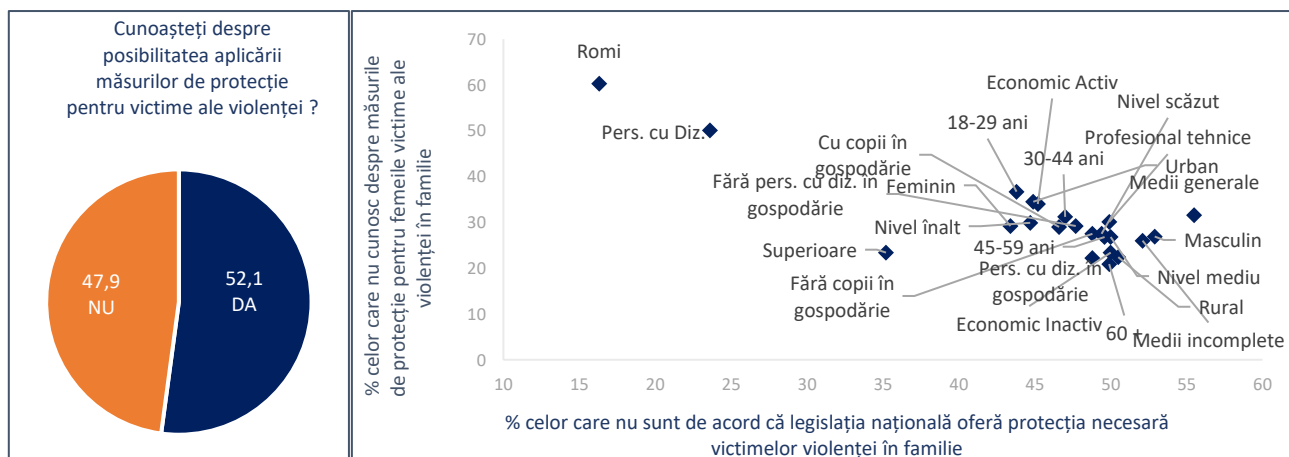


Figura 61. % persoanelor care nu cunosc despre măsurile de protecție și nu sunt de acord că legislația oferă protecție victimelor
Sursa: Sondaj național CPD, 2023

2/3 din populație sunt dispuse să raporteze cazurile de violență în familie. Analiza datelor din grafic reflectă tendința în creștere a disponibilității populației de a reclama cazurile de violență în familie între 2018 și 2023. În 2018, doar 49,6% dintre respondenți au declarat că ar raporta un caz de violență în familie, în timp ce în 2023 această proporție a crescut semnificativ – până la 66%. Progresul poate fi atribuit campaniilor de conștientizare și îmbunătățirii accesului la informații și la servicii de sprijin pentru victimele violenței domestice.

Cu toate acestea, aproximativ 1 din 3 persoane, adică 34% din populație, nu ar semna cazurile de violență în familie, conform datelor din 2023. În cazul celor care au spus că nu ar raporta, distribuția pe gen arată că femeile sunt mai reticente decât bărbații. Doar 46,2% dintre femei ar reclama un caz de violență comparativ cu 53,8% dintre bărbați. Această diferență reflectă presiunile sociale și culturale, dar și teama femeilor de a se confrunta cu stigmatizare sau răzbunare dacă ar alege să raporteze abuzurile. Paralel cu datele disponibile privind dinamica adresărilor referitoare la conflictele în cadrul relațiilor familiale care demonstrează o creștere constantă a numărului de cazuri raportate la IGP între 2013 și primul semestru al anului 2024, vedem o tendință similară în atitudinile exprimate de respondenți în ceea ce privește disponibilitatea de a denunța violența în familie. Datele IGP reflectă o creștere de la 6.706 de cazuri raportate în 2013 la un vârf de 15.526 de cazuri în 2022, sugerând o conștientizare sporită a fenomenului și o mai mare încredere în autorități. În primele șase luni din 2024 au fost deja reclamate 7.559 de cazuri, respectiv indicând că tendința observată de creștere va continua.

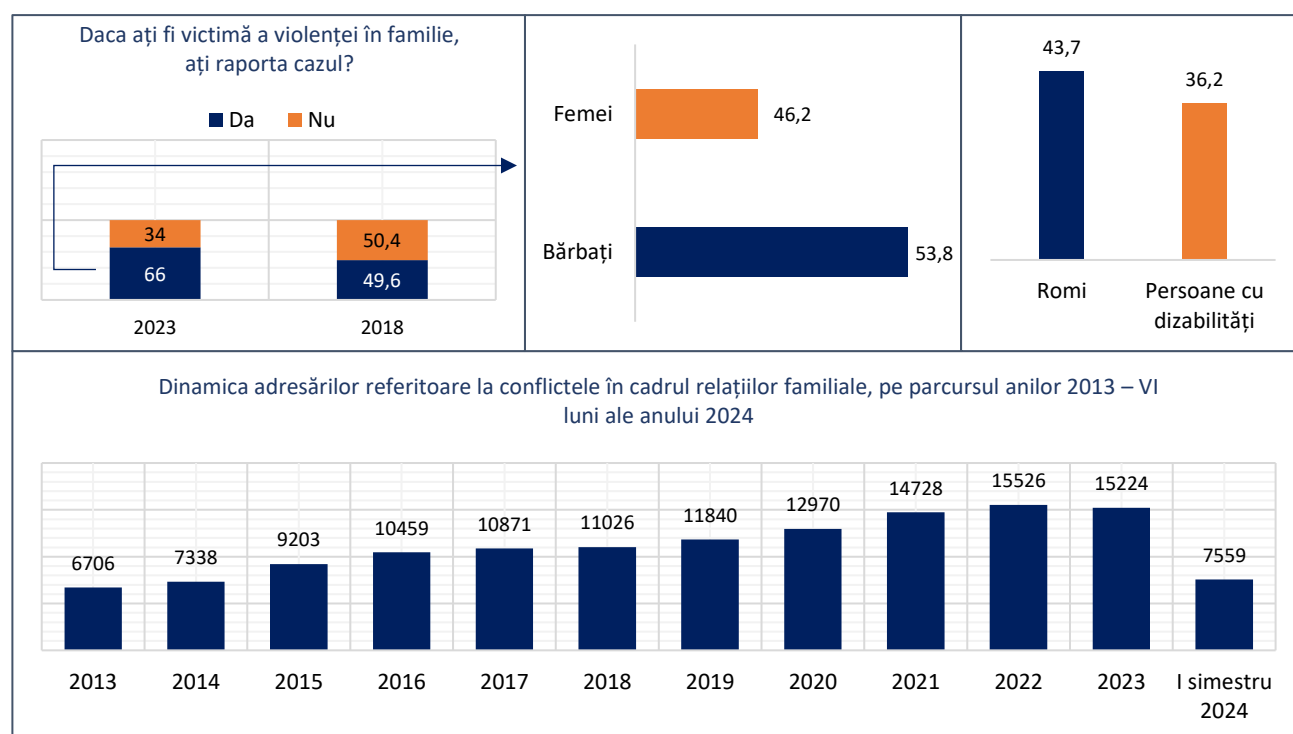


Figura 62. Disponibilitatea populației de a raporta cazurile de violență în familie, %.
Sursa: Sondaj național CPD 2018-2023, datele IGP

Lipsa de încredere în legislația care protejează victimele violenței domestice este strâns legată de reticența de a raporta abuzurile. Analiza arată o corelație clară între lipsa de încredere în legislația care protejează victimele violenței în familie și reticența de a reclama astfel de situații. Grupurile care prezintă cea mai mare lipsă de încredere în legislație și, în același timp, cea mai mare reticență în a raporta cazurile de violență includ persoanele care nu au persoane cu dizabilități în gospodărie și persoanele care nu au copii în gospodărie. Grupurile respective manifestă cote ridicate de scepticism față de eficiența legislației și o disponibilitate redusă de a apela la autorități, ceea ce sugerează o neîncredere profundă în sistemul de protecție. În schimb,

grupurile care manifestă o mai mare încredere în legislație, cum ar fi persoanele cu studii superioare sau persoanele active din punct de vedere economic, tind să fie mult mai disponibile să raporteze cazurile de violență. Situația constatată poate fi explicată printr-un acces mai bun la informații și resurse, dar și printr-un grad sporit de conștientizare a mecanismelor de protecție disponibile. Grupurile vulnerabile, precum persoanele din mediul rural, cele inactive din punct de vedere economic și vârstnicii, sunt printre cele mai reticente în a semnaliza despre cazurile de violență și, în același timp, manifestă un nivel ridicat de neîncredere în legislație. O explicație în acest sens ar fi factorii socioeconomiici, accesul limitat la informații și sprijin sau teama de stigmatizare și de eventuale consecințe negative.

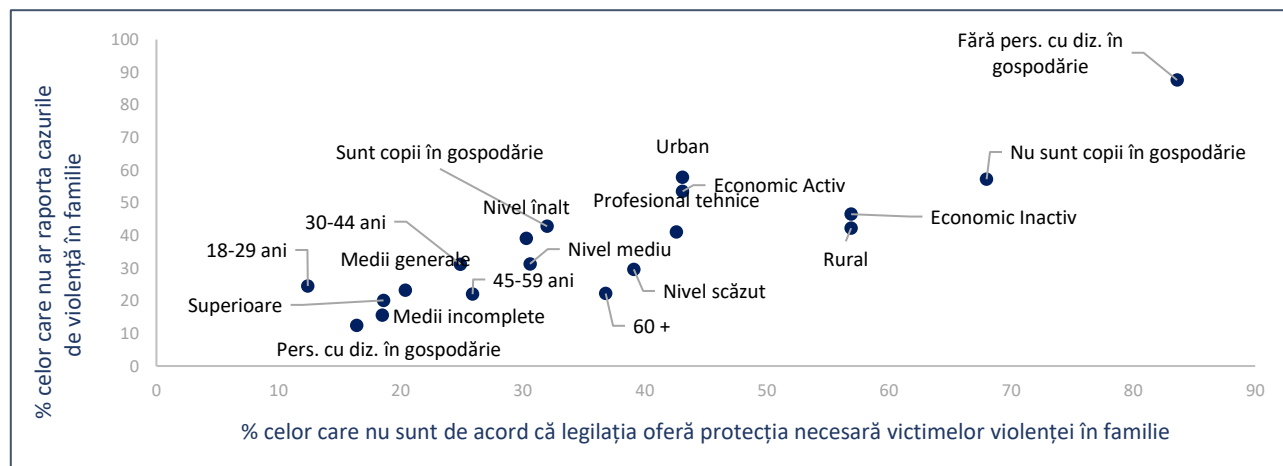


Figura 63. Disponibilitatea populației de a raporta cazurile de violență în familie vs încrederea populației cu privire la legislație, %. Sursa: Sondaj național CPD 2018-2023

Progresul realizat în combaterea violenței domestice raportate de femei în ultimii cinci ani este unul extrem de mic având în vedere amploarea eforturilor depuse. Deși există o ușoară scădere în cazul anumitor forme de abuz, aceasta este aproape nesemnificativă dacă ținem cont de perioada de cinci ani și de eforturile continue pentru prevenirea și conștientizarea violenței domestice. Deși se observă o reducere ușoară a anumitor forme de abuz, violența fizică, psihologică și cea sexuală continuă să afecteze un număr semnificativ de femei. Este important de menționat că aceste cifre nu reflectă completamente realitatea, deoarece multe victime nu semnalează abuzurile din cauza stigmatizării, fricii de răzbunare sau a lipsei de încredere în autorități. Prin urmare, datele sondajelor subestimează dimensiunea reală a violenței domestice, indicând necesitatea unor măsuri mai eficiente și a unor campanii de conștientizare pentru a încuraja raportarea și a reduce fenomenul.

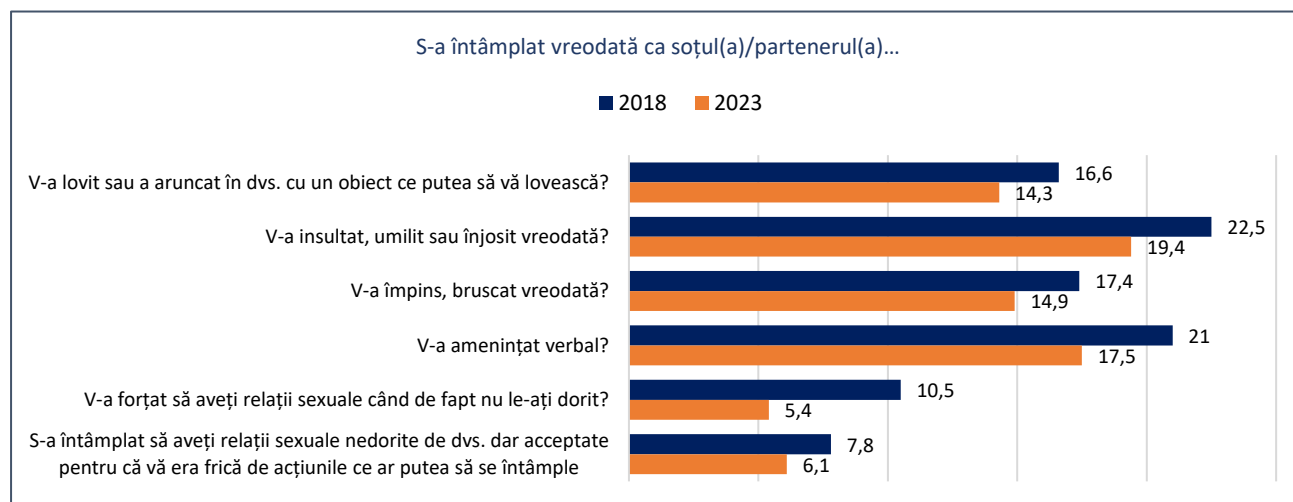


Figura 64. Ponderea femeilor care s-au confruntat cu forme de violență din partea soțului/partenerului, %. Sursa: Sondaj național CPD 2018-2023

Majoritatea victimelor violenței nu caută ajutor, iar cele care o fac apelează în principal poliției și familiei subutilizând serviciile specializate. Analiza acestor grafice evidențiază câteva aspecte importante legate de comportamentele și experiențele victimelor violenței domestice în ceea ce privește solicitarea ajutorului și beneficierea de ajutor. În primul rând, se observă că doar 30% dintre victimele violenței din partea partenerului au apelat la cineva pentru ajutor, în timp ce 70% nu au căutat sprijin. Această diferență semnificativă subliniază reticența majorității persoanelor care au experimentat violență de a cere ajutor, probabil din cauza fricii, rușinii sau lipsei de încredere în sprijinul disponibil. Este un semnal clar că, în ciuda eforturilor de sensibilizare, o mare parte dintre victime rămân izolate și nu accesează mecanismele de sprijin necesare. Pentru persoanele care au căutat ajutor cele mai frecvente surse de sprijin au fost membrii familiei sau rudele (36,1%) și prietenii (12,3%). De asemenea, 49,7% dintre victime au apelat la poliție, ceea ce indică o conștientizare crescută despre posibilitatea de a implica autoritățile. Aceste date evidențiază faptul că, deși poliția și familia sunt primele opțiuni la care recurg victimele violenței, există o subutilizare a serviciilor specializate, cum ar fi consilierea psihologică, asistența socială și organizațiile pentru femei. Situația conturată la acest capitol sugerează că există un potențial neexploatat al acestor servicii de a sprijini victimele violenței, fie prin sporirea gradului de conștientizare, fie prin facilitarea accesului și creșterea încrederii în astfel de forme de suport. Când vine vorba despre ajutorul oferit, doar 71,8% dintre victimele care s-au adresat cuiva după sprijin au declarat că au beneficiat de ajutorul pe care-l așteptau. Pondere relativ ridicată este un semn pozitiv, totuși 28,2% dintre victime au recunoscut că nu le-a fost oferit ajutorul necesar, ceea ce indică existența unor lacune în răspunsul la nevoile lor. Aceste rezultate probează că, deși unele victime beneficiază de ajutor, acesta nu este întotdeauna adecvat sau suficient pentru a răspunde complexității situațiilor de violență domestică. De asemenea, procentul ridicat de persoane care nu au căutat deloc ajutor indică o nevoie urgentă de campanii de sensibilizare și educare pentru a încuraja mai multe victime să apeleze la serviciile disponibile și să se bucure de sprijinul necesar.

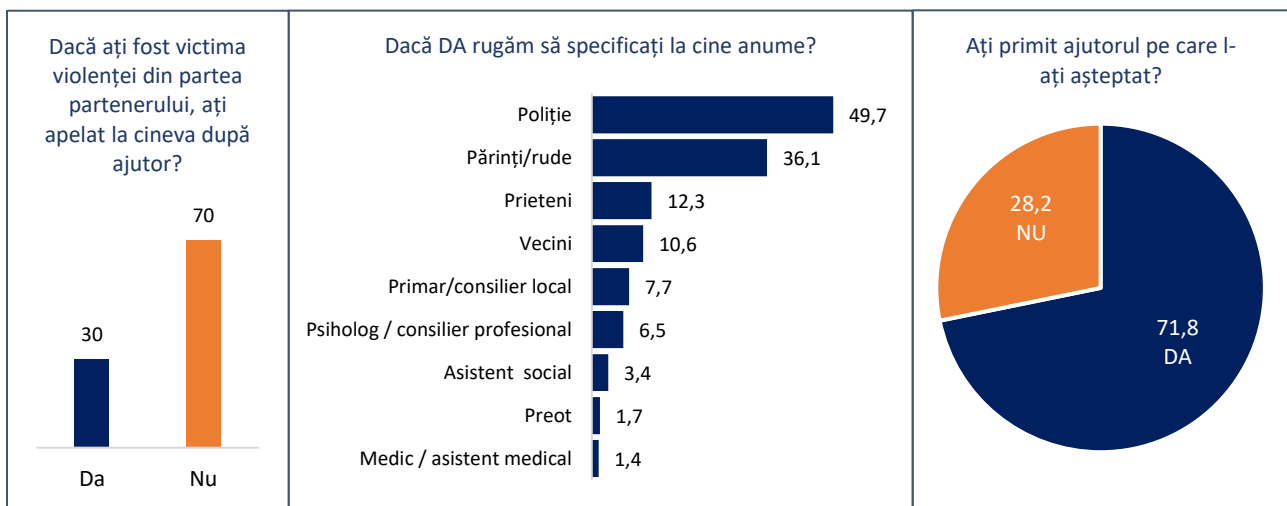


Figura 65. Ponderea persoanelor care au apelat la ajutor și la cine, %.

Sursa: Sondaj național CPD 2023

Femeile apelează la o gamă mult mai largă de resurse, în special la sprijinul instituțional și familial, în timp ce bărbații preferă să se adreseze preponderent la poliție și să recurgă la consiliere profesională. Din datele prezentate se observă o diferență clară între femei și bărbați în ceea ce privește sursele de ajutor la care au apelat după ce au experimentat violența. Femeile au accesat o gamă mai largă de resurse comparativ cu bărbații, care au apelat doar la un număr foarte limitat de instituții. Femeile s-au adresat cel mai frecvent la poliție (49,8%) și la părinți/rude (39,7%), urmate de prietenii (13,5%) și vecini (11,7%). Aceste date ilustrează că sprijinul instituțional și familial este esențial pentru femei în situații de violență. În ceea ce privește sprijinul profesional, psihologii sau consilierii profesionali au fost contactați de doar 3,5% dintre femei, în timp ce medicii/asistenții medicali (1,5%) și asistenții sociali (3,8%) au fost categoriile de profesioniști la care ele au

apelat într-o măsură redusă. De asemenea, doar 6,9% dintre femei s-au adresat la primari sau consilieri locali. În mod surprinzător, niciun ONG sau organizație pentru femei nu a fost contactată de victimele femei, iar ponderea celor care au apelat la preot este foarte mic (1,9%). Pe de altă parte, bărbații au accesat un număr mult mai limitat de surse de sprijin. Poliția rămâne prima sursă de ajutor, la aceasta apelând 47,8% dintre bărbați. Un procent semnificativ de bărbați (36,9%) a optat pentru serviciile psihologilor sau ale consilierilor profesionali, ceea ce reprezintă o diferență notabilă față de femei, care au recurs mult mai puțin la acest tip de asistență. În rest, bărbații nu au căutat niciun alt tip de sprijin, cum ar fi părinți/rude, prieteni, vecini, medici, asistenți sociali, ONG-uri sau preoți. Singura altă categorie la care au apelat bărbații, pe lângă poliție și consiliere profesională, a fost primarul sau consilierul local, la care s-au adresat 15,3% dintre bărbați. Un aspect crucial este că nici femeile, nici bărbații nu au mărturisit că ar fi apelat la ONG-uri sau organizații pentru femei, ceea ce subliniază o posibilă lipsă de vizibilitate sau accesibilitate a acestor entități pentru victimele violenței. De asemenea, preoții nu reprezintă o sursă semnificativă de sprijin pentru bărbați (0% adresări). În concluzie, vom nota că femeile accesează o gamă mult mai largă de resurse, în special aleg sprijinul instituțional și familial, în timp ce bărbații preferă să recurgă îndeosebi la poliție și consiliere profesională. Diferența dezvoltată ar putea reflecta nevoia de adaptare a strategiilor de intervenție și sprijin în funcție de gen, pentru a încuraja accesul la ajutor din surse mai diverse și pentru a încuraja atât femeile, cât și bărbații să acceseze serviciile disponibile, inclusiv să se adreseze la ONG-urile de profil și la consilierii locali.

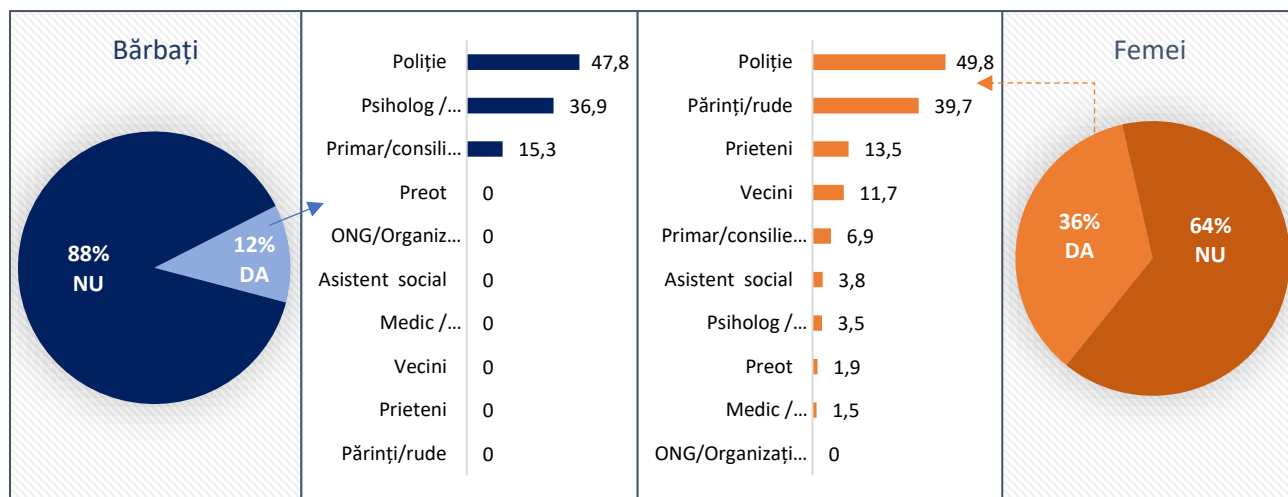


Figura 66. Ponderea persoanelor care au apelat la ajutor și la cine, din perspectiva de gen, %
Sursa: Sondaj național CPD 2023

RECOMANDĂRI

Analiza de față a relevat importante inegalități sociale și economice cu care se confruntă populația Republicii Moldova. Deși acestea au impact asupra întregii populații, unele grupuri se dovedesc a fi mai afectate în acest sens, precum persoanele cu dizabilități și cele de etnie romă, persoanele în etate, femeile etc. Având în vedere angajamentul Guvernului pentru a dezvolta și implementa politici incluzive, ca urmare a parcursului european asumat, este important să ne asigurăm că nici un grup nu este lăsat în urmă. În cele ce urmează, venim cu o serie de recomandări menite să reducă inegalitățile cu care se confruntă grupurile vulnerabile și frecvent marginalizate din Republica Moldova, în domeniile de analiză abordate.

RECOMANDĂRI PENTRU REDUCEREA INEGALITĂȚILOR ÎN DOMENIUL VENITURILOR

- **Elaborarea și implementarea unui mecanism național de subvenții pentru educație și instruire agricolă.** Se recomandă a fi aprobat un program național care să promoveze educația și instruirea agricolă, dar și să monitorizeze impactul acestora asupra performanței gospodăriilor agricole. Unul dintre pilonii de bază al acestui program urmează a fi accesibilizarea accesului la educația agricolă prin oferirea subvențiilor beneficiarilor acestora. Eligibilitatea pentru subvenționare trebuie să fie o componentă principală, astfel încât să se asigure că grupurile vulnerabile, cum ar fi persoanele cu dizabilități, vârstnicii, șomerii, etc., beneficiază de acest suport. Pentru a asigura calitatea studiilor, dar și corespunderea acestora la necesitățile actuale de învățare, se recomandă instituirea parteneriatelor cu instituțiile de învățământ agricol și alte organizații din domeniu. În același timp, o platformă electronică care să disemineze informațiile despre oportunitățile oferite de program, ar spori nivelul de informare al potențialilor beneficiari al acestora.
- **Adoptarea măsurilor de încurajare și sprijinire a angajării persoanelor din grupuri vulnerabile.** Pentru a facilita integrarea pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități, a tinerilor NEET, a persoanelor de etnie romă, a membrilor familiilor numeroase și a celor lipsite de mijloace de existență, este necesară revizuirea legislației actuale și implementarea unor măsuri concrete care să încurajeze angajatorii și să sprijine aceste categorii vulnerabile. Astfel, se propune:
 - (i) extinderea sprijinului financiar acordat angajatorilor pentru adaptarea locurilor de muncă destinate persoanelor cu dizabilități, prin majorarea cuantumului subvenției, prelungirea perioadei de subvenționare a personalului de suport de la 12 la 24 de luni și revizuirea plafonului de 10 salarii medii lunare pe economie pentru fiecare loc de muncă creat sau adaptat;
 - (ii) în primele 6 luni de la angajare, tinerii care au avut statut NEET, să fie scutiți de achitarea impozitului pe venit, fapt ce ar facilita integrarea acestora în câmpul muncii și a reduce barierele economice;
 - (iii) acordarea de facilități fiscale pentru întreprinzătorii care angajează persoane de etnie romă, membri ai familiilor numeroase și persoane fără mijloace de existență, precum reduceri la impozitul pe venit sau scutiri parțiale de contribuții sociale, pentru a promova incluziunea socială și economică a acestor grupuri vulnerabile;
 - (iv) scutirea angajatorilor de la plata contribuțiilor sociale obligatorii pe o perioadă de cel puțin un an atunci când angajează persoane cu dizabilități, precum și scutirea salariaților cu grad de dizabilitate de la plata acestor contribuții în aceeași perioadă, pentru a reduce costurile angajării și a stimula integrarea lor pe piața muncii.
- **Adaptarea metodologiei de evaluare a bunăstării familiale pentru a reflecta nevoile individuale în acordarea ajutorului social.** Pentru a asigura că ajutorul social reflectă nevoile reale ale familiilor defavorizate și oferă un venit lunar minim garantat, este necesară adoptarea unei metodologii

îmbunătățite de calcul a venitului global mediu lunar și de evaluare a bunăstării familiale. Se recomandă aplicarea unei abordări individualizate, centrate pe persoană și pe nevoile specifice ale acesteia, în stabilirea eligibilității și a cuantumului ajutorului acordat. Astfel, se propune:

- (i) revizuirea și actualizarea Hotărârii Guvernului nr. 1167/2008 privind modul de stabilire și plată a ajutorului social, pentru a integra noile metode de calcul și evaluare;
- (ii) ajustarea caracteristicilor și a punctajului aferent pentru evaluarea bunăstării familiale, ținând cont de particularitățile fiecărei persoane și familii, cum ar fi starea de sănătate, nivelul de educație, oportunitățile de angajare și responsabilitățile de îngrijire;
- (iii) indexarea venitului lunar minim garantat nu doar pe baza ratei inflației generale, ci în funcție de un coș de consum ajustat, care să includă cheltuielile esențiale pentru familiile vulnerabile, precum alimente, energie, chirie și îngrijire medicală;
- (iv) calcularea unui coeficient de inflație specific pentru aceste categorii esențiale de cheltuieli, astfel încât, dacă prețurile la alimente și energie cresc semnificativ peste rata inflației generale, coeficientul de indexare să reflecte aceste creșteri și să ajusteze corespunzător venitul minim garantat;
- (v) efectuarea unei analize anuale detaliate a coșului minim de consum, pentru a asigura o ajustare mai echitabilă și realistă a ajutorului social, adaptată la cheltuielile reale ale persoanelor și familiilor vulnerabile;
- (vi) implementarea unui mecanism flexibil de evaluare a resurselor familiilor, care să țină cont de evoluțiile socio-economice și să permită ajustarea rapidă a nivelului de sprijin în funcție de necesitățile actuale.

- **Elaborarea și aprobarea unui mecanism unic de identificare a tinerilor NEET.** Pentru a asigura integrarea socială și profesională a tinerilor NEET este esențial ca Guvernul Republicii Moldova să inițieze aprobarea procedurii care reglementează identificarea acestora, conform art. 29² alin. (3) din Legea nr. 105/2018 privind promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj. La momentul actual există câteva metodologii de identificare a tinerilor NEET, dar, cu regret, nu sunt aplicate uniform, ceea ce face dificilă estimarea obiectivă a situației actuale ale tinerilor NEET din Moldova. Astfel, se propune: (i) elaborarea și aprobarea unei metodologii clare și precise pentru identificarea tinerilor NEET, care să permită colectarea de date statistice fiabile și actualizate; (ii) consolidarea colaborării între instituțiile responsabile, precum asistența socială și Biroul Național de Statistică, pentru a asigura coerența și acuratețea datelor.
- **Reducerea barierelor pentru accesul la educație și sprijinirea egalității de șanse pentru persoanele cu dizabilități și tinerii părinți.** Înființarea unui fond național care să ofere instituțiilor de învățământ posibilitatea de a accesa finanțare pentru adaptarea spațiilor educaționale la nevoile persoanelor cu dizabilități și pentru amenajarea serviciilor alternative de îngrijire a copiilor. Acest fond ar putea fi alimentat prin alocări bugetare specifice, redirectionarea unui procent din impozitul pe venit sau prin redistribuirea amenzilor aplicate angajatorilor care nu respectă cotele de angajare a persoanelor cu dizabilități. Programele guvernamentale existente, precum „Satul European Expres”, ar putea fi extinse pentru a include finanțarea proiectelor de accesibilizare și adaptare a instituțiilor educaționale. Instituirea obligației legale pentru instituțiile de învățământ cu un număr semnificativ de studenți de a crea servicii de îngrijire la locul de studii.
- **Instituirea cotelor de participare pentru femei din grupuri vulnerabile în cadrul programelor de promovare a antreprenoriatului.** La moment, în Republica Moldova există programe de sprijin pentru dezvoltarea antreprenoriatului, inclusiv orientate spre antreprenoriatul feminin. Pentru a spori participarea femeilor din grupuri vulnerabile, cum ar fi femeile cu dizabilități, de etnie romă, cu venituri reduse ș.a., se recomandă instituirea unor cote de participare pentru grupurile vulnerabile în cadrul fiecărui program guvernamental orientat spre sporirea antreprenoriatului la nivel național, din diverse sectoare economice.

- **Extinderea și îmbunătățirea serviciilor și măsurilor de promovare a ocupării forței de muncă pentru a stimula angajarea persoanelor din grupuri vulnerabile.** Republica Moldova dispune de un cadru legal ce prevede măsuri de susținere a angajatorilor în procesul de adaptare rezonabilă a spațiului de muncă și care descrie metodologic programele de subvenționare în acest scop. Totuși, ponderea mică a persoanelor cu dizabilități și a celor de etnie romă ce sunt încadrate în câmpul muncii determină necesitatea de a revedea și îmbunătăți condițiile date. În acest scop, se recomandă: (i) creșterea numărului de personal care activează în subdiviziunile teritoriale de ocupare a forței de muncă, responsabil de implementarea programelor de subvenționare; (ii) sporirea resurselor financiare din bugetul public alocate pentru programele date; (iii) simplificarea măsurii de subvenționare pentru încurajarea mai multor angajatori să accesibilizeze locurile de muncă în scopul sporirii nivelului de incluziune și integrare a persoanelor cu dizabilități pe piața muncii.
- **Eliminarea prevederilor discriminatorii din legislația cu privire la statutul de pensionar/pensionară pentru limita de vârstă.** Cazuistica Consiliului pentru egalitate și instanțelor de judecată atestă o practică frecventă de concediere în temeiul art. 86 alin. (1) lit. y¹) fără justificare, exclusiv pe motivul deținerii de către angajat a statutului de pensionar. Totodată, Comitetul CEDAW și-a exprimat îngrijorarea cu privire la plângerile femeilor în vârstă cu privire la concedieri abuzive bazate pe o interpretare abuzivă a articolului 86 din Codul Muncii. Autoritățile moldovenești au fost îndemnate să monitorizeze utilizarea de către angajatori a articolului 86 din Codul Muncii pentru a preveni concedierea discriminatorie a femeilor în vârstă. Abrogarea acestui articol din Codul Muncii este un pas spre restabilirea egalității în sfera raporturile de muncă și eliminarea practicilor discriminatorii și abuzive ale angajatorilor de concediere a vârstnicilor cu statut de pensionar. În condițiile abrogării lit. y¹) alin. (1) art. 86 și modificării art. 86 lit. e) din CM se va crea o contrabalansă între asigurarea dreptului la muncă a pensionarilor profesioniști care corespund cerințelor și crearea noilor oportunități de muncă pentru tinerii specialiști. Totodată, se va asigura securitatea raporturilor de muncă prin ocuparea funcțiilor de către persoane calificate și încetarea raportului de muncă cu salariații cu performanță redusă, indiferent de vârstă.
- **Consolidarea protecției sociale pentru persoanele care desfășoară activități independente și pe bază de patentă.** Persoanele care desfășoară activități independente și cele care activează în baza patentei de întreprinzător, deși achită contribuții sociale în sumă fixă, nu beneficiază pe deplin de asigurare socială și de beneficii sociale precum indemnizații pentru incapacitate temporară cauzată de boală, indemnizație de maternitate, indemnizație de paternitate, indemnizație de îngrijire a copilului până la 3 ani, iar baza de calcul pentru pensia pentru limita de vârstă nu include veniturile de facto generate de către persoană, care ar fi putut fi pasibile de contribuții de asigurări sociale. Pentru a aborda această problemă și a reduce riscul de sărăcie la vârste înaintate se recomandă: (i) revizuirea cadrului legal, inclusiv a legislației privind asigurările sociale și sistemul public de pensii, pentru a identifica formule de contribuire la bugetul asigurărilor sociale, astfel încât toate categoriile de lucrători (inclusiv persoanele care desfășoară activități independente și pe bază de patentă) să aibă acces egal la prestațiile sociale, similar angajaților cu contract individual de muncă; (ii) ajustarea sistemului de contribuții sociale astfel încât contribuțiile achitate să fie proporționale cu beneficiile primite, permițând acestor persoane să beneficieze de indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă, maternitate, paternitate și îngrijire a copilului; (iii) recalcularea pensiei pentru limita de vârstă pe baza veniturilor reale obținute, pentru a reflecta mai corect contribuțiile acestor persoane și a asigura un nivel de trai decent la pensionare.
- **Extinderea serviciului social de asistență personală în conformitate cu prevederile cadrului legal național.** Scopul serviciului dat este de a oferi asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilități severe, în vederea favorizării independenței și integrării lor în societate. În sensul recomandării propuse, ne referim la suplینirea echipei de persoane ce au statut de asistent personal, cât și la majorarea bugetului alocat pentru serviciul dat. Prin urmare, mai multe persoane cu dizabilități vor avea posibilitatea de a beneficia de suport, inclusiv în procesul de integrare în câmpul muncii. Totodată, dat fiind faptul că în

majoritatea cazurilor femeile sunt cele care se dedică activităților de îngrijire a copiilor și a membrilor de familie cu dizabilități, măsura dată ar avea un impact pozitiv și asupra reducerii inechităților de gen pe piața muncii. O implicare mai activă și consecventă din partea asistenților personali ar permite mai multor femei să se încadreze în câmpul muncii.

- **Implementarea unei metodologii pentru analiza impactului reglementărilor normative asupra persoanelor cu dizabilități (AIR adaptat pentru inițiativele legislative ce vizează dreptul persoanelor cu dizabilități).** O metodologie dedicată pentru evaluarea impactului ar crea cadrul necesar prin care drepturile persoanelor cu dizabilități să fie protejate încă din etapa de concepere a unei reglementări. Această metodologie ar servi ca un filtru esențial, identificând din timp posibilele efecte negative și permițând ajustarea reglementărilor pentru a preveni costuri sociale și economice pe termen lung. Implementarea unei astfel de metodologii specifice nu doar răspunde unor nevoi stringente, dar și afirmă angajamentul autorităților pentru construirea unei societăți în care toți cetățenii, fără excepție, au șansa de a contribui și de a beneficia de progresul comun. În acest sens se propune:
 - (i) Elaborarea unei metodologii standardizate pentru analiza impactului reglementărilor asupra persoanelor cu dizabilități, integrată în procesul legislativ și decizional, pentru a asigura că nevoile și drepturile acestora sunt luate în considerare de la bun început.
 - (ii) Impunerea obligativității efectuării acestei analize în etapa de concepere a oricărei reglementări noi, pentru a preveni apariția unor bariere legislative care ar putea afecta negativ persoanele cu dizabilități.
 - (iii) Implicarea activă a persoanelor cu dizabilități și a organizațiilor reprezentative în procesul de evaluare, prin consultări publice și participare în grupuri de lucru, asigurându-se că perspectivele și experiențele lor sunt reflectate în deciziile finale.
 - (iv) Formarea și sensibilizarea personalului din instituțiile publice cu privire la importanța analizei impactului și la modalitățile eficiente de evaluare, pentru a crește competența și responsabilitatea în procesul decizional.
 - (v) Monitorizarea și evaluarea continuă a reglementărilor existente, pentru a identifica și remedia în timp util eventualele efecte negative asupra persoanelor cu dizabilități, asigurându-se adaptabilitatea și relevanța permanentă a cadrului legislativ.
 - (vi) Asigurarea transparenței procesului de evaluare prin publicarea rezultatelor și a rapoartelor de impact, consolidând încrederea publicului în instituțiile statului și promovând responsabilitatea și deschiderea în actul guvernării.
- **Diversificarea și adaptarea măsurilor de ocupare în câmpul muncii a persoanelor vârstnice în Republica Moldova.** În contextul îmbătrânirii populației și al necesității de a valorifica experiența și competențele persoanelor vârstnice, este esențial să se diversifice și să se adapteze politicile de ocupare a forței de muncă pentru acest segment. Astfel, se propune:
 - (i) revizuirea și adaptarea cadrului legislativ privind pensionarea și ocuparea forței de muncă a persoanelor vârstnice, pentru a permite flexibilizarea vârstei de pensionare și opțiuni de lucru după pensionare, în conformitate cu Legea nr. 156-XIV privind sistemul public de pensii;
 - (ii) dezvoltarea programelor de formare continuă și recalificare profesională pentru persoanele vârstnice, în vederea actualizării competențelor și facilitării tranziției către alte domenii de activitate, achitate din bugetul de stat;
 - (iii) promovarea antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice, prin oferirea de suport financiar, consiliere și acces la resurse pentru inițierea și dezvoltarea afacerilor proprii;
 - (iv) implementarea de stimulente fiscale și financiare pentru angajatorii care angajează sau mențin în funcție persoane vârstnice, pentru a încuraja integrarea acestora pe piața muncii;
 - (v) adaptarea condițiilor de muncă și a mediului organizațional la nevoile specifice ale persoanelor vârstnice, prin promovarea programelor de lucru flexibile și a ergonomiei la locul de muncă;

(vi) combaterea discriminării bazate pe vârstă pe piața muncii, prin consolidarea cadrului legal existent și derularea de campanii de sensibilizare.

- **Identificarea mecanismelor de sporire a bugetului autorităților publice locale pentru tineret.** În vederea susținerii dezvoltării tinerilor și a asigurării accesului acestora la oportunități educaționale, culturale și profesionale este esențial ca autoritățile publice locale să dispună de resurse financiare adecvate. Creșterea bugetului alocat pentru tineret la nivel local este o prioritate care necesită identificarea și implementarea unor mecanisme eficiente de finanțare. Astfel, se propune identificarea și aplicarea următoarelor măsuri pentru sporirea bugetului autorităților publice locale destinat tineretului:

- (i) stabilirea unui procent fix din bugetul local anual pentru alocarea bugetului pentru programe și proiecte destinate tineretului, asigurând astfel finanțarea constantă și previzibilă a acestora;
- (ii) crearea unor parteneriate public-private, prin care sectorul privat să contribuie financiar sau nemonetar la inițiativele destinate tinerilor, în schimbul unor beneficii precum vizibilitatea sau facilități fiscale;
- (iii) implementarea unor mecanisme de colectare a fondurilor la nivel local, cum ar fi taxe speciale sau fonduri comunitare, destinate exclusiv finanțării programelor pentru tineret;
- (iv) revizuirea și adaptarea cadrului legislativ pentru a permite autorităților publice locale să genereze venituri suplimentare, care să poată fi direcționate către programele de tineret;
- (v) promovarea implicării comunității și a organizațiilor non-guvernamentale în atragerea de resurse și în derularea de activități pentru tineri, amplificând astfel impactul bugetului disponibil.

- **Implementarea unui sistem informațional integrat pentru evidența prestațiilor și serviciilor sociale acordate de autorități.** Lipsa unui sistem informațional care să gestioneze evidența tuturor prestațiilor și serviciilor sociale acordate de autorități diferitor categorii de persoane conduce la ineficiență administrativă, duplicarea eforturilor și dificultăți în monitorizarea și evaluarea impactului politicilor sociale. Un astfel de sistem ar permite o gestionare transparentă și eficientă a resurselor, ar facilita coordonarea între diferite instituții și ar îmbunătăți serviciile oferite beneficiarilor. Pentru a soluționa această problemă, se recomandă:

- (i) dezvoltarea și implementarea unui sistem informațional integrat la nivel național, care să colecteze și să gestioneze date privind toate prestațiile și serviciile sociale acordate de autorități, asigurând interoperabilitatea cu sistemele existente și respectarea normelor privind protecția datelor cu caracter personal;
- (ii) elaborarea cadrului normativ care să reglementeze funcționarea sistemului informațional, stabilind responsabilitățile instituțiilor implicate, procedurile de colectare și actualizare a datelor, precum și mecanismele de acces și securitate a informațiilor;
- (iii) formarea și instruirea personalului din instituțiile relevante pentru a utiliza eficient sistemul informațional, asigurându-se competențele necesare pentru gestionarea și analizarea datelor;
- (iv) promovarea colaborării și schimbului de informații între diferitele autorități și instituții care acordă prestații și servicii sociale, pentru a evita suprapunerea și a îmbunătăți coordonarea intervențiilor;
- (v) monitorizarea și evaluarea periodică a funcționării sistemului informațional, cu ajustări și actualizări necesare pentru a răspunde nevoilor emergente și a îmbunătăți constant eficiența și eficacitatea acestuia.

Implementarea acestei recomandări va contribui la creșterea transparenței și eficienței în gestionarea prestațiilor și serviciilor sociale, va facilita luarea deciziilor informate și va îmbunătăți calitatea serviciilor oferite beneficiarilor. Un sistem informațional integrat va permite autorităților să răspundă mai bine nevoilor populației și să optimizeze utilizarea resurselor disponibile.

RECOMANDĂRI PENTRU REDUCEREA INEGALITĂȚILOR ÎN DOMENIUL SERVICIILOR PUBLICE DE GOSPODĂRIE COMUNALĂ

- **Facilitarea dezvoltării comunităților energetice și ajustarea cadrului legal**, prin:
 - (i) stabilirea procedurii de înregistrare a comunităților energetice, care să includă norme privind competența autorității responsabile, criteriile de eligibilitate, documentația necesară, procesul de înregistrare și crearea unui registru public pentru asigurarea transparenței;
 - (ii) oferirea posibilității comunităților energetice de a obține autorizația de operator al sistemului de distribuție închis, prin adaptarea cadrului legal și stabilirea criteriilor și condițiilor specifice pentru autorizare;
 - (iii) ajustarea definiției de "întreprindere energetică" în legislația sectorială pentru a include și organizațiile non-profit, eliminând restricțiile care împiedică aceste entități să obțină licențe și facilitând participarea lor pe piețele de energie;
 - (iv) dezvoltarea cadrului legal privind "agregatorii", prin includerea normelor de reglementare a activității lor, modul de obținere a statutului de agregator și pârghiile de monitorizare a activității acestora;
 - (v) acordarea unor derogări pentru comunitățile energetice regenerabile (REC), prin exceptarea acestora de la participarea la licitații sau depunerea garanțiilor de execuție și crearea unor scheme de sprijin financiar specifice;
 - (vi) coordonarea cu Ministerul Finanțelor și clarificarea regimurilor fiscale aplicate comunităților de energie, prin elaborarea unui cadru fiscal adaptat și echitabil.
- **Consolidarea cadrului instituțional și a planificării strategice în sectorul apei și sanitației.** Pentru a asigura o coordonare eficientă a politicilor de aprovizionare cu apă și sanitație și atingerea Obiectivului de Dezvoltare Durabilă 6, este necesară clarificarea competențelor la nivel național și consolidarea cadrului instituțional. În prezent, competențele relevante sunt dispersate în diverse instituții sau nu sunt acoperite deloc, ceea ce afectează implementarea coerentă a politicilor. Astfel, se propune:
 - (i) consolidarea capacităților instituțiilor relevante, inclusiv a departamentului de Aprovizionare cu Apă și Sanitație (AAS) nou creat în cadrul Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIRD), prin alocarea de resurse adecvate și formare profesională;
 - (ii) extinderea competențelor de reglementare ale Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (ANRE) pentru a include operatorii din mediul rural sau, alternativ, crearea unei agenții separate axate pe serviciile comunale (utilitățile publice);
 - (iii) promovarea amendamentelor legislative care să determine autoritățile publice locale și operatorii din mediul rural să obțină licențe sau să delege administrarea serviciilor AAS către operatori regionali mai mari și licențiați, asigurând astfel servicii de calitate și conformitate cu standardele;
 - (iv) intensificarea eforturilor și accelerarea ritmului de elaborare și adoptare a standardelor și normelor de construcție pentru sistemele de furnizare a apei și canalizare, în special pentru cele de scară mică și pentru sistemele individuale de tratare a apelor uzate, pentru a crea o infrastructură rezistentă și eficientă din punct de vedere al costurilor;
 - (v) urgentarea elaborării programului național pentru dezvoltarea alimentării cu apă și a sistemelor de sanitație, care să ghideze planificarea principalelor proiecte de investiții în infrastructură incluzând captarea, tratarea apei și construirea magistrelor pentru a evita situațiile în care extinderile și regionalizarea nu sunt posibile din cauza unei planificări inadecvate.
- **Încurajarea tarifelor care acoperă costurile integrale, protejând grupurile vulnerabile.** În prezent, atât în municipalitățile supravegheate de ANRE, cât și în mediul rural unde tarifele sunt aprobate de consiliile locale, există tendința de a stabili tarife mai mici, ceea ce duce la degradarea infrastructurii și lipsa dezvoltării. Pentru a evita aceste probleme și pentru a proteja grupurile vulnerabile, se impune instituirea unor măsuri legislative adecvate prin: (i) adoptarea de modificări legislative care să permită stabilirea de

tarife ce acoperă costurile integrale, inclusiv prin extinderea competențelor autorităților naționale de reglementare către operatorii din mediul rural; (ii) instituirea unui sistem de compensații tarifare și a altor măsuri de protecție socială pentru a sprijini grupurile vulnerabile, asigurându-le accesul la servicii esențiale fără a fi împovărate financiar; (iii) implementarea de măsuri care să ajute la acoperirea costurilor de conectare pentru gospodăriile care trebuie să suporte aceste cheltuieli ca contribuție proprie.

- **Simplificarea și ajustarea cadrului legal pentru legalizarea proprietăților deținute de persoanele de etnie romă, facilitând accesul la servicii esențiale.** În absența documentelor care atestă dreptul de proprietate, multe persoane de etnie romă sunt excluse de la semnarea contractelor necesare pentru a beneficia de servicii publice. Pentru a aborda această problemă, se recomandă ajustarea legislației pentru a simplifica procedurile de legalizare a terenurilor și locuințelor deținute de persoanele de etnie romă, incluzând măsuri precum: (i) introducerea unui mecanism de regularizare retroactivă pentru proprietățile neînregistrate, care să permită validarea actelor de posesie existente; (ii) stabilirea unei proceduri uniforme și transparente pentru recunoașterea drepturilor de proprietate, eliminând cerințele excesive de documentație; (iii) scutirea de taxe pentru eliberarea certificatelor de proprietate, confirmările emise de autoritățile locale și procedurile succesoriale, reducând barierele financiare care împiedică procesul de legalizare; (iv) asigurarea asistenței juridice gratuite pentru persoanele romă implicate în procese de legalizare a proprietăților, prin extinderea domeniilor de eligibilitate pentru sprijinul juridic gratuit.

RECOMANDĂRI PENTRU REDUCEREA INEGALITĂȚILOR ÎN DOMENIUL SĂNĂTĂȚII

- **Implementarea măsurilor de reducere a consumului de alcool și tutun.** Acestea presupun: (i) reglementarea măsurilor anti-alcool, cum ar fi: majorarea taxelor (25%-50%), interzicerea publicității la alcool, restricții la vânzarea alcoolului (de exemplu, interzicerea vânzării alcoolului pe drumurile naționale, benzinării, în weekend și noaptea; (ii) alocarea de resurse suplimentare pentru dezvoltarea și implementarea programelor de prevenire și educare a tinerilor în vederea reducerii consumului de alcool, adaptate cultural și lingvistic la comunitatea romă și alte grupuri vulnerabile.
- **Sporirea accesului la serviciile medicale pentru grupurile vulnerabile** prin: (i) asigurarea persoanelor cu dizabilități și a persoanelor vârstnice cu servicii stomatologice gratuite în caz de urgență și probleme dentare cronice; (ii) includerea consumabilelor (cum ar fi material pentru pansament, seringi, dozatoare de insulină, stomatele, scutece etc.) în pachetul compensat pentru persoanele vârstnice și cele cu dizabilități severe și boli incurabile, care necesită îngrijire medicală la domiciliu; (iii) dublarea resurselor financiare alocate pentru a asigura accesibilitatea la serviciile medicale și balneare, în conformitate cu standardele naționale de construcție.
- **Dezvoltarea serviciilor de geriatrie, a serviciilor de lungă durată și de îngrijire paliativă.** Integrarea serviciilor „geriatrie” în Programul UNIC, cu acoperire în spectrul serviciilor medicale, medicamente compensate etc. Definirea sistemului de servicii sociale și medicale integrate, care să se concentreze pe nevoile oamenilor.
- **Revizuirea cadrului legal pentru eliminarea inechităților în sistemul de asigurare medicală obligatorie de stat.** Actualul cadru legislativ privind asigurarea obligatorie de asistență medicală creează bariere semnificative pentru persoanele neangajate și cele care activează în baza contractelor de prestări servicii. Aceste categorii, adesea lipsite de resurse financiare stabile, sunt obligate să achite prime de asigurare în sumă fixă, conform Legii nr. 1593 din 26 decembrie 2002, ceea ce impune o povară disproporționată asupra persoanelor cu capacitate de cumpărare redusă. De asemenea, persoanele care prestează servicii și achită prime procentuale din veniturile realizate nu beneficiază de un mecanism legal pentru a obține

statutul de persoană asigurată. Pentru a elimina aceste inechități, se recomandă: (i) scutirea persoanelor neangajate, fără venituri, de obligația de a achita primele de asigurare în sumă fixă, eliminând astfel povara financiară asupra celor mai vulnerabili; (ii) modificarea regulamentelor existente pentru a permite prestatorilor de servicii să obțină statutul de persoană asigurată, recunoscând contribuțiile lor procentuale și asigurându-le accesul la servicii medicale; (iii) revizuirea Legii nr. 1593/2002 și a Hotărârii Guvernului nr. 1246/2018 pentru a include explicit prestatorii de servicii în lista persoanelor asigurate, garantând universalitatea și echitatea sistemului de asigurare medicală obligatorie.

- **Dezvoltarea infrastructurii sportive accesibile și implementarea programelor de incluziune sportivă pentru grupurile vulnerabile.** Accesul limitat la infrastructură sportivă și costurile asociate împiedică populația romă, persoanele cu dizabilități, vârstnicii, dar și tinerii NEET să practice activități fizice, contribuind la un stil de viață sedentar și la probleme de sănătate pe termen lung. Pentru a aborda această inegalitate, se propune:
 - (i) realizarea unei cartografieri cuprinzătoare privind infrastructura sportivă, și accesibilitatea ei, existentă în zonele rurale și orașele mici, precum și asupra accesibilității la activități sportive de performanță, pentru a identifica nevoile specifice ale comunităților și a evidenția lacunele în infrastructură și servicii;
 - (ii) dezvoltarea și modernizarea infrastructurii sportive în zonele cu reprezentanți ai grupurilor vulnerabile, asigurând facilități adaptate și accesibile;
 - (iii) asigurarea accesului gratuit sau la costuri reduse la facilități sportive, prin subvenții sau programe speciale, pentru a elimina barierele financiare care descurajează participarea;
 - (iv) organizarea de evenimente sportive comunitare și competiții locale pentru a stimula interesul și implicarea, promovând modul sănătos de viață, cu asigurarea coeziunii sociale;
 - (v) formarea de antrenori și personal specializat în lucrul cu grupurile vulnerabile, pentru a asigura un mediu inclusiv și adaptat nevoilor acestora.
- **Extinderea accesului la transport medical asistat pentru grupurile vulnerabile.** Accesul la transport medical asistat este în prezent limitat la serviciile prespitalicești de urgență, ceea ce afectează persoanele vulnerabile, în special cele cu mobilitate redusă, care necesită tratament medical regulat sau consultații în cadrul serviciilor primare și ambulatorii. Pentru a reduce inegalitățile în accesul la servicii medicale, se recomandă: (i) revizuirea cadrului normativ pentru a extinde posibilitatea acordării transportului medical asistat și la serviciile primare și de ambulator, în special pentru persoanele cu venituri insuficiente sau mobilitate redusă; (ii) includerea în legislație a obligației de extindere a transportului medical asistat, oferită de serviciile sociale locale; (iii) elaborarea și aprobarea unui regulament-cadru specific pentru transportul medical asistat al persoanelor cu dizabilități severe, care să stabilească criteriile de eligibilitate, standardele de calitate ale serviciilor și procedurile de accesare, fiind complementat și de un mecanism sustenabil de finanțare; (iv) colaborarea autorităților cu furnizorii locali de servicii de transport sau adaptarea infrastructurii existente pentru a răspunde nevoilor specifice ale beneficiarilor.
- **Elaborarea unui program național de dezvoltare a serviciilor de intervenție timpurie.** Este esențială dezvoltarea unui program național pentru serviciile de intervenție timpurie, având în vedere impactul crucial al intervenției precoce asupra copiilor cu dizabilități sau cu risc de dezvoltare a acestora. Pentru a asigura accesul egal și îmbunătățirea dezvoltării copiilor, se propune: (i) standardizarea procedurilor de identificare și intervenție timpurie la nivel național; (ii) alocarea de resurse adecvate pentru extinderea și îmbunătățirea serviciilor, în special în zonele rurale; (iii) formarea și specializarea personalului implicat în intervenția timpurie; (iv) implementarea mecanismelor de monitorizare și evaluare a serviciilor de intervenție timpurie; (v) respectarea angajamentelor internaționale conform Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, asigurând accesul la servicii de sănătate, reabilitare și suport pentru copii cu dizabilități. Prin aceste măsuri, se va facilita detectarea precoce a dizabilităților, se va oferi suport

famiiliilor și se va promova dezvoltarea armonioasă a copiilor, contribuind la integrarea lor în societate și la respectarea drepturilor fundamentale.

- **Elaborarea unui sistem electronic unic privind serviciile acordate persoanelor cu dizabilități pentru eficientizarea suportului oferit.** Lipsa coordonării și a informațiilor centralizate despre serviciile medicale, sociale și psihologice disponibile pentru persoanele cu dizabilități duce la ineficiențe și acces limitat la suportul necesar. Prin urmare, se propune dezvoltarea unui sistem electronic unic care să asigure interoperabilitatea între sistemele informaționale relevante, permițând instituțiilor medicale, sociale și psihologice să partajeze informații esențiale și să adopte o abordare integrată, centrată pe nevoile individuale ale beneficiarilor. Funcționarea acestuia va facilita planificarea strategică a sistemului de acordare a serviciilor, dar și a alocării resurselor în funcție de necesitățile de facto, îmbunătățind astfel eficiența și calitatea serviciilor. De asemenea, acest sistem unic va veni drept suport în implementarea recomandărilor Organizației Mondiale a Sănătății privind utilizarea tehnologiei informației în sistemele de sănătate, ce urmăresc să îmbunătățească accesul și calitatea serviciilor.
- **Integrarea accesibilității și dizabilității în standardele și performanța serviciilor medicale pentru un sistem incluziv.** Pentru a asigura dreptul la sănătate al persoanelor cu dizabilități și a crea un sistem medical incluziv, se propune:
 - (i) integrarea criteriilor de accesibilitate fizică, precum rampe, lifturi adaptate și toalete accesibile, și a accesibilității informaționale, cum ar fi materiale în format Braille, interpreți în limbajul semnelor și informații ușor de înțeles, în standardele de acreditare a serviciilor medicale;
 - (ii) includerea aspectelor legate de dizabilitate în indicatorii de performanță ai prestatorilor de servicii medicale, evaluând accesibilitatea serviciilor, calitatea îngrijirii oferite, nivelul de satisfacție al pacienților cu dizabilități și competențele personalului medical în abordarea nevoilor specifice;
 - (iii) monitorizarea conformității instituțiilor medicale cu aceste criterii și indicatori, în concordanță cu Articolul 9 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și recomandările Organizației Mondiale a Sănătății;
 - (iv) formarea continuă a personalului medical, în baza rezultatelor evaluărilor, pentru a adapta serviciile astfel încât să fie accesibile tuturor.

RECOMANDĂRI PENTRU REDUCEREA INEGALITĂȚILOR ÎN DOMENIUL PARTICIPĂRII

- **Elaborarea unui plan de accesibilizare a secțiilor de votare.** Planul va include măsuri concrete pentru eliminarea barierelor fizice și de comunicare în secțiile de votare, precum și pentru asigurarea unui proces electoral nediscriminatoriu și incluziv. La nivel local, este necesar ca (i) Parlamentul, Guvernul și instituțiile subordonate, APL I și APL II să realizeze periodic (anual și înainte de fiecare scrutin) un exercițiu de evaluare/ autoevaluare a condițiilor de accesibilitate a clădirilor publice din comunitate; (ii) alocarea în buget a unei cote anuale pentru accesibilitate; (iii) promovarea normativelor și standardelor de accesibilitate în construcțiile civile; (iv) elaborarea unor planuri locale / raionale de accesibilitate; (v) aplicarea unor penalități celor care accesează fonduri publice și încălcă standardele de accesibilitate la obiectele construite / renovate.
- **Asigurarea participării egale a femeilor în viața publică prin eliminarea barierelor legislative și promovarea egalității de gen.** Pentru a asigura o reprezentare echitabilă a femeilor în organele legislative și pentru a elimina barierele care împiedică participarea lor activă în viața politică și administrativă, se propune: (i) modificarea Codului Electoral prin introducerea prevederilor de plasament 2/1 pentru toate listele de candidați, astfel încât la fiecare trei locuri unul să fie alocat unui candidat de sex opus, asigurând

astfel o reprezentare mai echilibrată în pozițiile eligibile și sporind șansele femeilor de a accede în Parlament și alte organe legislative; (ii) ajustarea cadrului legislativ național prin eliminarea incompatibilităților care interzic deținerea unei funcții publice, în special pentru aleșii locali, simultan cu alte funcții sau activități remunerate, exceptând activitățile cu caracter științific, având în vedere că aceste prevederi afectează disproportațional femeile care ocupă funcții de conducere în instituții precum grădinițe, case de cultură, întreprinderi municipale sau biblioteci.

- **Aprobarea "cotelor" de incluziune și stimulentele financiare pentru partidele care promovează incluziunea grupurilor marginalizate.** Se recomandă modificarea Codului Electoral pentru a introduce cote de reprezentare, atât pentru persoanele cu dizabilități cât și pentru minoritățile etnice, în procesul de întocmire a listelor de candidați pentru alegeri, după cum urmează: (i) *5% cotă de reprezentare pentru persoanele cu dizabilități*: această cotă va asigura că persoanele cu dizabilități sunt reprezentate echitabil în procesele electorale și în structurile de putere, promovând astfel o mai bună înțelegere și adresare a necesităților specifice ale acestei comunități. (ii) *5% cotă de reprezentare pentru minoritățile etnice*: această cotă va sprijini participarea și reprezentarea minorităților etnice în viața politică, contribuind la o societate mai incluzivă și la o guvernare mai reprezentativă pentru toți cetățenii. Oferta de stimulente financiare poate include subvenții suplimentare, rambursări de cheltuieli de campanie sau alte avantaje pentru partidele care își demonstrează angajamentul ferm față de incluziunea grupurilor marginalizate.
- **Alocarea bugetară pentru extinderea serviciilor de creșe publice.** Având în vedere importanța accesului la servicii de îngrijire timpurie pentru dezvoltarea durabilă a comunităților rurale și sprijinirea familiilor tinere, este esențial ca Programul „Satul European” să includă în mod explicit bugetarea pentru măsuri de extindere a serviciilor de creșe publice. Este necesar ca resursele financiare să fie alocate permanent pentru acest scop prin: (i) includerea în cadrul FNDRL a unei linii bugetare dedicate dezvoltării creșelor publice în mediul rural; (ii) stabilirea unor criterii clare de selecție care să prioritizeze proiectele ce vizează extinderea serviciilor de îngrijire a copiilor; (iii) aplicarea unui procent minim de contribuție financiară din partea autorităților publice locale (APL); (iv) asigurarea unei cooperări strânse între autoritățile centrale și locale pentru a maximiza impactul acestor investiții.
- **Integrarea ghidării în carieră în procesul educațional pentru dezvoltarea armonioasă a elevilor.** Pentru a sprijini dezvoltarea elevilor și orientarea lor către o carieră adecvată se recomandă integrarea ghidării în carieră în procesul educațional din Republica Moldova printr-o abordare cuprinzătoare bazată pe trei piloni: (i) introducerea unui program dedicat în școli, cu un curriculum formal de ghidare în carieră structurat și bazat pe standarde clare; (ii) crearea unei rețele de consilieri specializați în școli, certificați și disponibili pentru a oferi consiliere individualizată, care să colaboreze cu elevii în evaluarea abilităților și intereselor lor, recomandând trasee educaționale și profesionale corespunzătoare aspirațiilor acestora; (iii) promovarea explorării carierei și colaborării cu mediul profesional prin activități precum întâlniri cu profesioniști, vizite la locuri de muncă și ateliere practice, pentru a familiariza elevii cu diverse domenii și profesii și a facilita alegeri informate.
- **Promovarea învățământului dual în rândul tinerilor.** În țările europene învățământul dual este înalt apreciat, fiind centrat atât pe necesitățile elevilor, cât și ale angajatorilor. Doar aproximativ 30% din durata normativă a programului de instruire se desfășoară în instituția de învățământ, iar celelalte aproximativ 70% în cadrul agentului economic, astfel accentul fiind pus pe instruirea practică în condiții similare celor reale de muncă. Acest lucru poate fi realizat prin: (i) elaborarea de către MEC a materialelor informative cu privire la modul de organizare a învățământului dual, beneficiile acestuia, instituțiile care organizează învățământ dual și alte informații relevante, distribuite prin intermediul instituțiilor de învățământ, dar și

prin canalele online ale MEC; (ii) organizarea sesiunilor de informare în cadrul instituțiilor de învățământ, cu participarea reprezentanților Direcțiilor teritoriale de învățământ.

- **Crearea de programe de formare profesională și educație destinate femeilor rome.** Crearea de programe de formare profesională și educație destinate femeilor de etnie romă, care să includă cursuri de alfabetizare, antreprenariat, competențe digitale și alte domenii relevante, este esențială pentru promovarea incluziunii sociale și reducerea inegalităților. Având în vedere că analfabetismul în rândul femeilor rome adulte este semnificativ, așa cum subliniază [Programul de susținere a populației de etnie romă](#), aceste programe ar aborda direct una dintre principalele bariere care împiedică participarea activă a femeilor rome în societate și pe piața muncii. Aceste inițiative ar trebui să fie adaptate cultural și implementate în colaborare cu comunitățile rome, asigurând astfel relevanța și eficacitatea lor.
- **Crearea unei entități (Birou) în cadrul Agenției Relații Interetnice care să coordoneze eficient implementarea politicilor intersectoriale de incluziune socială a populației de etnie romă.** Biroul pentru relații cu populația de etnie romă va asigura misiunea de: (i) coordonare eficientă a procesului de implementare autentică a politicilor intersectoriale privind incluziunea socială a populației de etnie romă; (ii) colaborare cu autoritățile administrației publice locale pentru asigurarea condițiilor de trai îmbunătățite pentru persoanele de etnie romă; (iii) facilitare a accesului incluziv și de calitate la servicii de sănătate publică, educație, muncă și locuințe sociale.
- **Introducerea voucherelor pentru formare profesională și deduceri fiscale pentru părinții cu copii mici, pentru a sprijini reîntoarcerea pe piața muncii și accesul la educație timpurie.** Pentru a facilita reintegrarea pe piața muncii a femeilor cu copii până la 3 ani care nu au finalizat o specialitate și pentru a sprijini părinții salariați în echilibrarea nevoilor familiale cu responsabilitățile profesionale, se propune: (i) extinderea programului de vouchere pentru formare profesională, implementat de ANOFM, pentru a include femeile aflate în concediu de îngrijire a copilului fără o profesie finalizată, prin modificarea Legii nr. 105/2018 și a Hotărârii Guvernului nr. 1276/2018, permițându-le accesul la cursuri de calificare, recalificare sau specializare și oferindu-le facilități precum burse sau acoperirea cheltuielilor de cazare și transport; (ii) introducerea unui sistem de vouchere pentru servicii de îngrijire a copiilor acordate tinerilor NEET care se încadrează pe piața muncii sau în studii, facilitând astfel accesul acestora la oportunități de formare și angajare prin reducerea barierelor legate de îngrijirea copiilor; (iii) implementarea unei deduceri suplimentare din impozitul pe venit pentru părinții salariați care au copii înscriși la creșă, grădiniță sau școală, similar cu reglementarea recentă din România care oferă o deducere personală suplimentară în valoare de aproximativ 200 MDL pe lună pentru fiecare copil.
- **Adaptarea și extinderea programelor de formare profesională oferite de ANOFM pentru tinerii NEET.** Datele studiilor arată că o parte dintre tinerii NEET nu consideră programele actuale de formare profesională oferite de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) ca fiind solicitate pe piața muncii. Pentru a remedia această situație și a atrage mai mulți tineri NEET în educație și formare, se recomandă ca ANOFM să diversifice și să flexibilizeze programele de formare profesională, astfel încât acestea să fie relevante pentru cerințele actuale ale pieței muncii și adaptate nevoilor diverse ale tinerilor. Astfel, se propune:
 - (i) extinderea listei prestatorilor de servicii de formare profesională contractați de ANOFM, incluzând și prestatori de educație non-formală care pot oferi cursuri în domenii emergente precum

- tehnologia informației, energiile regenerabile, securitatea cibernetică, biotehnologie și genetică, servicii de îngrijire a sănătății etc.;
- (ii) extinderea listei specialităților propuse pentru formare, orientându-se către profesii cu potențial de creștere și atractive pentru tineri;
 - (iii) dezvoltarea de programe de formare flexibile, care să se potrivească cu diversele nevoi și situații de viață ale tinerilor NEET, inclusiv programe cu orar adaptat, module online sau hibride și conținut actualizat;
 - (iv) includerea în programele de formare a unor module de sprijin educațional (tutoriale, clase de recuperare, cursuri de pregătire pentru examene), dezvoltarea abilităților de viață (gestionarea bugetului, luarea deciziilor) și sprijin pentru implicare civică și comunitară, încurajând tinerii să se implice în comunitate și să devină adulți responsabili;
 - (v) negocierea cu prestatorii de servicii educaționale pentru a oferi programe de studii flexibile, accesibile și pentru categorii precum părinții cu copii mici. Prin implementarea acestor măsuri, ANOFM poate oferi tinerilor NEET oportunități relevante și atractive de formare profesională, contribuind la integrarea lor pe piața muncii și la dezvoltarea unei forțe de muncă calificate și adaptate nevoilor economiei actuale.

RECOMANDĂRI PENTRU REDUCEREA INEGALITĂȚILOR ÎN DOMENIUL SIGURANȚEI ÎN COMUNITATE

- **Consolidarea competențelor și capacităților Consiliului pentru Egalitate pentru asigurarea remediilor eficiente în prevenirea și combaterea discriminării.** Pentru a spori eficacitatea mecanismului de aplicare a legii și a fortifica rolul Consiliului în asigurarea egalității, se propune: (i) completarea mandatului Consiliului cu competențe de constatare și sancționare a contravențiilor, permițându-i să acționeze prompt și eficient în cazurile de discriminare; (ii) acordarea competenței Consiliului pentru Egalitate de a sesiza Curtea Constituțională în situațiile când sunt identificate prevederi legislative discriminatorii, asigurând astfel un control mai eficient asupra legislației naționale și politicilor potențial discriminatorii; (iii) asigurarea Consiliului cu resurse financiare suficiente pentru creșterea salarială a personalului, în vederea prevenirii fluxului și deficitului de resurse umane, având în vedere că raportul pentru anul 2023 indică o rată de ocupare de doar 58% din numărul total de unități, deficitul fiind cauzat de migrația personalului și interesul scăzut al specialiștilor din cauza salarizării mici în raport cu complexitatea muncii.
- **Identificarea zonelor de risc și îmbunătățirea securității stradale pentru creșterea siguranței publice.** Pentru a îmbunătăți siguranța publică și a reduce sentimentul de nesiguranță, în special pentru grupurile vulnerabile care resimt un nivel ridicat de nesiguranță, se recomandă: (i) realizarea unei cartări a zonelor cu risc sporit de infracționalitate, prin colectarea și analiza datelor privind infracționalitatea, plângerile cetățenilor și alte informații relevante; (ii) instalarea de camere video de supraveghere în zonele identificate cu risc ridicat, pentru a descuraja activitățile infracționale și a facilita identificarea și penalizarea infractorilor; (iii) asigurarea unui iluminat public adecvat în zonele urbane și rurale, prin evaluări periodice ale sistemelor de iluminat și modernizarea infrastructurii cu tehnologii eficiente energetice, precum lămpile LED și bateriile solare.
- **Extinderea serviciilor prestate pentru victimele violenței în bază de gen, și anume:** (i) evaluarea serviciilor prestate de instituțiile de stat: revizuirea și îmbunătățirea calității serviciilor oferite victimelor tuturor formelor de violență în baza de gen, în special a formelor de violență sexuală, asigurându-se că aceste servicii sunt accesibile, eficiente și răspund nevoilor diverse ale supraviețuitorilor; (ii) crearea și susținerea financiară a centrelor multidisciplinare în fiecare raion, unde victimele violenței sexuale să beneficieze de

asistență medicală, psihologică, juridică și de suport social, concentrate într-un singur loc; (iii) dezvoltarea și finanțarea programelor de schimbare a conduitei pentru agresorii violenței în familie și în bază de gen, cu focus pe prevenirea recidivei și adoptarea unor comportamente non-violente.

- **Extinderea subiecților ordonanței de protecție și consolidarea măsurilor de protecție pentru victimele violenței în bază de gen.** Omiterea extinderii ariei de aplicare a măsurilor de protecție menține vulnerabilitatea femeilor în fața femicidului. Pentru a remedia aceste deficiențe și a asigura protecția eficientă a victimelor, se propune: (i) extinderea subiecților ordinelor de restricție de urgență și ordonanței de protecție pentru a include toate femeile victime ale violenței în bază de gen, indiferent de relația cu agresorul, aliniind astfel legislația națională la standardele internaționale și angajamentele asumate prin ratificarea Convenției de la Istanbul; (ii) formarea și sensibilizarea personalului din instituțiile de aplicare a legii și justiție cu privire la problematica violenței în bază de gen și drepturile victimelor, pentru a asigura un răspuns adecvat și empatic.
- **Introducerea unei discipline educaționale care promovează egalitatea, nonviolenta și incluziunea în curriculumul școlar pentru prevenirea violenței în bază de gen și promovarea toleranței.** Conform art. 14.1 al Convenției de la Istanbul este esențial să se includă în curriculumul formal al instituțiilor de învățământ, la toate nivelurile, o disciplină care abordează teme precum egalitatea între femei și bărbați, rolurile de gen ne-stereotipe, respectul reciproc, rezolvarea non-violentă a conflictelor, educația sexuală, toleranța și incluziunea. Pentru implementarea acestei măsuri, se propune: (i) elaborarea și integrarea materialelor didactice adaptate capacității în evoluție a elevilor, asigurând accesibilitatea și relevanța informațiilor pentru fiecare grupă de vârstă, care să includă și informații despre mecanismele de protecție și modalități de raportare; (ii) formarea și instruirea cadrelor didactice pentru a aborda eficient aceste teme și pentru a promova un mediu educațional incluziv și sensibil; (iii) colaborarea cu organizații specializate și experți în domeniu pentru a asigura calitatea și actualitatea conținutului educațional; (iv) monitorizarea și evaluarea impactului acestei discipline asupra atitudinilor și comportamentelor elevilor, ajustând programa în funcție de rezultate.
- **Consolidarea și extinderea implementării Conceptului de Activitate Polițienească Comunitară pentru îmbunătățirea relației dintre Poliția Națională și cetățeni.** Pentru a răspunde eficient provocărilor actuale din Republica Moldova, este esențial ca autoritățile să continue și să intensifice eforturile de consolidare a legăturii dintre Poliția Națională și comunitate prin implementarea extinsă a Conceptului de Activitate Polițienească Comunitară, care deja funcționează în țară. Acest model poate fi îmbunătățit și extins prin: (i) intensificarea programelor de formare și specializare pentru polițiști în domeniul activității polițienești comunitare; (ii) creșterea prezenței poliției în comunități, prin deschiderea de puncte de contact locale, organizarea de întâlniri periodice cu cetățenii și participarea la evenimente comunitare.

METODOLOGIE

Studiul are la bază abordarea din perspectiva inegalităților. Analiza studiază aplicarea principiului egalității și nediscriminării prin examinarea complexă a situației grupurilor vulnerabile, comparativ cu populația generală, în exercitarea drepturilor la un trai decent, la muncă, servicii de îngrijire a sănătății. Efortul analitic se concentrează pe identificarea barierelor structurale care împiedică realizarea de către grupurile vulnerabile vizate de studiu a drepturilor fundamentale și încearcă să formuleze recomandări de politici pentru înlăturarea acestora.

Pentru analiza inegalităților ce vizează grupurile de referință au fost utilizați cinci comparatori datele fiind abordate din următoarele perspective: *gen* (vor fi comparate datele pentru bărbați și femei), *vârstă* (vor fi confruntate datele pentru tineri și vârstnici cu cele pentru adulți), *dizabilitate* (vor fi considerate datele pentru gospodăriile în care este măcar o persoană cu dizabilități și gospodăriile unde nu sunt membri/membre care fac parte din categoria respectivă), *etnie romă* (vor fi examinate datele privind persoanele de etnie romă din comunitățile populate preponderent de romi și persoanele non-rome din aceleași comunități) și perspectiva *venitului relativ* (vor fi comparate persoanele cu venituri relativ mici – săracii și persoanele cu venituri relativ mari – bogații).

Sursele de date: Pentru elaborarea raportului privind inegalitățile au fost utilizate mai multe surse de date dezagregate pe grupuri de referință informația fiind furnizată de BNS în baza Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice și a datelor administrative existente, precum și datele colectate în cadrul unui sondaj complex de opinie constituit din 3 componente descrise în cele ce urmează. Datele au fost colectate de către Centrul de Investigații Sociologice și Marketing „CBS-Research” SRL, în perioada 10 – 29 decembrie 2023.

COMPONENTA 1: SONDAJ ÎN RÂNDUL POPULAȚIEI GENERALE

Eșantion: Sondajul a fost realizat pe un eșantion de 1056 de persoane, cu vârsta de 18+ ani, reprezentativ la nivel național (cu excepția regiunii din stânga Nistrului). Metoda de intervievare: convorbire față în față, utilizând în calitate de suport tableta. **Numărul de localități** incluse în studiu: 91, inclusiv municipiile Chișinău și Bălți.

Strategia de eșantionare: Cercetarea se bazează pe un eșantion stratificat, probabilistic, multistadial. Baza de stratificare: distribuția populației de 18+ ani a Republicii Moldova, pe medii de reședință și în profil teritorial.

Metodologia de selecție a respondenților: operatorilor de teren le-au fost repartizate străzile conform eșantionului cu punctul de pornire relevant, respectându-se pasul de 3 (selecția fiecărei a 3-a gospodării). Din cadrul aceleiași gospodării a fost chestionată persoana adultă care cel mai recent și-a sărbătorit ziua de naștere.

Din totalul respondenților 46,7% sunt bărbați și 53,3% sunt femei; 47,1% sunt respondenți din mediul urban și 52,9% cei din mediul rural. Analiza datelor cercetării este prezentată în funcție de o serie de caracteristici sociodemografice.

Grupurile de vârstă utilizate pentru analiza datelor sunt următoarele: 18-29 de ani, 30-44 de ani, 45-59 de ani, 60 de ani și mai mult.

Nivelul de studii al respondenților este analizat prin prisma a patru grupuri:

- Studii medii incomplete: fără studii, primare nefinalizate (până la 4 clase), primare (4 clase), gimnaziale (7-9 clase);
- Studii medii generale: școală generală (10 -11 clase), liceu (12 clase);

- Studii profesional tehnice: colegiu (2-5 ani de studii), centru de excelență, școală de meserii (1 an de studii), școală profesională (3 ani de studii);
- Studii superioare: incomplete (licență, 3-4 ani de studii), complete (masterat, 5-6 ani de studii), doctorat.

Prezența copiilor în gospodărie include următoarele grupuri: nu sunt copii, cu copii sub 18 ani. În funcție de **ocupația respondentului** au fost formate grupuri, după cum urmează: economic activ, economic inactiv. În funcție de **nivelul de bunăstare** al gospodăriei au fost considerate 3 grupuri: nivel scăzut, nivel mediu și nivel înalt.

Tabelul 1. Distribuția eșantionului general în funcție de caracteristicile sociodemografice ale respondenților

		Număr	%
	TOTAL	1056	100,0%
Sexul respondentului	Bărbat	387	46,7%
	Femeie	669	53,3%
Grupele de vârstă	18-29 ani	188	18,8%
	30-44 ani	222	28,1%
	45-59 ani	224	23,1%
	60+ ani	422	30,0%
Nivelul de studii	Medii incomplete	185	16,9%
	Medii generale	220	20,6%
	Profesional tehnice	410	38,4%
	Superioare	241	24,2%
Prezența copiilor	Da	378	41,6%
	Nu	678	58,4%
Ocupația	Activ	383	44,2%
	Inactiv	673	55,8%
Nivelul socioeconomic:	Nivel scăzut	349	30,3%
	Nivel mediu	359	32,9%
	Nivel înalt	348	36,8%
Mediul de reședință	Urban	476	47,1%
	Rural	580	52,9%

COMPONENTA II: SONDAJ ÎN RÂNDUL PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Eșantion: Sondajul a fost realizat pe un eșantion de 351 de persoane cu dizabilități, cu vârsta de 18+ ani. Metoda de intervievare: convorbire față în față în gospodăria respondentului, datele fiind introduse în tabletă.

Strategia de eșantionare: Cercetarea se bazează pe un eșantion stratificat, probabilistic, multistadial. Baza de stratificare: distribuția populației de 18+ ani a Republicii Moldova, pe medii de reședință și în profil teritorial.

Tabelul 2. Distribuția eșantionului persoanelor cu dizabilități, în funcție de caracteristicile sociodemografice ale respondenților

		Număr	%
	TOTAL	351	100,0%
Sexul respondentului	Bărbat	116	33,0%
	Femeie	235	67,0%
Grupele de vârstă	18-39 ani	50	14,2%
	40-59 ani	89	25,4%
	60+ ani	212	60,4%
Nivelul de studii	Medii incomplete	83	23,6%
	Medii generale	87	24,8%

	Profesional tehnice	128	36,5%
	Superioare	53	15,1%
Gradul de dizabilitate:	Gradul I: dizabilitate severă	99	29,7%
	Gradul II: dizabilitate accentuată	157	47,1%
	Gradul III: dizabilitate medie	77	23,1%
Nivelul socioeconomic:	Nivel scăzut	116	33,0%
	Nivel mediu	120	34,2%
	Nivel înalt	115	32,8%
Mediul de reședință	Urban	126	35,9%
	Rural	225	64,1%

COMPONENTA III: SONDAJ ÎN RÂNDUL POPULAȚIEI DE ETNIE ROMĂ

Eșantionul pentru componenta a treia este divizat în două părți reprezentative: eşantionul de bază – populația de etnie romă și eşantionul de control – populația care locuiește în imediata vecinătate cu populația de etnie romă.

Mărimea eşantioanelor: 300 de interviuri cu populația de etnie romă, 150 de interviuri cu populația care locuiește în imediata vecinătate cu populația de etnie romă.

Metoda de intervievare: interviu față în față în gospodăria respondentului, cu introducerea datelor în tabletă. Cercetarea se bazează pe un eşantion pe cote, stratificat.

Numărul de localități incluse în studiu: 27, inclusiv municipiile Chișinău și Bălți.

Metodologia de selecție: gospodăriile în care nu locuiesc romi au fost alese în ordinea priorității: gospodăria din dreapta, în caz de lipsă sau non-răspuns – cea din stânga, cea de vis-a-vis-, cea de sus, cea de jos, până a fost realizat un interviu.

Tabelul 3. Distribuția eşantionului realizat în rândul populației de etnie romă în funcție de caracteristicile sociodemografice ale respondenților

		Roma		Non-roma	
		Număr	%	Număr	%
	TOTAL	300	100,0%	150	100,0%
Sexul respondentului	Bărbat	130	43,3%	57	38,0%
	Femeie	170	56,7%	93	62,0%
Grupele de vârstă	18-39 ani	114	38,0%	30	20,0%
	40-59 ani	104	34,7%	43	28,7%
	60+ ani	82	27,3%	77	51,3%
Nivelul de studii	Fără studii	119	39,7%	0	0,0%
	Studii primare	46	15,3%	0	0,0%
	Studii medii incomplete	89	29,7%	32	21,3%
	Studii medii / profesionale	46	15,3%	69	46,0%
	Superioare / tehnice	0	0,0%	49	32,7%
Nivelul socioeconomic:	Nivel scăzut	100	33,3%	50	33,3%
	Nivel mediu	100	33,3%	49	32,7%
	Nivel înalt	100	33,3%	51	34,0%
Mediul de reședință	Urban	238	79,3%	116	77,3%
	Rural	62	20,7%	34	22,7%

DESPRE CENTRUL PARTENERIAT PENTRU DEZVOLTARE

Creat în anul 1998, *Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare” (CPD)* este o instituție obștească care își propune să contribuie la promovarea unui discurs integrator cu privire la problematica genurilor umane, statutul femeii și egalitatea de șanse pentru femei și bărbați. CPD se afirmă în calitate de structură neguvernamentală care pledează pentru implementarea conceptului egalității de gen în toate domeniile vieții, promovarea politicilor publice în domeniu, abordarea problemelor ce țin de rolul femeii în societate și abilitarea acesteia, eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei, fiind concomitent și un centru de documentare, informare și instruire pentru ONG-urile de profil și grupurile de inițiativă.

Scop. Dezvoltarea și consolidarea resurselor și mecanismelor de abilitare echitabilă a femeilor și bărbaților în vederea promovării egalității de gen în Republica Moldova prin susținerea unui demers coerent de influențare a politicilor.

Misiune. CPD promovează valorile egalității de gen, ca parte componentă a unei societăți deschise, în scopul consolidării unui parteneriat autentic de gen.

Viziune. CPD pledează pentru edificarea unei comunități cu perspective și oportunități egale pentru membrii/ele săi/sale, a unei societăți în care femeile și bărbații sunt cetățeni cu drepturi depline, capabili să soluționeze problemele în comun, să beneficieze în mod egal de noile oportunități și să se angajeze plenar în activități politice, economice și sociale.

ADRESA NOASTRĂ:

Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare”
str. Tighina 23/1, Chișinău, MD-2012, Republica Moldova
Tel.: +(373 22) 23-70-89; 20-71-58
Tel./Fax: +(373 22) 20-71-57
www.progen.md
e-mail: cpd@progen.md